C. ARDELEANU

[illegible] 10 Iulie 1937 Constanța

VIERMII PĂMÂNTULUI

ROMAN

EDITURA „ADEVERUL" S.A., BUCUREȘTI

DE ACELAŞ AUTOR:

Rusia Revoluţionară (nuvele), Edit. „Librăria Românească" I. V. Ionescu Iaşi.

Pe străzile Iaşului (nuvele), „Cartea Românească", Bucureşti.

Rochia albă (nuvele), Casa Şcoalelor, Bucureşti.

In Regatul nopţii (nuvele), Casa Şcoalelor, Bucureşti.

Casa Vechiturilor (teatru), Casa Şcoalelor, Bucureşti.

Ultimul Capitol (teatru).

Diplomatul, Tăbăcarul şi Actriţa (roman), „Cartea Românească", Bucureşti.

Am ucis pe Dumnezeu, (roman), „Cartea Românească", Bucureşti.

Casa cu fete (roman), „Cugetarea" Bucureşti.

Viermii pământului (roman), Edit. Adevĕrul.

VIERMII PĂMÂNTULUI

Trenul abea de se mişcă, frângându-se în legăturile dintre vagoane, ca un şarpe uriaş ce se îndoaie şi se târîe leneş la soare, printre pietrele rupte ale munţilor.

Orizontul se strânge şi se apropie până face zid, ridicându-se la cer, aşa ca să nu se mai vadă decât pereţii vagoanelor gata să se strivească sub apăsarea stâncilor.

Un fluerat lung şi trenul se înclină într'o parte, în curbă, aproape să cadă în prăpastie... se îndreaptă şi într'un ritm de respiraţie obosită intră pe o gură de tunel, învăluit de întuneric, fum şi miros de cărbune...

„Puf..." „puf..." „puf...".

Locomotiva îşi numără pulsaţiile până la şaizeci, şaptezeci, opt...

In faţa ferestrelor bezna începe să albicească şi în mai puţin de o clipă, toată gama revărsatului de zori se îneacă în lumina albă a zilei.

Maşina svâcneşte şi pufăe...

Inaintea ei, şinele negre, aşezate pe traverse ca pe treptele unei scări culcate, coteşte în stânga şi în dreapta, ocolind adâncimi,

ca să se caţăre printre stânci şi să se reteze într'o poartă deschisă de întunerec.

Alt tunel...

Şi trenul, cu sgomotul înfundat de uzină îndepărtată, îl pătrunde cât te-ai şterge la ochi, ca să iasă deasupra unei adâncimi de prăpastie cu fundul abia bănuit, peste care mâni meştere, aruncase puntea unui viaduct în arcade nenumărate; viaduct, sprijinit pe picioare lungi ce se pierdeau în adânc ca ciucuri ai unei horbote ce încinsese brâul munţilor.

In fundul prăpastiei, un drumeag de care, larg cât o potecă, se necăjea îndoindu-se când într'o parte când în alta, să ţină tovărăşie unui pârâiaş abia înţeles, subţire cât o şuviţă de apă vărsată dintr'un ulcior.

Munţii se aplecau unii peste alţii, se desfăşurau şi se înălţau, încălecându-se, să-şi arate, care mai de care, crestele.

O căsuţă cu cărămida aparentă, un felinar, o laviţă, o inscripţie pe o tablă de lemn şi un om, spuneau că trenul se oprise într'o haltă „zece minute"...

Zece minute, atât a durat viaţa; şi sgomotul de fierărie al vagoanelor negre cu pufăitul maşinei, au plecat ca să revină a doua zi, la aceiaşi vreme, să găsească acelaşi felinar, aceiaşi inscripţie şi acelaşi om pentru o nouă viaţă de alte „zece minute".

Trenul se încovoia, mereu şerpuind, fără să grăbească.

Munţii se desfăşurau depărtându-se şi adunându-se, unii lângă alţii, ca flăcăii în horă.

Pe un făgaş de muşchi verzi, lat de-o palmă,, şopotea o apă limpede ce venea din creştetul înălţimilor să sporească gârla vărsată din ulcior...

In fereastra vagonului, un călător, om ca la patruzeci de ani, cu faţa rotundă, rasă, ochii albaştri şi părul mare, încărunţit pe lângă tâmple, ciufulit din cauza vântului, fuma. Scutură scrumul unei ţigări de foi şi obosit de cât stătuse în picioare, să cuprindă cu ochii munţii pe o întindere mai mare, se retrase din geam să şadă pe canapeaua roşie de catifea. Incepuse să cânte şi puţin a lipsit să nu vorbească singur, cu gândurile lui. Il plictisea golul încăperii în care se găsea şi îl obosise înălţimile... Făcu ochii mari, surprins parcă într'o faptă urîtă.

In faţa lui, un tânăr cu două geamantane în plasă, deasupra băncei, cu braţele încrucişate pe piept şi tremurul nervos al buzelor, se uita pieziş la el şi afară pe fereastră la priveliştea ce se depărta şi se apropia de parcă natura toată ar fi voit să-i intre în suflet.

Picior peste picior, se mişca neastâmpărat ca unul ce călătorea pentru întâia oară pe linia aceia, plictisit în acelaşi timp de încetineala cu care se mişca trenul, întârziindu-l

de-a ajunge mai repede la destinaţie, acolo unde îl aştepta o viaţă tot aşa de nouă ca şi locurile pe cari le străbătea în drum.

Tot timpul cât omul din fereastra vagonului fumase, privind văile şi înălţimile, el se apropia de geam să scoată capul afară şi să se dea înapoi, înfiorat de adâncurile ce se deschideau la picioarele sale ca şi de cerul de care se apropia şi apăsa asupra lui ca un plafon de odae joasă.

Călătorul cu ţigara îşi tot bătea capul, nedumerit, cum de nu-l văzuse pe cel din faţă încă dela Oraviţa, unde schimbase trenul şi unde, desigur, odată cu el se urcase şi tovarăşul de drum.

Cum de a putut să se creadă singur?...

Nu gândise la nimic de seamă ce ar fi putut să-l fure realităţilor... privise afară, ca totdeauna, căutând aceleaşi puncte de reper pe cari şi le însemnase în minte, de ani, de când fusese angajat la minele de cărbuni din Anina.

O piatră chilomtrică, spartă pe jumătate, lângă un capăt de pod...

Un vârf de munte asemuitor unui potcapiu călugăresc...

Un pom trăsnit...

Işi pipăi fruntea să vadă dacă nu cumva îl doare capul, ca şi cum gestul acesta l-ar fi lă-

murit mai bine... Săltă umerii, se uită la tânăr, la geamantane, la vagon...

Vagonul era acelaşi cu care pleca şi venea de câte ori avea de călătorit spre Timişoara sau numai la Oraviţa... Un vagon de clasa II-a care altă dată fusese de III-a. O încăpere în curmezijul căreia, aşezate spate în spate, erau băncile de lemn pe cari se aşternuse nişte perini umplute cu câlţi şi droturi, bănci ce despărţeau vagonul în trei compartimente deschise.

Amândoi călători se găseau în cele două extremităţi ale vagonului şi se priveau pe deasupra băncilor ce-i despărţeau.

Prin faţa ferestrelor fugeau pomii, piatra ruptă de dinamita ce croise cale trenului, spinările munţilor împăduriţi şi pleşurile de gresie, straturi-straturi, ca teancuri de cărţi răsfoite, cu colţurile întoarse, făcute varză.

Roţile vagoanelor se frecau de şinele curbate şi hârjâiau fluerând mai sgomotos decât fluerul maşinei ce gâfâia mereu, ca o bestie obosită, trăgând după ea două vagoane de clasă şi zece vagoane de marfă goale cari aveau să se încarce cu cărbuni...

Munţi, prăpăstii, tuneluri şi viaducte...

Trenul obosit părea că orbăcăe, ca un om în întuneric, urcând în spirală, marginele înalte ale unei gropi imense în formă de pâlnie.

Călătorul cel tânăr, îşi mişca buzele, voia

să rupă tăcerea, voia să vorbească ştiind că mai e cineva lângă el... Incepuse să-i fie frică să nu se năruie piatra sub linie şi să cadă cu toată uzina ce-l purta, în prăpastie... Voia să schimbe un cuvânt, când privea însă la necunoscut, atitudinea gravă a acestuia îl oprea. Işi strânse fălcile de ciudă, scrâşni dinţii şi întoarse brusc capul, să privească afară, ca şi mai înainte, piatra, pomii, şi singurătatea care începuse să-l supere ca o migrenă. Gândul de a-i vorbi stărui însă până ce întrebă:

— Mai este mult până la Anina?...

Călătorul din faţă se trezi ca din somn, întoarse numai decât capul să privească afară ca pentru a se orienta, apoi se uită în ochii tânărului, parcă n'ar fi înţeles întrebarea şi făcând socoteli în gând, închizând din pleoape ca şi cum ar fi privit în zări, spuse tărăgănat, cu o voce răguşită de boală:

— Nu... nu mai e departe... de-acum trenul coboară... va merge ceva mai repede, prea repede însă nu... îl împiedecă curbele... sunt mici...

Se uită la ceas şi continuă:

— Mai e o oră... La şapte şi jumătate ajungem... La cine vă duceţi în Anina, dacă îmi daţi voe să vă întreb?... Şi aşteptând să i se răspundă, călătorul cu glasul răguşit, îl cercetă atent:

Ochii negri neastâmpăraţi, părul mare, dat

peste cap, bărbia răsfrântă, buzele cărnoase şi obrazul alb ca de fată.

Tânărul se sculase dela locul lui şi apropiându-se, se prezintă cu o mândrie specifică tuturor titraţilor la începutul carierei:

— Inginer Alexe Constantin... sunt numit la minele de cărbuni din Anina...

— Inginer Lorenz... Şi eu sunt la mine... Sunt şeful puţului la care vii dumneata... Ni se comunicase din partea administraţiei, dela Bucureşti, că vei sosi, cum era hotărît, încă de săptămâna trecută...

Alexe, auzind numele şi calitatea pe care călătorul o avea la mină, se făcu mic şi cu ochii mari căscaţi de surprindere la început, sfârşi prin a zâmbi aşa cum altădată zâmbea profesorilor pe cari îi cunoştea.

Se simţea mai aproape de capătul drumului.

Deodată însă faţa îi căpătă expresia unei seriozităţi temătoare. I se spusese că a fost aşteptat.

Sub imperiul gândului, Alexe trăi într'o clipă stări sufleteşti deosebit de complexe. Nici nu apucase să intre în serviciu şi răuşise să nemulţumească pe cei mari cari îl aşteptau încă de „săptămâna trecută".

Sfios încercă să se desvinovăţească:

— N'am putut, domnule Inginer, să sosesc la timp, pentrucă...

— N'ai pierdut nimic.. dacă ai fi venit ieri

sau vii azi, la mină nu se schimbă nimic... până şi vremea stă pe loc, abia numai când eşim la suprafaţă vedem că soarele numai este la răsărit ci la apus...

Zâmbi şi făcu un gest cu mâna explicând cuvântul:

— Nimic...

Lui Alexe îi flutră din nou zâmbetul pe buze. I se ştersese de pe faţă umbra oboselei pe care o aşternuse douăzeci şi patru de ore de drum, lăsând loc bucuriei şi curiozităţii ce-i luminau ochii de a şti, cu un ceas mai de vreme, ce anume va avea de făcut în serviciul ce i se va încredinţa. Neliniştea de mai înainte se schimbase. Voia să ştie cât mai mult despre mină, până la amănunt. Inima îi bătea cu putere, numai luă seama la încetineala cu care mergea trenul iar înălţimile sau prăpăstiile treceau acum prin faţa ferestrei ca stâlpii de telegraf şi lanurile de grâu pe drumul Bărăganului. Se găsea în buna dispoziţie pe care o dă tovărăşia cunoştinţei şi totuşi, în toată clipa, îşi aducea aminte că omul din faţă era „şeful puţului" şi omul acesta prindea proporţii de mare superioritate pentru el, care abia terminase politechnica şi cunoştea mina după o machetă redusă pe care o cercetase, ca pe o ciudăţenie, de câte ori avusese prilej să intre în muzeul şcoalei. Aceasta îl făcuse, să-şi domolească, pe nesimţite, entusiasmul ce-l furase. In urechi

îi suna vorba răguşită, gravă, a străinului: „sunt şeful puţului...” iar el, un biet ingineraş plecat de două luni depe băncile şcoalei, abia răsărit ca firul ierbei...

Şezu pe canapea, în aceiaş despărţitură a vagonului, privind cu admiraţie la inginer, fără să spună un cuvânt.

Lorenz se uita pe fereastră fără să vadă altceva decât chipul tânărului plin de viaţă, asemeni căruia se vedea pe el cu paisprezece ani în urmă... Clătină capul şi fără să se mişte din poza în care se găsea, întrebă:

— Unde ai învăţat, la Timişoara?...

— Nu... La Bucureşti.

— ... Eu am făcut trei ani le Berlin... A venit războiul şi apoi, am terminat la Timişoara... Când ţi-ai luat Diploma?

— Acum două luni...

— Ca şi mine, spuse Lorenz mai mult pentru el, mereu gîndind cu ani în urmă... Clătină capul încet şi repetă de două-trei ori, abia mişcându-şi buzele:

— Ca şi mine... ca şi... Tot la două luni după ce am terminat şcoala am fost angajat şi eu. De atunci...

Tăcu. Inchise ochii şi rămase să privească undeva în vremile trecute.

„Eram tânăr, sănătos, nu fusesem la Sommerfrisch...”

Deschise ochii şi se uită la inginerul de acum închipuindu-l într'un viitor de câţiva

ani, sau poate mai de vreme chiar, răguşit sau tuşind uscat, ca mai toţi minerii, ca toţi ofticoşii.

Trenul a trecut printr'un tunel scurt.

— Unde ai făcut practica?... întrebă Lorenz.

— La sondele dela Moreni și la Uzinele metalurgice Hunedoara.

— La mină n'ai fost?

— Nu.

Eu am făcut practică la mină, gândi Lorenz.

— Da, da... spuse tare ca şi cum tânărul i-ar fi auzit gândul, eu am făcut la Ruhr... Zi... vei intra pentru prima oară într'o mină, la noi.

— Da.

In chiar clipa în care Alexe a spus cuvântul da, îşi dădu seama că a făcut rău. Trebuia să răspundă că a fost... Se prosti în gând, şi a rămas mut cu ochii în ochii şefului de puţ, fără să clipească... Greşise, vedea bine, dar...

Culoarea feţei i se schimba când în roşu, când în galben de parcă ar fi fost bolnav de friguri. Când şi când, simţea năvala sângelui că îi umflă vinele dela tâmple, să le spargă.

Trecu o clipă, două, trei...

In capul lui Alexe, gândurile năşteau şi mureau ca să nască iar într'o încâlceală ne-

stăpânită din care se lămurea teama, teama de a nu fi respins ca nepriceput într'o meserie ce se întemeiază pe cunoaşterea practică a realităţilor.

Se mustră în cuget că spusese adevărul fără să se fi gândit la urmări... Ar fi trebuit să mintă...

Şi pentrucă Lorenz tăcea mereu, se hotărî să îndrepte greşeala pe care o făcuse.

— Domnule Inginer, e drept, n'am făcut practică la cărbuni, dar vă asigur, cunosc meseria... Pentru mine nu înseamnă nici o greutate, adică vreau să spun, voi şti tot aşa de bine ca și unul care a mai fost în mină... Am terminat studiile clasificat întâiul...

— Cred, cred...

Lorenz făcu acelaşi gest de mai înainte, repetând:

— N'ai pierdut nimic.

— Pentru mine, urmă Alexe, ingineria mineră a fost o pasiune.

— Pasiune?!...

— Am iubit meseria aceasta ca pe o femeie...

— Ca pe o femeie!... Ha, ha, ha... și râse şeful ca să continue apoi serios:

— Nu trebue să faci aceasta... Femeia înşală... Dumneata nu şti, (mai cu seamă la mineri) femeia...

Suspină lung ca şi cum şi-ar fi adus amin-

te din trecut de una sau de mai multe pe cari le iubise.

Aprinse o ţigară şi continuă:

— Eşti bogat?

— Nu.

— Ai familie?

— Mamă.

— Pe care trebue să o întreţii, nu-i aşa?

— Da.

— Aşa eram şi eu acum paisprezece ani, când m'am însurat... Acum numai am pe nimeni... Mama a murit iar nevosta s'a dus... Nevestele de mineri se plictisesc grozav în căsnicie, ele nu ştiu ce e munca la cărbune, cât e de grea... Ele vor să fie desmierdate, dar vezi dumneata, omului nu-i mai arde de nimic când ese din adânc...

— ?...

— Te-am ntrebat dacă ai avere pentrucă atunci, când femeia te înşală, îţi trebuesc bani ca să o poţi uita. Ei, dar eu vorbesc pentru mine, nu pentru dumneata. E bine însă să ştii şi să nu te minunezi, sau să râzi vreodată, văzând la alţii ceeace ţi se poate întâmpla şi ţie. Să nu te surprinză faptul că femeile îşi uită bărbatul chiar atunci când vorbesc cu el... Mina e mai rea decât femeia. Femeia te înşeală, te minte şi se duce; mina te omoară. Nici una nici alta, după mine, nu merită ceiace i se dă. Nici iubire, nici viaţă... A-sta-i !...

Şi, întorcându-se cu spatele spre Alexe, privi pe fereastra vagonului.

— Uite ce priveliște frumoasă... Dumneata pentru întâia oară străbaţi locurile acestea.

Două stânci uriașe, eșite în afară de linia dreaptă a muntelui, stăteau gata să se nărue în prăpastia în fundul căreia se pierduse un șir de plopi pitici, un ţarc și o casă cât o cutie de chibrituri.

— De paisprezece ani aştept să văd că stâncile acestea au căzut... Şi una și alta, abia de se mai ţin în câte un colţ. Le bate ploaia, le îngreuiază zăpada și tot neclintite rămân.

Trenul părea că se descătușase din zidurile strânsorii. Curbele largi, panta repede și vagoanele goale, goneau lăsânt să se șteargă în fereastră, tot alte și alte priveliști. In lungul drumului, locomotiva s'a mai oprit, din când în când, câte zece minute,mereu în faţa aceleiași stații cu altă inscripţie și alt om. Călătorii n'au știut nimic, sau n'au ţinut seamă.

Deodată în fața lor, într'o albie de dealuri, se ridică câteva coşuri de uzină... In clipa următoare, valea se împestriță de albul caselor răvășite pe munte şi sub munte, câte trei, patru, la un loc.

Locomotiva pufăe tot mai rar și mai greoi, încetinindu-și mersul...

A trecut pe lângă zidurile înalte ale unei

clădiri şi pe sub un pod, ca o scehlărie de fier, deasupra căruia, vagonetele împinse de oameni, goneau pe creasta unui deal de cărbune să-l crească, deşertând alţi cărbuni.

Pe două cabluri aeriene, alte două vagonete, distanţate între ele, alunecau ca nişte jucării de copii trase pe o sfoară.

Anina...

A doua zi era Duminică.

Alexe, cu toată oboseala drumului, se sculă de dimineaţă, deschise fereastra şi odată cu aerul rece pe care-l respira, se uită să cuprindă, cu o singură aruncătură de ochi, întreaga colonie — „coron” — cu aşezările de case, cu coşurile fabricelor şi drumurile ce se încâlceau, ncrucişindu-se, unele cu altele, într'o odihnă de câţiva paşi, ca să coboare apoi, sau să urce mai departe dealurile, să se piardă în munţi.

Ochii i se luminau de bucurie şi setos ca un avar de bogăţii, găsea în fiecare pom şi în fiecare pisc, tot alte şi alte frumuseţi decât cele cunoscute.

Un stejar înalt cu coroana bogată şi larg răsfirată în creştet, părea o umbrelă deschisă ce apără de soare o stâncă îmbrăcată în muşchiu. O scobitură de piatră, un perete de gresii în mijlocul împădurit al munţilor, prăpastiile repezi ca şi căderea apelor, liniile ce desemnau marginea cocoaşelor pământului îmbătrânit, despărţindu-le de albastrul tăriei,

toate, toate îi păreau că ale lui sunt şi pentru ele venise.

De bucurie, îi lăcrimau ochii ca unui proprietar de moşie întinsă şi îşi făgădui, ca în fiecare zi, când va fi liber, să cerceteze cât mai mult toată comoara aceasta de frumuseţi crude, să le ştie, să le cunoască aşa cum îşi cunoaşte casa de la Bucureşti din „Drumul la Tei".

— Casa dela Bucureşti...

Inchise ochii şi prin sita genelor tremurate, Alexe privea undeva departe...

Intr'un colţ al odăii, patul; în mijloc, masa rotundă, sprijinită într'un picior despărţit în patru capete de lebădă; canapeaua, în care îşi lăsa urma trupului lungit, pentru odihnă, de câte ori venea dela şcoală, — canapeaua avea un braţ rupt. Prosopul de după uşă, dulapul cu cărţi, fereastra şi în faţa ferestrei maică-sa cetind o gazetă, împletin ciorapi. cârpind rufele, sau numai aşa să privească afară salcâmii prăfuiţi din marginea ulucilor sau rondurile de betunii şi busuioc, din mijlocul curţii.

„Mama..."

Se întoarse cu faţa dela fereastră şi privi încăperea mare şi luminoasă cu păreţii înfloriţi şi chenăruiţi, în care a dormit prima noapte în „coron", în colonia cărbunelui... Suspină şi imediat îşi făcu în gând socoteli, că de cum se va aşeza mai bine, să împli-

nească golul odăii cu mobile frumoase; o etajeră pentru cărţi, o sofa pe care să trândăvească în ceasurile de odihnă, câteva velinţe basarabene şi tablouri...

Ochii i se luminară şi faţa i se însenină la gândul că va avea odată un interior aşa cum visase de mult, să se simtă bine, ca om cu stare...

Respiră adânc şi simţi cum îi cresc plămânii...

Se uită iar pe fereastra deschisă...

Un tren mic, încărcat cu lemne, scăpat din pădure, fluerând şi lăsând în urmă o scamă de fum negru, cobora din munte arătându-se prin perdeaua pomilor răriţi din marginea căei, ca printr'o reţea destrămată.

Işi luă pălăria şi ieşi.

Numără treptele scării până jos: „douăzeci şi cinci”...

In drum, au trecut doi oameni şi amândoi şi-au scos şepcile dându-i: „noroc bun” !...

— Bună ziua !... a răspuns Alexe.

Oamenii au întors capul, l-au privit şi au plecat mai departe.

De sus, din spre munte, curgea ca o cascadă, treptele largi a şapte scări ce legau trei drumuri între ele, drumuri aşezate pe coastă, unul deasupra celuilalt, ca poliţele într'un raft. Toate duceau la mină.

Fluerase de şase şi lucrătorii schimbaţi, plecau să se culce.

Alexe le-a ieşit în cale şi se uită cu drag la ei căutând să reţină figurile unora pe cari, a doua zi poate, îi va întâlni la muncă, având-u-i sub ordine.

Toţi erau vlăguiţi... Nu vorbeau... Câte unul tuşca la un capăt al pâlcului, ca dela celălalt capăt să răspundă altul şi altul...

Erau slabi şi mergeau cu capul în pământ ca o turmă.

Unul i-a spus: „noroc bun"... un altul l-a privit, altul l-a ocolit aşa ca pe o stâncă şi turma, îndoită de genunchi, a trecut înainte lăsând în urmă sgomotul bocancilor şi tusea împrăştiată ce se lovea de cer.

Pe acoperişul unei zidiri, ca de cetate, deasupra unei schelării de fier, două roate de dimensiuni mari, se învârteau în sens contrar.

— De ce se învârtesc roatele acestea ? a întrebat Alexe pe un tânăr de vreo şaptesprezece ani, rămas în urma muncitorilor.

— Coboară lucrătorii în mină ca să iasă alţii... „Colivia". Ascensorul...

Oamenii s'au dus şi Alexe a rămas în loc să privească roţile ce se învârteau.

Liniştea se întindea ca o pânză, din munte în munte.

Deasupra intrărei, pe faţada de piatră a minei, scria: „Noroc bun". Jos, la nivelul primei trepte din cele şapte scări, o casă mare cât o cazarmă, un fel de fabrică cu zidurile afumate şi negre de praful cărbunelui, fără

nici o înfloritură arhitectonică, cu ferestrele toate ca una, adăpostea sub marginele acoperişului deschis în unghiu, un ceas şi dedesubt: „Direcţiunea'.

— Şase şi cinci, spuse Alexe destul de tare ca şi cum ar fi vorbit cu altul...

Se uită la ferestrele multe oprindu-se la fiecare în parte, să se întrebe :

— La care fereastră va fi lucrând Lorenz?...

Atâta om ştia în Anina şi la el se gândea. Ii părea că se cunosc de mult, că sunt prieteni...

Şi toate ferestrele erau oarbe.

Se răsuci pe călcâe, se uită jur împrejur, la casele din colonie, toate la fel ca şi ferestrele „Direcţiunei", căutând par'că, să afle care va fi a lui Lorenz ?...

Uniformitatea aceluiaşi tip de locuinţă, îl obosise. Unele mai sus, altele mai jos, unele în spatele puţului, acolo unde se învârteau roţile iar altele aproape ascunse în pădure, se arătau risipite ca o mână de porumb.

Pete de alb şi roş strpoite de un zugrav urcat pe o scară nevăzută.

Trei vile, aruncate la întâmplare, îşi ridicau ţuguiurile de tablă lucitoare, răsărind ca maci învolţi pe fondul cenuşiu-verde al muntelui.

Sus, pe linia ce închide zarea, în dosul unei biserici mohorîte, o cruce mare înfiptă în stâncă, cu braţele deschise, tăiată în pânza

cerului, se ruga Celui din slavă pentru sufletele chinuite ale minerilor...

In gară, o locomotivă, umbla hai-hui pe liniile multe ale staţiei, trăgând după ea când un vagon, când patru, când mai multe, când niciunul. Fluera, bufnea şi aluneca pe roţile grele, de colo până colo, ca un câne ameţit de foame.

Toate vagoanele erau pline de aurul negru al cărbunelui.

In preajma minei, era uzina de cocs. Nici la uzina de cocs nu se simţea viaţa cum nu se simțea nicăiri. Un nour de fum firav, se întindea din coșul înalt să facă legătura între cer şi pământ.

Aproape de „cocs" își înfipsese coşul în albastru, fabrica de cherestea unde, pe lângă lemnăria de tot felul ce se punea în comerţ, se fasonau stâlpii și grinzile ce serveau întăriturilor și politului galeriilor subpământene ale minei.

Căruţe încărcate, femei cu boccele la spinare, ţărani și copii, începură să curgă pe toate drumurile spre răspântia cea mare din faţa gării.

Piaţa.

Boccelele s'au deslegat, căruţele s'au oprit și magherniţele de scânduri, una lângă alta și una câte una, în cari erau brutăriile, măcelăriile și zarzavaturile, au început să-și deschidă

uşile muncitorilor ce se aprovizionau, cu de ale mâncării, pentru zilele săptămânii.

Alexe se simţea străin de toată gloata aceia cu preocupări mărunte. Intoarse spatele şi porni pe un drum singuratec ce tăia linia ferată ca să ducă până sub munte şi de-acolo să urce, să se piardă printre pomi şi stânci.

Nu se mai vedea piaţa şi nu se mai auzeau vorbele oamenilor.

Se opri şi privind din nou locurile şi aşezările de case ce împlineau coronul în care de aci încolo trebuia să ducă o viaţă nouă, i se păru că retrăeşte momente ştiute.

— Ciudat !...

Locurile, casele şi mina chiar, nedefinite în minte, îi păreau cunoscute de par'că le mai văzuse cândva, de mult, aşa ca să nu se precizeze decât într'o revenire asupra fiecărui punct în parte.

— Şi totuşi, niciodată n'am fost într'o regiune asemuitoare acesteia...

Deasupra a tot ce vedea, în afară de munţi, ca o catedrală uriaşă, domina schelăria de fier a ascensorului, înălţându-se majestos peste coşurile uzinelor dela „cocs", „cherestea" şi negrul dealului de cărbune cu vagonetele înţepenite pe linie, asemeni celor spânzurate de cablurile groase ale funicularului.

A privit Alexe, a privit până ce i s'a încetoşat în faţa ochilor. Nu mai avea nimic de văzut.. Ar fi voit să întoarcă caleidoscopul,

munţii să se nărue sau să se dea la o parte, să se deschidă loc larg în faţă-i, să vadă departe, departe...

Prea îl strângea zarea şi prea se lovea de ea la tot pasul, ca un tăun de pereţii încăperii. Cerul îşi coborîse tavanul sprijinidu-se pe crestele munţilor în care brazii şi fagii se înfipsese ca piroane de legătură cu tăria.

Vremea era liniştită şi linişte era pe pământ şi în cer...

Nu adia pic de vânt, nu mişca frunza şi nu se vedea nour să se distrame.

Alexe încremenise asemeni naturei, asemeni pietrei.

Şi munţii nu se dădeau la oparte şi nici nu se nărueau să deschidă cale nouă.

Se găsea într'o groapă imensă cu ţărâna ridicată în margini şi ţărâna va aluneca încet, încet, să-l acopere, să-l îngroape.

Anina.

Işi aduse aminte de bucuria pe care a avut-o, câteva zile mai înainte, atunci când a ştiut că venind aci îşi va câştiga viaţa.

Işi aduse aminte de visurile anilor de studii...

Singur...

Se vedea închis ca într'un lazaret de leproşi din care ar fi voit să fugă, să se întoarcă înapoi, acasă, în marginea Bucureştiului unde cerul se topeşte în linia albastră a zărilor fugare. Ar fi vrut să alerge odată cu

soarele ce se ridică de la un capăt al pământului ca să ajungă la celalt capăt, trecând peste câmpii neîngrădite și întinderi de ape necuprinse.

Aci, numai crucea din spatele bisericei, cu brațele deschise, îmbrățișa nemărginirea...

Toată voia bună de mai înainte se șterse. Capul i se plecă greoi pe umeri și privind în pământ, ca muncitorii cei mulți pe cari i-a văzut eșind din mină, în turmă, asemeni lor, întoarse calea pornind spre casa în care odihnise întâia noapte a visurilor împlinite.

Urcă scările, intră și închizând ferestrele, se culcă să doarmă, așa îmbrăcat cum era.

Ostenit de priveliștea obsedantă a aceluiași decor și de năvala gândurilor, se simțea prăpădit.

De zece zile, intra regulat în mină. A văzut oamenii de-asupra pământului, a văzut pământul de-asupra oamenilor și a văzut sufletele chinuite ale celor mulţi şi buni, la cari *Dante*, în trecerea lui prin „Infern" n'a cutezat să se uite. Zece zile în cari, la început în tovărăşia lui Lorenz iar mai apoi singur, n'a schimbat nimic din ceeace făcuse în prima zi de călătorie şi învăţ în „adânc".

Sus, la gura puţului, într'o sală mare podită cu plăci de oţel pe cari şinele vagonetelor, multe şi încâlcite, închipuiau o viaţă de om dezordonat, sub schelăria de fier pe care se învârteau două roţi ale coliviei, lucrătorii, pe două rânduri, cu lămpile de mină în mâni sau aninate de încheutoarea hainei, răspundeau la apelul pe care îl făcea „bergmaestrul" Kudak, în faţa unei icoane uriașe ce acoperea un perete întreg, icoană a *Sfintei Varvara*, patroana minerilor.

Toată lumea se descoperă... Cineva spune „Tatăl nostru" şi fiecare repetă în gând, cuvintele rugăciunei.

Cu capetele plecate, cucernici, cu ochii

pierduţi undeva în necunoscut sau la icoana mântuitoare, asemeni celor două chipuri îngenunchiate pe cari mâna meşterului zugrav le aşternuse la picioarele Sfintei, minerii stau nemişcaţi.

„Amin...”

Fac semnul crucii, odată, de două, de trei ori...

Colivia neagră, udă de apă și murdară de praful cărbunelui, tăiată pe din două de un lanț gros de fier de care atârnă lămpile sau se țin cu mânile, se umple. Patru de o parte, patru de alta. Coboară cât ține un stat de om și deasupra celor dintâi, în al doilea cat, intră tot atâți muncitori.

Trei bătăi în bara de fier a ascensorului, semnal de plecare și colivia coboară cu iuțeala unui bulgăre de piatră scăpat pe gura puțului din care cineva a scos, mai înainte, apă cu o doniţă spartă și apa cade în puţ înapoi, pe colivie, oameni și ghizduri ca să se prelingă până „la fund”.

Urechile ţiue și umezeala face ca respiraţia să fie tot mai grea. Cei ce vorbesc între ei, își aud hăuitul cuvântului în cerul gurei ca în pieptul unei vioare. In urechi, pare că un flutre de noapte își bate aripele fine de timpan.

Lumina slabă a lămpilor ce spânzură de lanț, face să strălucească piatra și cărămida

ghizdului ce închide puţul în cerc ca smoala topită.

Din loc în loc, la o sută sau două de metri, apare câte un sâmbure de lumină, bec electric, ce înseamnă începutul şoselelor subpământene cărora mineri le zic „orizonturi”.

Colivia cade mereu şi orizonturile se numără după becurile electrice, unul, doi, trei, patru. S'a oprit o clipă, atât cât a trebuit ca doi mineri să coboare şi să se identifice luminilor slabe ale lămpilor ce se legănau în întuneric ca să dispară imediat înghiţite de negură sa să fie ascunse de vre-o cotitură a galeriei.

Din nou bătăi în toaca de fier a ascensorului şi colivia scapă în adânc, afundându-se în beznă, să întâmpine un alt orizont şi un altul, până la orizontul şapte, ultimul, unde exploatarea e mai bogată.

— La ce adâncime suntem aci ? întrebă Alexe.

— La opt sute cincizeci de metri, răspunse Lorenz.

S'a ridicat lanţul ce ţinea loc de uşă ascensorului, s'a deschis o portiţă mică de fier a puţului şi oamenii, în lumina becului ce lumina deasupra capetelor, au pornit pe orizont ca numai după câţiva paşi să se transforme în licăriri de lumină, legănate în dreapta şi stânga până ce s'au pierdut în ritmul pasului ce lovea cu bocancii în piatra galeriei.

Alexe, cu mersul nesigur, călca alături de Lorenz într'o hrubă joasă, cu păreţi rupţi de dinamită, hrubă ce se adâncea înaintea lor odată cu întunericul de smoală în care lămpile de miner abia cutezau să deschidă calea cercuind-o la un pas.

In urma lor se auzea sgomotul picăturilor mari de apă ce cădeau pe acoperişul coliviei şi de-acolo mai jos, în fundul puţului, ca o ploaie torenţială.

— Apleacă capul să nu te loveşti, spuse Lorenz... Ivaţă-te să umbli mereu adus de spate ca şi cum mereu ai avea o povară de purtat în spinare... Fiecare dintre noui, minerii, e un Atlas care ţine pământul pe umeri.... Fii atent

Alexe plecă capul.

Deasupra creştetului, bârne mari, groase, depărtate la două palme una de alta, ca traverse sub linia drumului de fier, sprijineau pământul. Calea e lungă şi pe mijlocul ei, două linii, decauville, apropiate, îngreuiază umbletul.

Orizonturile se întretae şi cotesc şerpuind ca făgaşele pe urma roţilor de care.

Un şir de vagonete împiedecă înaintarea inginerilor, forţându-i să se oprească să desfacă vagonet de vagonet şi să le împingă înainte sau înapoi, spre gura puţului, să-şi poată face loc, aplecându-se pe vine, să se

strecoare unul după altul, pe lângă roţile vagonetelor şi peretele căei.

Mai departe, o locomotivă pitică, fără coş, fără fum şi fără aburi, cu trei cilindri suprapuşi,încărcaţi cu aer comprimat, trage după ea o încărcătură de cărbuni spre eșire.

Pe jos, lapoviţă şi noroi.

Intr'un colţ, o pompă în funcțiune, cufundată aproape toată într'o baltă de apă, făcea un sgomot asurzitor. Lorenz se opri, o cercetă la lumina lămpii şi observă că e stricată, că nu soarbe şi apa era mare de împlinea galeria ca un canal revărsat.

— S'a mâncat garnitura.

Scoase un carneţel din buzunar şi însemnă.

Au plecat înainte, prin apă, lăsând în urmă sgomotul pompei ce gâfâia grăbită, bolborosind la locul unde se găsea înnecată.

Alexe privea întunericul şi cercul de lumină ce se legăna pe faţa bălţii murdare pe care o răscolea cu picioarele şi se întreba nedumerit dacă toată mina este numai găuri de sobol. O groapă îl făcu să se afunde în apă până la genuchi... Incepuse să-l plictisească drumul acesta, se vedea asemeni curăţitorilor de canale din Bucureşti atât că îi lipseau cismele mari de cauciuc.

— Dar cărbunii? — întrebă nerăbdător de a şti cu o clipă mai de vreme, cărbunii de unde se scot?...

Lorenz se uită la el râzând și nu-i răsrăspunse.

Cercul de lumină al lămpii se clătina mereu pe faţa apei pe care o lua în picioare odată cu noroiul.

Altă pompă, alt sgomot de infern şi liniştea întreruptă de horcăiala asurzitoare a sorbului, se lovea de preţii de gresie ai tunelului...

— Nu te-ai uitat la pompă, spuse Alexe.

— Lucrează bine... suge.. asta o vei cunoaşte mai târziu şi dumneata, după ureche.

Intunericul mergea înainte drept sau cotit, aşa cum își făcuse cale printre stâncile vecine straturilor de cărbuni. S'au oprit o clipă în loc lăsând orizontul să meargă mai departe şi au cotit la dreapta pe o pârtie laterală, îngustă cât un vagonet.

— Asta se cheamă „traviesă" spuse Lorenz, de-aci dăm într'o deschizătură ca de boltă... Priveşte... aci e mai înalt... armătura de lemnărie mai puternică...

„Frontul".

In dreapta şi în stânga, câte trei oameni, în pielea goală, negri şi uzi de năduşală de parcă ar fi fost muiaţi într'o butie de smoală, dădeau cu târnăcoapele în păretele de cărbune care strălucea în lumina slabă a lămpilor, ca paetele pe rochiile cucoanelor înfundate în lojile unei săli de spectacol, în timpul reprezentaţiei, când numai scena este aprinsă.

— Noroc bun! spuse Lorenz.

— Noroc bun domnule inginer, şi oamenii lăsară pentru o clipă târnăcoapele la picioare.

— Cum merge?...

N'aşteptă însă să i-se răspundă. Ca şi cum cine ştie ce mare supărare se făcuse, ridică glasul aşa de puternic încât Alexe se sperie crezându-se în preajma unei nenorociri.

— Ce-aţi făcut?... Cum e cărbunele?...

Oamenii goi, fără de ruşine, arătându-şi organele genitale murdare, ca nişte copii speriaţi, abia răspunseră:

— Tare domnule inginer... tare...

— Unul dintre mineri se aplecă şi ridicând un bulgăraşi de cărbune îl întinse şefului care încercă să-l fărămiţeze între degete.

— Nu e tare... e moale... puteţi lucra foarte bine. Cel puţin şapte râşne trebuie să daţi.

Şi golul hăuii mult până să răspundă copiii sfioşi:

— Poate şase.

— Nici o vorbă! Şapte!...

Luă târnăcopul din mâna unuia şi începu să lovească în malul de cărbune:

— Uite cum se nărue.

— Acolo sus da, dar aci e greu domnule inginer, spuse unul dintre ei care, culcat cu spatele pe cărbuni, săpa la temelia malului, ca apoi, făcând mişcări greoaie, să easă din ascunzătoare, să continue:

— Fuge în şist domnule inginer. Pentru

noi e bine să facem cât de mult, dar dacă nu se poate, nu se poate.

— Se poate, se poate... Şapte râşne. Voi nu înţelegeţi că fiecare echipă trebue să dea numărul de vagonete de mai înainte fixat?... Unde vreţi altfel să ajungem?... şi Lorenz lăsă coada târnăcopului să-i cadă ca să se şteargă cu amândouă mânile de fundul pantalonilor.

— Ne-am înţeles!...

— Păi... și oamenii clătinară capul cu îndoială.

— Așa... Se mai uită peste tot, gata de plecare când din nou începu a răcni:

— Dar ce e asta?... mineri sunteţi voi sau cismari?... cum de scoateți cărbunele și lăsaţi tavanul fără de apărătoare?... vreţi să vă omoare, să se nărue peste voi?... Imediat să întăriţi. Puneţi „ştreipi". Aveţi lemne?...

— Avem... tocmai ne gândeam.

— Să nu vă gândiţi, să puneţi... şi scoţând carnetul din buzunar însemnă din nou.

— A fost maestru de mină pe-aici?

— A fost domnul „steigher" Oană.

— Şi?...

— A spus să întărim.

— Imediat să puneţi lemne, de unde nu vă dau afară... Trebuie să se ţină omul după voi la tot pasul.

Apoi încetinind vorba, urmă prietenos:

— Vă înțeleg destul de bine... cărbunele se

plăteşte, întăritura nu, dar vedeţi voi, dacă slăbeşte prea mult tavanul, se nărue, vă omoară şi ce aţi făcut?...

Oamenii se uitau fără să spună nimic numai Lorenz îşi clătina capul oftând în locul minerilor ca apoi, ruşinat, parcă, înainte de a pleca, să le spună :

— Noroc bun...

— Noroc bun domnule inginer şi lucrătorii se întoarseră cu faţa la malul strălucitor al cărbunelui, punând fiecare mâna pe târnăcop: doi să sape mai departe, să facă loc stâlpilor de întărituri şi al treilea să tragă după el, bârnele de pe galerii.

In faţa lui Alexe se deschise în pământ, o gaură strâmtă, pe care abia de se putea strecura un om. Lorenz îşi vârî picioarele pe ea, intrând ca pe o gură de canal, după el, Alexe.

— Fii atent... vino după mine, încet însă, să nu-mi cazi în cap... ea seama, gaura e dreaptă, aproape verticală... ţine-te cu mâna cât poţi de conducta de aer şi caută să te sprijini cu picioarele în păreţii „rostogolului".

După Alexe curgea năduşeala de parcă era în bae. Şi cămaşa şi haina erau apă ca rufa din albie.

Asemeni râmelor ce-şi fac loc după ploaie, să iasă la faţa pământului şi să se ascundă din nou în pământ, asemeni lor, amândoi inginerii, culcaţi pe spate, unul după altul, fiecare ferindu-şi capul, s'au lăsat să alunece

drept în jos, frecându-se cu pieptul şi spinarea de păreţii rostogolului, oprindu-se când şi când, cu picioarele în cărbunii ce se rupeau făcându-i să cadă câte doi, trei metri în gol...

— Stăi!... strigă Lorenz şi ridică lampa până în dreptul ochilor.

— Ce-i?...

— Gaz...

— Gaz!... şi Alexe făcu sforţări să ridice capul cât îi da voe încăperea găurei să privească pe linia pieptului în jos, spre picioare, la lumina albăstrie, ce creştea în mânile tovarăşului. Simţea că se înăbuşe, în aceiaşi clipă un sloi de ghiaţă aluneca în sus şi în jos pe şira spinărei... Din nou îl înăbuşa căldura, i se oprise câteva clipe respiraţia de spaimă, sudoarea curgea râuri simţind cum îi cad picuri de pe frunte pe bărbie şi pe haină.

Cu ochii mari deschişi, fără să clipească privea mereu în jos lumina moartă a lămpii. Il năpădi toate gândurile rele: explozie, asfixie, ani de studiu, măică-sa, setea de viaţă şi de mai bine; gaz, explozie, explozie, ex... Deodată simţi un fel de ameţeală; făcu sforţări să-şi revină... ar fi voit să se înapoeze pe aceiaşi gaură în sus. Incercă şi nu i-a fost cu putinţă, a căzut înapoi.

— Stai, că-mi dai cu picioarele în cap, strigă Lorenz.

Năduşala curgea mereu şiroaie pe faţă şi

pe trup iar pe spinare, mereu sloiul de ghiaţă aluneca cu aceiaşi regularitate făcându-l să se înfioare de frig. Mirosul gazului îl avea în nas şi pe buze, dulceag şi greţos. Lorenz înjura şi mormăia singur, vorbind cu lampa. De trei ori i se stinsese şi încerca fără de folos să o aprindă.

— Dă-mi lampa d-tale şi întinse mâna deasupra capului să o prindă. Dă-i drumul...

O duse la buze, suflă în ea, se uită la lumina care începu să albăstrească, mai suflă de două-trei ori şi porniră să coboare mai jos...

— Stăi !... strigă Lorenz.

Alexe care trecuse clipe de groază, abia liniştit o fărâmă, se înspăimântă din nou... greu mai putu să întrebe:

— S'a stins ?

— Nu... pune piciorul aci, în dreapta şi celalt de desubt... Ii luă piciorul să-l pună pe un sprijin.

— Fii atent... Aşa...

Alţi oameni: goi, negri de praful cărbunelui şi unsuroşi de năduşeală, ca şi cei de sus.

Sgomot de infern ca la pompe.

Unul lucra cu ciocanul de „abataj", un fel de daltă care scobea aurul negru, într'un tremur nervos, acţionat de aerul comprimat din tubul de cauciuc de care era legat. Ceilalţi doi, cu picioarele într'o groapă plină cu apă

neagră ca cerneala, asudând, se necăjeau să lovească cu târnăcopul.

— Stăi !... Opreşte aerul că nu se mai aude nimic strigă Lorenz, punând mâna pe umerii celui cu ciocanul.

— Cum merge ?

— Greu domnule inginer, greu de tot, parcă e piatră nu altăceva.

— Câte vagonete daţi ?

— Râşne ? Dacă vom da cinci, bine ar fi dar nu cred... Uite d-ta, tot îi numai praf, nici un grăunte mai mare...

— Poate şase...

— Nu cred... Pe așa front îţi rupi oasele de geaba...

Alexe se ştergea pe faţă de sudoare. Căldura era tot mai mare, creştea cu fiecare front de lucru cu cât se adânceau mai mult... Părea că se găsește în faţa unui cuptor de brutărie.

— Aveţi gaz, spuse Lorenz, daţi drumul la ventilatoare. Când ați așezat tuburile de aerisire ?...

— Cei de dinaintea noastră au dat de el. Se mai simte şi acum dar mai puţin.

— Mi s'a stins lampa pe rostogol.

— Nu se face prea bine aerisirea pe orizont, de aceia va fi rămas gazul pe „şut", adineori se închisese ușile de la traviesa a treia pe galerie... A fost gaz mult la frontul cinci.

Aci s'a pierdut... şi minerul care vorbea ridică lampa sus. Abea de albăstrea lumina.

— Da, da, să daţi însă drumul ventilatoarelor şi să se aşeze o pompă, voi nu vedeţi că vă înecaţi?

— Nu vine tare domnule inginer, de când am intrat pe front tot atâta apă a fost, numai că o frămîntăm în picioare, nu vrea să se ducă, nu o lasă şistul de jos... piatră deasă parcă e cremenă.

— Domnule inginer, dacă eşti dumneata bun, ia să te uiţi aci, eu cred că nu mai scoatem nici o râşnă, fuge cărbunele.

Lorenz se apropie şi la lumina lămpii îi explică lui Alexe de cum s'a rupt falia şi a scoborît cărbunele aproape la doi metri, apoi vorbind lucrătorului, îi zise:

— Da, lasă colţul acesta şi după ce isprăviţi „patul" de sus, treceţi dincolo, pe frontul lui Vârnav, tot nu lucrează nimeni acolo şi scoţând carnetul din buzunar însemnă, apoi uitându-se de jurîmprejur să vadă dacă totul e în ordine pe frontul de lucru, întăriturile şi lemnăria ce trebuia să se găsească acolo pentru înaintare, mai aduse aminte oamenilor să dea drumul la ventilator şi după ce termină cu scosul cărbunelui de sus, să schimbe frontul, plecă.

— Noroc bun.

— Noroc bun, răspunseră minerii.

— Să nu aruncaţi nimic pe „şut" până ce nu bat de două ori în ţeava de aer.

— Am înţeles, numai să luaţi seama că de eri până azi, au plesnit vre-o două grinzi pe podul rostogolului. Să nu vă sgârie.

— De ce nu lea-ţi schimbat?

— Spunea domnul „prim porion", — domnul bergmaestru Kurac — că dacă isprăvim frontul azi sau mâine, punem cruce.

— Nu se poate... mai sunt cărbuni... Să puneţi grinzi.

Din nou intraţi pe gaura de râme, Lorenz înainte şi Alexe după el, se afundară în pământ...

. . . .

— Pune piciorul pe vagonet...

Alţi oameni, la fel ca şi ceilalţi, de parcă pretutindeni după ei, s'au înaintea lor, ar fi coborît aceiaşi; răscoleau cărbunele cu mânile într'un vagonet, ca şi cum ar fi căutat cine ştie ce bogăţie avută şi pierdută.

— Noroc bun !...

— Noroc bun...

Pretutindeni şi pe pământ şi sub pământ „noroc bun" se schimba în loc de bună ziua, între mineri.

„Noroc bun" era cuvântul muncitorului, al inginerului şi al tuturor din adânc.

— Ce faceţi aci ? întrebă Alexe pe cel mai apropiat, văzând că toţi stau de vorbă.

— Căutăm cărbunele de „şist"..

— Trebuia să vedeţi mai înainte de a-l arunca pe rostogol, spuse Lorenz... Uite, asta e piatră, asta e piatră, asta e piatră...

— Ne-am uitat domnule inginer dar tot a mai scăpat... Aţi văzut dumneavoastră ce e sus...

— Am văzut, am văzut...

Şi punând mâna pe vagonet se uită la el de par'că l-ar fi măsurat.

— Din două faci una... ce fel de râşnă mai e ?...

— Se poate, cum spuneţi dumneavoastră, dar...

— Treaba voastră, eu nu le iau în primire ci Kudac...

Pe galeri, pe liniile înguste, trenul jucărie, fără foc şi fără aburi, căra un lanţ de vagonete spre puţ.

Scăpaţi de strâmtoarea rostogolului şi de căldura de cuptor, inginerii, abia eşiţi mai larg, pe orizontul principal, simţiră cum îi tae un vânt puternic.

Lui Alexe îi îngheţă cămaşa în spate.

— Dar ce-i asta ?... unde suntem ?... De unde curentul acesta aşa de grozav întrebă neştiind cum să se înfăşoare mai bine în haina ce-i îmbrăca trupul ud de traspiraţie.

— Turbina dela puţul trei trage aerul dela puţul nostru şi îl trimite prin toate găurile acelea pe unde am coborît până acum, pe

fronturile de lucru, altfel s'ar sufoca toată lumea şi de gaze şi de lipsă de aer.

Pe jos lapoviţă, noroi şi acelaş întuneric pretutindeni ce se clatină ca pa în pahar, după cum se mişcau cele două lămpi ale inginerilor.

„ De nu aș răci", gândea Alexe, strângând mereu haina în jurul trupului, ridicând gulerul să se apere cât mai bine, călcând înapoia lui Lorenz, care, nepăsător, primea în faţă curentul tăindu-l în două.

De trei ori a intrat Lorenz cu Alexe în mină, să-l învețe drumul regiunei ce i se dăduse în seamă și să știe ce trebue să facă.

Intâi producția și al doilea să păzească viața minerilor, cercetând armăturile de lemn dacă sunt bine așezate și dacă aerisirea se apropie de normal, așa ca să nu se sufoce oamenii pe canaluri, fie din lipsă de aer, fie din cauza gazelor care își fac mereu loc prin cărbune.

— Dar mai cu seamă extracția spusese domnul Zoltan, inspectorul general al minei, asta interesează mai mult ca orice, pentru aceasta ești dumneata angajat întâi și abea apoi, să ei seama celorlalte amănunte. Producția zilnică este de nouăzeci vagoane de cale ferată, o extracție sub această cotă nu e admisibilă... Orientarea cea mai bună a dumitale, este ca fiecare echipă de trei, de pe fiecare front, să dea cel puțin șapte rașne pe schimb.

— Extracția și viața oamenilor, spuse Alexe.

— Extracția și întăriturile galeriilor, așa ca să nu se surpe. Nu e vorba de miner; o ga-

lerie surpată costă enorm şi împiedică exploatarea...

— Am înţeles domnule inspector.

— Incet, încet, ai să te deprinzi dumneata şi ai să înţelegi interesele noastre, pentru un moment, ca orice străin, vei vedea cari sunt nevoile lor, însă nu acestea trebue să te preocupe.

Aşa i-a vorbit domnul inspector lui Alexe după ce intrase de câteva ori în mină, ca simplu vizitator.

De-acum ştia tot ce trebue să ştie un miner adevărat. Işi cerceta lampa, înainte de a coborî la adânc, iar acolo, sub pământ, dacă gazul e mult sau numai infiltraţii uşoare. Pentru aceasta a căutat nu odată chiar locul pe unde gazul se strecura sâsâind în mijlocul unui grăunte de cărbune albit într'o spumă de scuipat.

Inspecta Alexe, ca şi Lorenz, întreaga regiune pe unde îl dusese acesta în primele zile. Insemnase în carnet, asemeni lui, tot ce trebuie să se ştie la raport. Ţipase ca şi el, oamenilor desbrăcaţi şi frânţi de oboseală, fără să ştie de ce, numai aşa ca să fie la fel cu toţi ceilalţi ingineri, „steigheri", „oberşteigher" şi „bergmaestru", toţi însărcinaţi cu supravegherea minei şi a cărbunarilor.

I se spusese că trebue să fie energic, „altfel..." şi Alexe a înţeles destul de bine în ne-

complectarea frazei, că acest „altfel" era licenţierea lui.

Negru de praful cărbunelui şi leoarcă de năduşală, sdrobit de trecerile prin rostogol, orbit de întuneric şi subt de umezeală şi curenţii de pe galerii, şezu pe o grămadă de cărbuni, în front, să se odihnească.

Abia de îşi mai simţea picioarele.

Doi oameni se necăjeau să ridice „streaipuri" de lemn, stâlpi de brad ce aveau să ţină plafonul cu grinzi, să nu se nărue.

Goi, negri şi unsuroşi cum erau, privind la ei, lui Alexe i se păru că citeşte o pagină de apocalips în care spiritele cele rele chinuiau sufletele necrdeincioşilor, încordându-le muşchii, îndoindu-i de şale şi împingându-i, cu mâni nevăzute, într'o gură de balaur...

Oamenii se trăgeau înapoi, făcând sforţări să se desprindă şi cădeau înainte, rupţi de mijloc, ca iar să se dea înapoi şi iar să se aplece înainte, lovind cu târnăcoape şi ciocane, în gura neagră ce sta să-i înghită... Mişcarea se repeta aceeaşi cu sforţări şi teama să nu cadă în smoala topită în care se îmbăiase şi din care abea au putut să iasă...

Mânile nevăzute îi împingeau de spate, mereu înainte, mereu....

Şi mânile nevăzute erau ale lui...

Aşa îi vedea Alexe, în tinda unei biserici de ţară, unde mâna meşteră şi imaginaţia de

schimnic a zugravului primitiv, înfăţişase iadul.

Numai ochii le erau albi şi numai ochii străluceau de viaţă la lumina lămpilor, în groapa de întuneric.

Singuri, în fundul pământului, fără chef de vorbă, fără să aibă nici unul nimic a-şi spune, fără să gândească, oamenii făcuse întăriturile şi acum se frământau, sdrobindu-şi carnea trupului să dărâme cât mai mult cărbune, să câştige vremea pierdută, ca apoi să tragă cu casmaua, să adune praful şi bulgării negri, să-i arunce pe rostogol, jos, în vagonetele de pe traviesă sau în pragul unui alt front de lucru. Nouri de praf umplea golul şi praful le intra în plămâni pe gură şi pe nas.

Lui Alexe i se făcu milă de ei şi milă i se făcu de el.

A pierdut nopţi în şir, cetind şi istovindu-se să înveţe, să termine politechnica, aşa cum a terminat-o, eşind întâiul. Ii fusese dragă meseria de miner pentru că nu o cunoscuse decât din carte, acum însă, acum...

Plecă capul, îl clatină cu desnădejde şi uitându-se mereu la oameni, deodată simţi cum îi cresc puterile, se înalţă, se înalţă aşa ca să nu-l mai încapă locul... Ar fi vrut să scoată oamenii afară, trăgându-i de mână şi împreună cu toţi minerii, într'un lanţ cu verigele de viaţă, să fugă în lume...

Poate că aţipise, poate că nu... Se văzu odihnind pe grămada de cărbuni. Suspină, îşi trecu mâna peste frunte şi întunerec i se făcu în minte de n'a mai putut gândi la nimic.

Toţi munceau pentru o pâne.

— Câţi copii ai Vătăşel ?

— Trei, domnul inginer şi toţi de nevoie... Cel mic e de patru ani, cel mare de opt şi mijlociul de cinci. Pentru ei muncesc, numai de aşi fi sănătos încaltea, dar...

— Dumneata?..., întrebă Alexe pe celalt.

— Eu n'am nici unul, răspunse Ispas, şi poate că e mai bine. Abia de pot scoate atât cărbune câtă pâine îmi trebue mie, dar să mai dau şi altora.

—Eu am avut doi, vorbi Gheorghe neîntrebat, şi amândoi mi-au murit astă primăvară... Amândoi într'o săptămână... de-ar fi trăit, aşi fi lucrat cu ei. Şease luni, atât au intrat în mină, s'au îmbolnăvit de oftică şi s'au dus. Unul de şaptesprezece ani, celalt de optsprezece... Au murit la Sommerfrisch...

— Unde ?

— La Sanatoriu... Dumneata eşti nou, nu şti... Pe-aci oftica e la tot pasul şi în mină şi afară din mină. Cei de sus spun că o aducem noi din fundul pământului... N'aţi fost la Sommerfrisch ?

— Nu.

— O să vă duceţi... Ce frumos e acolo... ce aer... dar, ce folos, ne otrăvim o viaţă întrea-

gă cu gaze şi aer închis, iar când îl respirăm şi noi, atunci e prea târziu.

Şi Gheorghe îşi frecă mânile, prinse coada târnăcopului şi începu să lovească în cărbune. Ceilalţi doi aşezau bârnele pe plafon. Alexe se sculă să plece, îl apucase o ameţeală de parcă băuse.

— Noroc bun !...

— Noroc bun, domnule inginer.

Alexe îşi băgă amândouă picioarele în gaura ce-i sta deschisă în faţă şi coborî pe rostogol, înghiţit de pământ....

. . . .

— De treabă om inginerul.

— E nou... Să mai treacă...

Vremea prânzului.

In cotlonul cel mai adâncit al orizontului şapte, pe ultimul front, minerii scobeau în stânca neagră, ca viermi în frunct, hrana de-o zi.

Cu hainele așternute sub ei, pe blocurile de cărbuni, şedeau cu picioarele întinse, având în faţă câte o legăturică desfăcută în care aveau, pâinea, o bucată de slănină şi ceapă, iar între ei, bidonul de apă.

Cu capetele plecate, fărămiţând hrana cu mânile înegrite de păcură, înghiţeau cu fiecare îmbucătură, praful de cărbune ce le scrâşnea în dinţi ca nisipul.

La început, nici unul nu avea chef de vorbă, tăceau şi mestecau ca vitele ce rumegă în zilele de arşiţă, la umbra carului. La picioarele lor, unul după altul, apărură ca soldaţi în şir, trei şobolani mari, cât puii de pisică. Prietenoşi, se ridicară pe picioarele de dindărăt, îşi mişcau mustăţile, întindeau botul şi nervoşi, când şi când, se frecau peste nas cu lăbuţele din faţă, până ce cădea o bucăţică de pâne sau coajă de slănină pe care o ronţăeau.

Masă comună.

— Na mâncaţi şi voi spuse Ispas aruncând câteva bucăţele de pâne, numai să ştiţi că de vă voi mai prinde la legăturică, al vostru e dracul... Mi-a mâncat mai jumătate din slănină.

— Apoi, numai porcul acela trebuie să fi făcut isprava, spuse Gheorghe, arătând un şoarece mare şi gras de abea putea să se ridice pe picioarele de dindărăt. Asta trebue să fie bunicul celorlalţi. A început să i se rărească blana de parcă de viu îl mănâncă moliile. Chiar ca un porc... Numai bun de tăiat. Fugi potae... şi ridică mâna ameninţându-l... Numai tu să mânânci, bată-te pustia... şi aplecându-se spre el îl cercetă mai deaproape ca pe un om :

— Ce fel de părinte eşti tu?... Ticălosule... Pleacă... şi lovi în pălmi să-l alunge.

Numai tu să mănânci, porc bătrân...

Şoarecelui nu-i prea păsa mult de spusele lui Gheorghe şi cum era mai departe, de nu-l putea ajunge, nici nu se clinti din loc, se ridică şi făcu sluji... cerea mereu de mâncare ca un câine nesătul...

— Ia aşa sunt şi unii părinţi, bagă în ei de crapă şi cei de acasă rabdă.

— Radu, spuse Vătăşel.

— Chiar aşa.

Radu era un lucrător mai mult bătrân de cât tânăr, avea trei copii şi nevastă. De cum

eşea din mină, se oprea în crâşmă să bea, să mănânce şi iar să bea, pe când, de cei de acasă, numai Dumnezeu le avea de grijă şi vecinii.

— Şi seamănă cu Radu, dacă te uiţi bine la el... ia uite, se leagănă de gras ce e.... Ptiu bată-te sfântul, şi oamenii începură să râdă.

Pe rostogol se auzea frecături şi cărbuni căzând.

— Vine cine-va.

— Cei de la frontul şase... ori fi uitat să ea apă.

Pe gura rostogolului apărură unul câte unul Ştefan, Iosif şi Marcu.

— Aicea sunteţi?... întrebă unul din cei sosiţi şi întinse lampa în sus, înaintea ochilor, căutând să vadă în întuneric.

— D'apoi, unde?

— Care sunteţi?... A tu Vătăşel, Gheorghe, Ispas...

In urma lui Ştefan, ceilalţi doi, cu braţele lăsate în jos, legănând lămpile, se apropiară să şadă pe aceiaşi grămadă, sau pe vine.

— Sus la noi a început să miroase a gaz.

— A rămas cineva?

— Râşnarul cela tânăr care abea a intrat în mină; feciorul lui Soare...

— Mihai...

— Aveţi ţevile de aerisire?...

— Nu, nu e nimic... Am încercat lampa, abea de albăstreşte... creşte cât unghea şi se co-

boară iar... Am căutat tot patul cărbunelui şi n'am văzut nicăiri să bolborosească... şi uitându-se la şoareci, luă un cărbune şi aruncă în cel gras.

— Lighioana dracului, de trei zile de când numai dă pe la noi...

Aveţi o gură de apă? şi fără să aştepte să i se răspundă, ridică bidonul, bău şi îl trecu celorlalţi.

— Să nu ne lăsaţi fără apă...

— Nu ştiu cum de se făcu de o băurăm toată, pe-a noastră... Şi aci e cald, dar la noi e prăpăd parcă ne-am apropiat de focul pământului... şi Marcu îşi trecu mâna peste frunte adunând broboanele de sudoare, să le arunce.

— A fost steigherul pe la voi? întrebă Iosif fărămiţind o bucăţică de cărbune între degete, ca şi cum ar fi voit să vadă cât îi de tare.

— A fost.

— La voi e moale cărbunele.

— Sus e tare?

— Şist, nu alta... şi frontul mic, abea de ne putem învârti. Mai mult cu ciocanul de abataj lucrăm. Nu cred să dăm nici cinci râşne.

Şi muncitori odihneau şi vorbeau fără să aibă mai nimic a-şi spune, înşiraţi unul lângă altul.

Năduşeala curgea ca ploaia.

Au plecat şoarecii şi după ei Ştefan, Marcu şi Iosif, legănând lămpile, se căţărară în sus,

pe rostogol, ţinându-se cu mânile, de conducta de aer.

Lucrul începu din nou.

— Daţi-i măi cu armătura mai repede spuse Gheorghe. Apropiaţi grinzile că ne îngropăm aci... E moale cărbunele, să nu ne pomenim cu el în cap.

— Numai săpa... pune mâna colo, la capăt... aşa... împinge, eu pun „popul"...

Şi câte trei se opinteau să ridice şi să aşeze lemnele, unele lângă altele, pe tavanul frontului, închipuind un bordei peste care, în loc de pământ, sticlea piatra neagră a şistului şi cărbunele.

Sfârşit de Septembrie.

Duminecă. Zi frumoasă, zi de linişte, zi de odihnă şi petrecere pentru mineri.

Toţi muncitorii erau voioşi şi toţi aveau ceva de măreţie, de conştiinţă a valoarii lor. Numai erau oamenii de toate zilele, numai erau truditii din adâncul pământului, troglodiţii goi, cari spre deosebire de cei din caverne, ascultători şi supuşi, munceau să-şi câştige pânea cu preţul sănătăţii şi al vieţii. Călcau drept, priveau cerul şi soarele, — soarele la care, în celelalte zile, abea cutezau să se uite şi de multe ori, căutându-l, să nu-l afle nici la intrare, nici la eşirea din mină.

In grădina casinoului, la o masă între ghivece cu flori şi ciubere cu Olendrii albi şi roşi, erau ingineri cei în subordine lui Lorenz.

La altă masă, sta domnul Kurz, directorul minelor, împreună cu inspectorul general Zoltan şi Eleonora, soţia acestuia din urmă, cu o nepoată, Lizeta elevă în clasa VII-a, venită de la Timişoara în vacanţă.

Mai departe, la celelalte mese, câte doi, trei şi mai mulţi la un loc, se adunase minerii, în

faţa paharelor cu bere, să povestească, să râdă şi să simtă clipa de odihnă şi bună dispoziţie, a sărbătoarei. Ingineri şi muncitori, din obişnuinţă s'au din respect, unul faţă de celălalt, vorbeau încet ca şi când dincolo de verdeaţa înconjurătoare, ar fi fost urechi şi ochii ce-i spionau în intimitate.

Vorbeau pe rând ca la o întrunire. In timp ce spunea unul ceva, ceilalţi îl ascultau sau râdeau, ca apoi să continue un altul şi un altul, în aceiaş taină, în aceiaşi ordine de parcă fiecare îşi împlinia o misiune. Rar când întrerupea vreunul. Fiecare se simţea obligat să respecte şi pe cei dela masa la care erau şi pe cei de la mesele celelalte. Minerii pe inginerii, aceştia pe inspector şi director şi toţi la un loc unul pe altul, ca şi cum fiecare ar fi fost purtător de blazon ce impune respect.

Uneori, cuvintele se încrucişau de la o masă la alta, înă cu aceeaşi restrângere.

Lui Alexe îi plăcuse comunitatea aceasta de familie pe care o aflase în lumea minerilor, găsind pe acelaşi loc şi pe cei mari şi pe cei mici, aproape deopotrivă: nu-i plăcea însă rezerva ce se impunea, cerută sau nu, de felul cum toţi înţelegeau să petreacă atunci când sunt în afară de mină.

Pe de o parte coborârea aceasta voită, a erarhiei sociale, iar pe de altă parte, rigiditatea ce o simţea, îl strângea ca un ochi de gheaţă, îl falsifica, îl făcea altul.

Prea erau mecanizaţi... Prea erau unelte...
De ce?...

N'a înţeles Alexe felul acesta de a se comporta în societate.

O familie artificializată de munca din mină.

Pe ferestrele deschise ale casinoului, ce dădeau în grădină, veneau acorduri de pian şi sunete de vioară. In acelaşi timp, coruri bărbăteşti, stinse de parcă se auzeau dintr'o biserică îndepărtată, cu uşile deschise, unde orga ţinea hangul cântăreţilor ce înălţau imnuri de slavă, nu A Tot Puternicului, ci vieţii.

Cântece de bucurie, cântece de lume...

Era jumătatea cealaltă a coronului, fete şi băeţi cari nu cunoşteau încă munca cărbunelui, îndeosebi fetele şi femeile cari creşteau şi trăiau în preajma minei fără să ştie niciodată ce se petrece acolo.

— Fac repetiţie, spuse Lorenz. După masă la patru, e mare serbare a minerilor la Sommerfrisch...

Dintr'o cameră închisă, se auzeau înăbuşite sunetele metalice ale unei fanfare, punctate la intervale de timp de bufniturile oprite ale tobei.

— Cum ?... Au şi fanfară ? înrtebă Alexe.

— Şi încă foarte bună, răspunse Ionescu, un inginer tânăr venit cu doi ani mai înainte în mină şi care făcuse politechnica la Timişoara.

— Peste patruzeci de instrumentişti, com-

pletă Lorenz. Şeful lor e un fost căpitan de muzică din armata austriacă, pensionar astăzi... Vei vedea după masă... Trebuie să mergi... Toţi minerii vin. Şi domnul inspector, uneori, la serbările acestea asistă şi domnul director.

— Bine dar acolo, am auzit că sunt bolnavi.. E un sanatoriu...

— Sunt trei pavilioane, nu unul, sunt minerii bolnavi, soţiile lor şi copii, încolo prea puţini străini... Aci la noi, toate drumurile duc spre două puncte: Sommerfisch şi mină.

— E un parc foarte frumos completă Ionescu.

— Şi aer cum nu e nici la Davos, adăogă Lorenz. Minerului nu-i lipseşte nimic, toată viaţa, de cât lumina şi aerul şi pentru că îi lipsesc aceste elemente, numai el ştie să le preţuiască aşa cum se cuvine...

— Tuberculoşi, îngăimă cu sfială Alexe.

— Da... Eu am fost acolo şase săptămâni... Am fost bolnav de gât, am răcit în mină... transpiraţia, curentul depe orizont... Numai puteam vorbi. Slăbisem şi nu aveam poftă de mâncare. Ei bine, după două săptămâni am câştigat trei chilograme greutate, răguşeala dispăruse şi aveam o poftă de mâncare ca niciodată. Când am eşit, aveam paisprezece chilograme mai mult de cât atunci când intrasem... iacă, sunt sănătos, numai am nimic... iar dacă mă voi îmbolnăvi din nou, ţi-am spus:

drumul de aci duce la Sommerfrisch şi de acolo la mină... Ei... că se mai poate întâmpla să te opreşti şi pe la cimitirul din Stejerdorf, care e pus la jumătatea drumului, asta este altceva... La Sommerfrisch, ai să treci şi dumneata astăzi cu noi şi mâne poate tot cu noi sau poate şi singur...

Lorenz spunea toate acestea cu atâta seninătate de parcă ar fi vorbit despre cel mai obişnuit lucru sau fapt ce se poate petrece în fiecare zi şi oricui.

Alexe se înfricoşă gândindu-se la ce-l poate aştepta şi se scutură cu groază...

— Ce te scuturi?... Nu-ţi place berea?

— Ba da.

— S'a trezit... să mai aducă un rând...

Făcu semn cu mâna unui băiat de serviciu şi arătă paharele fără să spună nimic.

Paharele se umplură. Fiecare îl ridică, îl lovi cu fundul de masă şi mai înainte de a-l bea, Lorenz începu să râdă, îşi adusese aminte de vremea când fusese student la Berlin.

— Când făceam practică, eram în anul al treilea, aveam un coleg, şeful clasei şi şeful *Salamandrei*... Era înalt şi voinic ca un atlet, îl chema Bauer. Era în stare să bea un butoi cu bere. Odată a intrat în berărie, era singur, a cerut chelnărului să-i aducă un butoi cu bere şi un corn. Ei bine, în mai puţin de două ceasuri, butoiul a fost gol şi cornul era abia pe jumătate. Dacă te-ai făcut miner, trebuie să

şti să bei... să nu te mai scuturi altădată că am să cer, pentru dumneata, un butoi cu bere şi un corn...

Lorenz începu să râdă ca un copil de o glumă făcută.

De la masa directorului, Lizeta nepoata inspectorului, isbucni într'un hohot de râs încât Zoltan o apucă de braţ certând-o de atâta libertate, uitându-se ruşinat spre celelalte mese.

— De ce râzi aşa tare? Nu e frumos; să nu creadă oamenii că vorbim şi râdem de ei.

La celelalte mese, minerii sporăvoiau tot în taină, se spuneau glume, se bea şi se râdea cu mânile la gură de parcă ar fi fost în biserică.

Unĭ plecau, alţi veneau, paharele se goleau şi se umpleau ca iar să se golească...

La pian, se cânta rapsodia lui List.

Toată lumea tăcu.

Fiecare se uita în fundul paharului, la început, iar mai apoi, în măsură ce muzica se înteţea într'o fugă de note ca imediat să se liniştească în acorduri stinse sau să revină la aceiaşi fugă de furtună deslănţuită; întorşi pe scaune, privind ferestrele deschise, ascultau.

— Cine cântă?... întrebă Alexe într'o clipă de tăcere.

— Margareta Bozovici, iar la vioară, adineaori, a fost Ionel, băiatul lui Oană supraveghetorul, oberşteigherul, sau prim porion... Iţi spun denumirile acestea pentru că dumneata

nu ai de unde să le ştii, dar o să le înveţi în mină pentru că au să-ţi vorbească oamenii... Un fost muncitor care acum este mai mult decât steigherul sau porionul, e mai mare, supraveghează şi el fronturile de lucru, împarte echipele, în sfârşit, are anumite atribuţiuni... E, băiatul lui a cântat la vioară... iar domnişoara...

— E student?...

— Nu... Băeat de mină sau râşnar nu ştiu bine, abia are optsprezece ani... mise pare râşnar, încarcă şi împinge vagonetele cu cărbuni... Vagonetul, în termenii noştri se numeşte râşnă, de-aci râşnar...

Alexe tăcu, rămăsese surprins de execuţia bucăţilor de muzică şi îndeosebi, de cine le executa.

— Domnişoara Margareta, e fiica lui Bozovici, maestrul de mină, cel cu apelul şi rugăciunea oamenilor la intrarea în mină şi mai cu seamă omul cu o practică de douăzeci de ani în mină, care dacă nu ştie mai mult ca noi, dar cel puţin tot atâta ştie şi el...

Alexe se uita mereu la ferestrele deschise, aşteptând ca din nou să audă sunetele pianului.

— Ai să vezi după masă, urmă Lorenz ce organizaţie avem noi, minerii... Ar putea să fie şi mai bună, avem elemente de mare valoare, dar, nu putem face nimic... Sindicatele munciitoreşti, sunt totdeauna bănuite de comunism.

Orice străin care vine în coron până la proba contrarie, este un instigator... Orice evadare a tineretului, din coron, spre Oravița, Timișoara sau orișiunde în afară de regiune, înseamnă cam tot ce spusei, și tot așa este foarte greu să ne vină elemente noi ce ar putea să prepare sau să învețe pe ai noștri. De aceea ne mulțumim cu ce avem, fără să ne mai complicăm viața...

Lorenz clătină capul uitându-se la pahar pe care îl apucă clătinându-l în același ritm, ca să adune spuma după margine, apoi îl lovi cu fundul de masă. Ceilalți făcură la fel și aproape în aceiași clipă, ca la comandă, băură.

Patru, câți erau la masă, fără de gânduri, sau fie care cu gândurile lui, altele de cât ale tovarășilor, cu ochii pierduți în gol, păreau că numără clipele timpului care trece.

— Frumoasă viață au muncitorii în afară de mină, spuse Alexe.

— Asta e fațada, asta se vede... avem și strand, avem și teren de tenis... dar ce n'avem. Trebuie să știi că în consiliul de administrație, avem oameni, oameni deștepți... Foști miniștri.

Târziu, Ionescu, care fusese însărcinat de câteva zile cu explodarea noului orizont, găsi prilej să întrebe:

— Ce fac mâne, tot cu dinamita?...

— Tot... ești artilerist...

— Rupem mai departe...

— Dacă până acum nu avem nici un alt ordin... Totuşi, eu menţin părerea mea. Este cea mai mare greşeală, ca să nu zic prostie, ce se face. Nu era nevoie de adâncirea orizontului...Exploatarea nici n'a ajuns până acolo...

— Am dat de apă.

— Ştiu, şi vei vedea că are să ne dea de lucru mult acolo... Ei, dar nici nu vreau să mai aud, şi făcu un gest cu mâna ca şi cum s'ar fi apărat de muşte... Suntem la cârciumă... Gestul se repetă din nou ca pentru a alunga odată cu gândul şi imagina săpăturilor pe cari le avea în faţa ochilor, aevea parcă.

Dela masa vecină, întors pe scaun privind spre inginer, inspectorul Zoltan, cu faţa luminată de un zâmbet nevinovat, întrebă pe Alexe:

— Cum îţi place?...

— Berea? răspunse râzând Lorenz... Berea e bună...

— Nu berea... Viaţa, Anina, mina...

— Imi place domnule inspector...

— După masă îl ducem la Sommerfrisch, spuseră inginerii în cor.

— Da, da... bine faceţi...

Şi Zoltan se întoarse din nou spre ai lui, să răspundă doamnei care îl întrebase încet, în şoaptă aproape:

— Cine este tânărul?...

— Un inginer nou.

— Nu mi-ai spus nimic...

— Venit de câte-va zile...

Ii mai spuse ceva și se adresă spre masa celor patru, vorbind lui Alexe:

— Poftim!... O secundă... Nevasta vrea să te cunoască.

Alexe se sculă după scaun și oprindu-se în fața șefilor și a doamnei, se înclină salutând. Răspunse la câteva întrebări convenționale și vru să se înapoieze. Ochii doamnei Zoltan îl ficsau însă cu atâta dragoste, de veche cunoștiință, în cât tânărul inginer simți deodată cum i se aprind obrajii.

Zoltan și Kurtz vorbeau între ei fără să dea nici o importanță deosebită nouei cunoștințe.

Alexe sărută mâna doamnei și a domnișoarei, se înclină din nou și trecu la masa prietenilor de unde se ridicase.

— La noi totul este o familie, spuse directorul general, privind peste umăr, fără să vadă pe tânăr. Suntem una. Trebuie să ne cunoști și să te cunoaștem.

— La cea dintâi ocazie, vei fi invitatul nostru spuse doamna Zoltan zâmbind și privind drept în ochi pe omul de la masa din față. Alexe mulțumi de invitația promisă ridicându-se după scaun, nclinându-se în fața doamnei.

O domnișoară de vre-o nouăsprezece ani, blondă, cu ochii albaștri, cu o rachetă de tenis în mână, îmbrăcată în alb de sus până jos, intră în grădină, sărind în pași de polcă, apro-

piindu-se de masa vecină. Se sărută cu nepoata inspectorului și dete mâna cu doamna şi domnii.

— Tu ai cântat.

— Da, şi acum mi-e sete. Am venit să văd dacă nu cum-va e tata pe aci să-i cer un pahar cu bere.

Cu ochii roti în clipa aceia întreaga grădină căutându-l...

Privirea i se opri o clipă mai mult la masa inginerilor şi ochii lor se întâlniră, toţi o priveau.

— E fata lui Bozovici... Domnișoara Margareta, aceea care a cântat la pian, spuse Lorenz... Frumoasă... Nu?...

— Uite un pahar liber, n'a băut nimeni şi Kurz întinse paharul pe care Margareta îl goli dintr'o înghiţitură...

— Mi-a fost sete... sete de bere, nu de apă... Mulţumesc...

— Fata maestrului de mină!... și Alexe rămase nedumirit fără să mai spună nimic.

— E frumoasă... Poate că îţi place chiar... Să ştii un lucru; domnişoara Margareta e o fată foarte cuminte.

Fata se uită din nou la masa prietenilor, după ce mai înainte se uitase cu aceiaşi ochi cercetători să caute pe tată-său... Zâmbi şi dete din cap salutând pe Lorenz, Ionescu şi Bufnea. A răspuns şi Alexe. Domnişoara a repetat din nou mișcarea salutului. In clipa aceia Lo-

rez se ridică în picioare, întinzând mâna spre tânăr, făcând prezentările:

— Domnişoară Margareto, avem un coleg nou, domnul Inginer Costantin Alexe.

Alexe se sculă, prinse mâna care i se întinsese de departe şi o sărută ca să revină aproape imediat la scaunul de mai înainte. Inspectorul Zoltan cu Doamna, au rămas să discute mai departe cu Margareta...

— E o fată foarte cumsecade, mai repetă Lorenz încet, în urechea lui Alexe... Să ştii...

In grădină intră un băiat cam de aceiaş vârstă, cu părul negru, mare, dat peste cap, cu faţa bronzată şi o mustăcioară mică ce abea umbrea buza de sus. Era îmbrăcat ca şi Margareta în costum de tenis. Intr'o mână ţinea racheta şi în cealaltă trei mingi.

Dete „noroc bun" celor depe la mese şi făcu câţi-va paşi să se apropie de aceia a domnului director, unde Margareta sta în picioare. Aceasta îl văzu şi apucând paharul cu bere pe care l avea n faţă îl goli.

— Vă duceţi la tenis, întrebă Lizeta.

— Da...

— Merg şi eu şi se uită la mătuşă-sa...

— Bine.

Amândouă, se duseră spre tânărul ce le aştepta, ocolind mesele, ţinându-se de mână.

— Ionel, strigă Oană din fundul grădinei, către fiu său, să nu te oboseşti prea mult...

după masă ai cor... trebuie să fii la Sommerfrisch, iar la noapte intri în mină...

— Bine, bine şi făcu un gest plictisit ca şi cum ar fi răspuns, lasă-mă în pace...

Lorenz chemă la socoteală, plăti împreună, frăţeşte, berea şi cornurile consumate, salutară toţi masa superiorilor cari se pregăteau şi ei să se ridice şi eşiră.

In poarta grădinei se întâlniră cu Bozovici pe care Lorenz îl opri strângându-i mâna ca să-i spună:

— Domnule Bozovici, a cântat Margareta aşa de frumos... Uite, Domnul Alexe, inginerul cel nou...

— L'am văzut, spuse maestrul de mină... Zilele acestea aţi intrat mereu împreună...

— Da, răspunse Alexe şi întinzându-i mâna, la rândul său, îi spuse cuvinte de laudă la adresa domnişoarei care cântase aşa de bine şi care este atât de frumoasă şi tânără...

— Să-ţi trăiască domnule Bozovici... am ascultat-o şi am rămas profund impresionat, este o pianistă mare, mare... strânge-i te rog mâna din partea mea...

— Da, da... şi Bozovici clătină capul măgulit, fără să dea însă prea mare importanţă spuselor inginerului intrând în grădină cu faţa luminată de un zâmbet.

Pâlcuri, pâlcuri; femei, fete şi bărbaţi, se revărsau pe cele două drumuri de munte ce legau Anina şi Stejerdorf-ul, de Sommerfrisch. Unul ca o linie dreaptă iar cellalt, capricios ca jocul unui copil, trecea peste munţi şi râpe ca să ajungă în marginea pădurei şi de acolo mai departe, cotind la dreapta şi la stânga, de unde privind în jos, ca în albia unui râu, se vedeau casele locuite de mineri, coşul înalt de fabrică şi zidurile de piatră cu întreaga schelărie de fier ce susţinea roţile ascensorului de la puţul trei, de aerisire.

Alexe în mijlocul unui grup de vre-o şapte, printre cari Lorenz şi Ionescu, sprijiniţi în bastoane de nădejde, urcau şi scoborau, asemeni drumului ţinând marginea dinspre adâncul văei.

Pe lângă ei a trecut un biciclist şi un „noroc bun" furat de vânt.

A mai trecut un altul şi încă altul şi încă mulţi...

Toţi se duceau la Sommerfrisch.

Pe partea cealaltă a văei, pe coastele verzi ca o pajişte, se desfăşura al doilea drum ce

tăia Stejerdorful pe din două, drum drept ca o viaţă de om sătul, fără nici un accident, fără nici o cotitură. O linie ce coboară în jos să treacă printre aşezările de case ale coronului, pe lângă un cimitir şi să se piardă după un deal, până deasupra unui parc de proporţii reduse, în mijlocu căruia patru vile cochete aminteau eleganţa a patru graţii într'un dans de pavană la o curte feudală.

Pomi, alei, şi flori...

Sommerfrisch.

Pe un drum lăturalnic, dincolo de plasa de sârmă ce închidea grădina, automobile, trăsuri, biciclete şi copii.

Sub terasa largă a uneia din vilele îndantelate sub acoperişul căreia scria: *Restaurant şi Berărie,* ca sub un clopot de sticlă, oameni îmbrăcaţi în negru, cu franjuri pe umeri şi chipiuri milităreştı, grămădiţi în grup, păreau blocuri de cărbuni.

Era fanfara minerilor cu uniforma de întunerec, spede la cingătoare iar pe mânecile tunicilor şi deasupra cozorocului, pe chipiu, două ciocane încrucişate ţesute în fir de aur.

Cânta un marş militar.

De jur împrejur lume adunată, iar pe terasă, mesele una lângă alta şi un amestec de culori vii, variate, pe care îl făceau rochiile de mătase ale fetelor şi femeilor.

Pe aleele înguste ale parcului, pe prundişul galben, nebătătorit, pe unde nu se revărsase

lumea celor ce venise să petreacă, bolnavii pe chaise-longues-uri, unul lângă altul, câte trei patru la un loc, îmbrăcaţi ca de promenadă, îşi odihneau capul pe perine.

Pe toţi îi înfrăţise boala şi semănau între ei de parcă ar fi fost copiii aceluiaşi părinte.

Ochii mari, luminoşi, afundaţi în orbite, faţa albă, mânile fine şi pielea străvezie pe sub care se împletea, ca arniciul, vinişoarele subţiri.

Degetele lungi, trase, se mişcau de parcă fiecare dintre bolnavi, acompania la pian muzica răsunătoare a marşului.

Toţi fredonau şi curând, toţi şi-au părăsit locurile de odihnă. Cu bastonaşe subţiri, învârtindu-le în mâni, se plimbau pe aceleaşi alei, prin faţa scaunelor goale pe cari stătuse mai înainte.

O clipă de uitare, de bună dispoziţie şi visuri pentru viitor.

Era atâta viaţă...

O domnişoară de vre-o două zeci de ani, frumoasă, cu nasul drept şi fin, amintind ceva din chipul Venerei de Milo, cu obrajii împurpuraţi şi zâmbetul pe buze, graţioasă ca o mazurcă de Chopin, învârtea în mâni un beţişor de abanos de capătul căreia, drept mâner, era legată o fundă de pamblică roşie, se plimba pe alee privind petrecerea de departe, luând însă parte la ea, cu toată fiinţa ei.

Se simţea sănătoasă, se simţea bine, simţea viaţa...

A tăcut fanfara şi minerii strânşi în cerc, vre-o treizeci la număr, între optsprezece şi patruzeci de ani, la un semn al conducătorului au început să cânte „Cântecul Minerului".

Toată lumea asculta în picioare de parcă se cânta Imnul Regal şi ascultătorii au început să cânte şi ei, la început fredonând, apoi mai tare, mai tare, până ce furaţi de frumuseţea versului şi a muzicei, se asociară de-a-binele corului, iar când, în încheere, cântecul termină cu refrenul: *Gluk auf, gluk auf,* mulţimea cu braţele ridicate începu să se agite ca cei primejduiţi pe mări când văd scăparea în vasul ce se apropie.

Ochii tuturor se înălţară la cer şi parcul răsună cu atâta putere în cât pomii începură a fremăta.

A urmat un ropot de aplauze...

Fiecare bătea în pălmi...

Se repetă finalul cântecului, tumuldos ca o rupere de nouri: *Gluk auf, gluk auf...*

In pavilionul orhestrei, trei viori, un ţambal şi un contrabas, începură să cânte un „Fox-trot".

Perechi, perechi, fete şi băeţi, se prinseră în joc.

Pe alei, bolnavii fredonau, se plimbau făcând paşii în ritmul muzicei, şi poate dansau

chiar, în gând, cu luni sau ani în urmă, pe când erau sănătoşi.

Domnișoara cea fină şi graţioasă ca o mazurcă de Chopin, mereu cu zâmbetul pe buze, deschise braţele de parcă ar fi voit să cuprindă toată lumea într'o îmbrăţişare caldă.

Era fericită. O mărturiseau ochii.

Se simţea aşa de bine... așa de bine...

S'a întins pe chaise-longue-ul ei de mai înainte să privească viața în față şi să o aspire, odată cu aerul ce o împlinea, prin toţi porii.

Cu degetele mânii învârtea, în marginea scaunului, beţişorul de abanos...

A închis ochii să viseze, trează fiind, zilele minunate ale viitorului...

Se simţea aşa de bine...

Deodată însă, mâni nevăzute o strâng de gât... simte că se înăbuşă... vrea să se apere, să strige... se ridică pe jumătate și... Un val de sânge cald îi năpădi gura...

Când au venit bolnavii ceilalţi să o ajute, ochii ei mari și albaştrii se împânziseră şi într'o clipă, viaţa se stinse într'o respiraţie lungă ce se pulveriza peste cuprinsul parcului cu pomi, alei şi oameni adunaţi în sărbătoare.

Fanfara minerilor cânta o mazurcă de Chopin.

La spatele vilelor, dincolo de drumul ce înconjoară parcul, străjuia pădurea de brazi și munţii bătrâni ca vecinicia.

Alexe era cel mai tânăr şi cel mai fără de experienţă printre ceilalţi ai minei cari obosiţi înainte de vreme, păreau să fi renunţat la orice ideal ce-l vor fi avut în primele zile ale începutului de carieră.

Frământat de aceiaşi preocupare pe care în trecut o avusese ca elev, să fie iubit de profesori, se ostenea acum să fie preţuit de colegi, de direcţiune şi chiar de muncitori, cu atât mai mult cu cât fiind sărac, visa ca pe urma muncei stăruitoare, să facă carieră şi să poată duce un trai mai bun şi el şi maică-sa, cu care împărţea leafa pe care o lua, aceasta până în ziu când o va aduce şi pe ea la mină, în coron, să fie împreună.

Pe când era în şcoala politechnică, prin ultimul an, abea aştepta să termine studiile, să depună proectele, să se simtă liber, să dea asalt lumii pe care şi-o voia cucerită. De multe ori, pe-atunci, cu colegii împreună, în orele libere sau în zilele de vacanţă, la umbra salcâmului din curte, pe o bancă în Cişmigiu sau la o masă de berărie, făceau planuri de viitor.

Toţi, într'un gând colectiv, dădeau viaţă acelorași iluzii.

Să se vadă ingineri diplomaţi... Cu ochii minţii, în clipa aceia, vedeau cum societăţile industriale, minele de aur sau de cărbuni, sondele, pădurea de sonde de la Câmpina şi Moreni, înfăţişate în chipuri omenești, alergau să-i ademenească pentru știinţa lor, cu aur mult, cu zecile de mii de lei pe lună, instituindu-i directorii sau conducătorii de exploatare, membrii în consiliile de administraţie şi chiar preşedinţi ai acestor consilii, pe ei, inginerii specialiști în a răscoli pământul, „generaţie valoroasă” după cum le spusese un bătrân profesor de geologie.

Şi acum...

Toată stăruinţa, toată munca pe care o depunea, era aceea de a-şi menţine postul mai departe, post pe care îl căpătase datorită recomandărei oficiale a şcoalei, în timp ce mulţi dintre colegii cu cari visase minunea, erau și azi fără de nici un rost, bătând uşile pretutindeni să găsească loc.

Sărăcia mare şi neîncrederea generală din ultimul timp, făcuse ca exploatările să se reducă pretutindeni. La sonde, la mine, în industrie... In toate părţile se concediau oamenii. Războiul răsturnase toată viaţa de muncă, pulverizând-o pentru decenii. Zece dintre foşti colegi, au plecat în Mesopotamia angajaţi la sonde, alţii şi-au schimbat cariera, iar alţii

s'au plasat ca funcţionari de biurouri, datorită cunoştinţelor pe cari le aveau în lumea politică.

De câte ori gândea Alexe la toţi aceştia cu cari pornise odată la drum, cu şi mai mare vrăşmăşie pe el, cel de altădată, se pedepsea muncind cât mai mult ca nimeni să nu-i spună vre-o vorbă de dojană şi nimic să nu-i rămână străin din tainele meserii.

A cunoscut mina şi a cunoscut minerii aşa cum nu se cunoscuse niciodată pe el. Cobora sub coaja pământului primul şi eşea ultimul.

Carnetul de însemnări zilnice, rapoartele pe cari le făcea către inspector şi direcţiune, cum şi măsurile pe cari le propunea pentru o extracţie cât mai raţională şi mai mare a cărbunelui, făcură ca directorul Kurz să-i aducă de multe ori mulţumiri. Pentru aceasta, ceilalţi ingineri, la început îl priveau cu oarecare invidie, mai târziu însă l'au iubit şi l'au dojenit pentru străduinţa sa prea mare ,spuindu-i că: „afară de vorbe, direcţiunea nu te va răsplăti cu nimic, chiar de ai mai sta, de aci înainte. încă zece ani..."

— Drumurile la avansare sunt închise pentru multă vreme aşa că ori care ar fi energia pe care o desfăşori tot nimic nu-ţi aduce.

Alexe înţelegea că trebuie să-şi implinească îndatoririle serviciului cu toată conştiinţa.

Se abonase la diferite reviste de specialitate, germane şi engleze, şi el, care era la mină nu-

mai de câte-va luni, timp în care nu se întâmplase nici un incediu, la adânc, într'o zi pe când săpau niște muncitori pe un front nou, deschis spre niște galerii părăsite, tot orizontul de jos, traviescle și rostogolurile, se umplură de fum, oamenii fugeau strigând pretutindeni să easă lumea afară.

— Foc, foc!...

Era în sectorul lui Alexe.

Intr'o clipă toți lucrătorii de pe fronturile celelalte erau adunați la un loc... Fiecare mirosea în vânt dacă nu cumva au isbucnit și gaze.

Tuburile de ventilație se așezară lungindu-se până în spre frontul părăsit. Alexe singur, cu masca pe ochi, se duse până aproape de făcu ultima legătură a tuburilor, punând în acelaş timp ventilatorul în funcțiune, închise cu un pärete de scânduri gura intrărei pe front, astupă şi celelalte găuri de comunicație cu rostogolul și într'o clipă, burlanele largi aruncau ca pe coşul fabricei, fumul negru înecăcios pe orizont de unde îl sugea turbina dela puțul trei, din Stejerdorf.

Când au venit echipele de pompieri, ceilalți ingineri și inspectorul Zoltan, toate măsurile de siguranță erau deja luate... Fumul gonit, imediat s'a început la diguirea focului prin ridicări de bataluri, păreți dubli de scândură ce se înălțau deopotrivă, din toate părțile, se turnă pământ galben între păreți, spulung, se

bătătorea şi în acelaşi timp, în afara îngrădirei de scânduri groase, se ridică zidul de beton ce avea să închidă pe vecie focul nestins din inima pământului.

Zeci de lucrători au scăpat de moarte prin asfixie...

Intrebat de inspector de unde a știut ce măsuri să ea, a răspuns:

— Am cetit o revistă engleză unde se relata felul cum a fost stins cel mai mare incediu di 1 minele dela Cardif...

Din nou a fost felicitat Alexe și de cei mici şi de cei mari.

Mereu stăruitor, pe zi ce trecea, devenea tot mai folositor administrației, ca unul dintre cei mai pricepuţi exploatatori, iar pentru cei mulţi, pentru „viermii pământului" cum îi plăcea directorului să numească pe mineri, Alexe deveni un fel de idol. La bunătatea pe care o avea faţă de muncitori, se adăoga deacum și curajul şi grijea pe care o avea pentru ei.

Pentru un miner conducător, cum era directorul Kurz, lucrătorii, oamenii aceia dispuiaţi, uniformi, negrii de praful cărbunelui și lustruiţi de năduşeală, nu însemnau nimic mai mult de cât „viermi, viermi ce foiesc în pântecul pământului ca în pântecul hoitului, să-şi afle hrana de toate zilele".

— Aceasta este părerea lui, spuse Lorenz, aşa că orice am crede noi altcum despre ei,

n'are nici o importanţă. De aceia, de zece ani de când sunt aci, trebuie să văd cum administraţia îi fură şi ce e mai trist, trebue să tac, sau de nu, să plec... Unde să plec? şi-apoi nu-i acelaiş lucru pretutindeni?... Şi astfel suntem părtaşi, tăinuitori ai unei hoţii care se face pentru că aşa e tradiiţa, aşa cer interesele...

— Interesele cui?...

— Ascultă... Despre noi, inginerii, cei mari au o idee ceva mai bună, preţuindu-ne ca unelte în mânile nevăzute ale capitaliştilor constituiţi în societate anonimă, cari ne împing în tainiţele adâncului să aruncăm oamenii când într'o cloacă, când în alta, acolo unde cărbunele este mai mult, ca scormonindu-l, aurul anonimilor din societate să crească, să crească ca plante uriaşe de seră, hrănite prin transfuzii cu sânge de om.

Toţi trebuie să fim aşa, acesta este cuvântul de ordine. In vederea acestui scop suntem angajaţi, are grijă directorul nostru să ne-o spună în fiecare an, la 1 Ianuarie, când suntem invitaţii săi.

„Obişnuiţi-vă de a nu-i vedea ca oameni, ţipaţi la ei cât puteţi, cuvintele să cadă grele, ca ciocanul pe nicovală, aşa ca fierul să se îndoaie în toate chipurile, sau să se rupă. Cuvântul să fie ordin şi ordinul ţipăt aşa ca să înăbuşă sgomotul de infern pe care îl fac ventilatoarele, ciocanul de abataj, burghiul automat, sau văicărelile lor..."

. . . .

La început i-a venit greu lui Alexe, mai cu seamă când sus, la lumina zilei a văzut, aşa cum erau, feţele lucrătorilor la cari strigase. Toţi erau mai în vârstă decât el. Oameni cu familii de ntreţinut, aşa cum avea el pe maică-sa, oamenii cu copii mari, de aceiaşi vârstă cu el poate, oamenii cu oasele rupte de muncă, oamenii cu obrajii vestejiţi, îmbătrâniţi înainte de vreme, roşi de oftică şi paralizaţi de reumatisme...

— La ei am ţipat azi... şi voi ţipa mâne şi...

Ca să-şi răscumpere din vina de toate zilele, Alexe îşi scoase pălăria salutând el, cel întâi, umilit, pe mineri, privind adânc în ochii fiecăruia ca pentru a-şi cere ertare.

Oamenii l'au înţeles, au clătinat capul şi au uitat.

„Işi apără pânea, ca şi noi", spuneau ei.

In mină nu vedea nimic, era întuneric şi toţi erau la fel ca şi zilele, aceleaşi.

S'au deprins lucrătorii cu el cum se deprind cu o unealtă nouă de care aveau nevoie, şi pentrucă acolo, în fundul pământului, totul era una, Alexe a început să se îndoaie dacă într'adevăr oamenii sunt oameni şi dacă el însuşi e om.

Cârtiţe, râme sau mai de grabă „viermi" aşa după cum spunea directorul, „viermi ce răscolesc măruntaele unui hoit".

Minerii...

Dacă altcineva de cât Lorenz, care trăia zi

de zi în tovărăşia lui Alexe, l'ar fi văzut cu câteva luni mai înainte, în ziua în care venise senin, ca un cuceritor de isbânzi, cu visuri închegate sub bolta frunţii, n'ar fi recunoscut pe tânărul de azi, cu faţa veştedă, ochii fără de expresie şi seriozitatea prea timpurie imprimată pe faţă, ca urme de arsuri... Nu, nu l'ar fi cunoscut, nici n'ar fi bănuit măcar pe copilul cu faţ albă, ochii senini şi capul ridicat cu semeţie.

Era obosit, era asemeni tuturor muncitorilor, cu mersul greoi, nemai având spre ce grăbi.

Cu capul între umeri, privind în jos, umbla ca un vinovat nepedepsit.

Se simţea nevrednic de a ridica ochii să vadă lumina în strălucirea soarelui, lumina care era dată numai ţâncilor şi femeilor...

Câteva luni de mină, omorîse omul ca să facă din el o sculă, mai bună sau mai rea, dar sculă.

Nu vedea cerul, vedea însă cablul funicularului de care aninau vagonetele negre, învârtindu-se mereu în acelaş cerc închis, să poarte dintr'un loc în altul, cărbunele stropit de năduşeală şi scuipat de sângele celor ce l'au scos din fundul pământului, să-l facă dar cuptoarele ce vor topi alte vieţi, odată cu fierul sau aurul, şi va încălzi în vreme de iarnă. trupul buhăit de trândăvie al celui bogat care nu va şti niciodată cât sânge şi câte vieţi a cumpărat în tona de cărbuni...

O ploaie deasă și măruntă, umezea cerul și risipea fumul de uzină, întinzând zăbranic negru din munte în munte, peste satul de mineri.

Ajuns acasă, a scris maică-sei o scrisoare în care îi spunea că este sănătos, că o duce bine și că așteaptă primăvara...

„Ce frumos este primăvara!..."

„Ași fi vrut să-ți scriu mai mult dar nu știu ce... M'am desobișnuit nu numai de a vorbi, dar chiar și de a gândi... Mi se pare că toate gândurile, din fiecare zi, se reduc la unul și acelaș...

„Ochii mi-s grei, mă cheamă odihna să dorm, să dorm...

. . . .

. . . .

Ușa se deschise și Lorenz intră.

L-a găsit cu pieptul căzut peste masă.

— Ce, dormi?... și îl scutură de umeri.

— A... da... da...

Alexe strânse repede scrisoarea deasupra căreia își picase capul.

I-am scris mamei...

— Eşti invitat pentru astă seară la Doamna Zoltan...

— Sunt obosit...

— Trebuie să mergi... E sâmbătă, mâne e zi de odihnă... Nu se poate să refuzi... Mergem împreună.

De două săptămâni, în fiecare seară, bergmaestrul Kudac intra în cârciuma lui Tudose să spună în cuvinte biblice, minerilor adunaţi pe la mese în faţa paharelor de rachiu:

— Beţi și petreceţi, acestea sunt zilele voastre căci în curând vor veni cele neaşteptate şi de neînlăturat...

Beţi și vă înveseliţi, în curând douăzeci la sută dintre voi, vor fi concediaţi...

Muncitorii se uitau la el și nu înţelegeau la început, crezând că omul e beat, dar cuvintele se repetau aceleaşi în fiecare seară.

— Ei, dar douăzeci la sută nici nu este prea mult, dacă aşi fi în locul directorului, pe toţi v'aşi da afară... Aşi mătura mina ca o odae de primire şi pe urmă... pe urmă...

— Ce vorbeşte bergmaestrul? întrebă Gheorghe pe Ilieş care se uita în ochii lui Kudac.

— Vorbeşte şi el...

— Nu pentrucă vă urăsc, continuă Kudac, dar pentrucă sunteţi mulţi şi proşti, apoi aş chema pe cine aşi vrea eu, să vină să lucreze, să... Ei, dar ce însemnătate are asta pentru voi şi ce vă pasă de ce aşi face eu...

— E tare rachiul, domnule bergmaestru, i-a poftim, şi Gheorghe întinse paharul lui Kudac.

— Nu e beat, spuse unul de la masă. Nu e beat, repetă un altul şi oamenii se sculară de la locurile lor, apropiindu-se de el să se convingă fiecare dacă cel ce le vorbeşte este într'adevăr treaz.

— Nu e beat pentrucă de două săptămâni ne spune mereu acelaşi lucru, de două săptămâni.

— De douăzeci de ani, nu de două săptămâni, de douăzeci de ani vă spun că sunteţi măgari şi voi nu vreţi să credeţi. Şi aci și în Silezia şi la Kardif, pretutindeni sunteţi aceiași... Pentru fiecare din voi, eu sunt un beţiv... da, sunt un beţiv și luând o sticlă cu rachiu de pe masă o duse la gură să o deșerte, aproape dintr'o înghiţitură.

— Lăsaţi-l că e beat.

— Ce ?... oare numai voi aveţi dreptul acesta ?... Douăzeci la sută mai puţin în mină, va face să crească veniturile societăţei, acţionarii își vor rotunji şi mai mult pântecul şi fiecare dintre voi va munci mai cu spor ca să nu se simţă lipsa celor plecaţi, altfel, salariile scad... Intr'o administrația ca aceasta, totul este aranjat ca ceasornicul.. O rotiță se leagă de alta; câştigul vostru de extracţie totală a minei și nu după cum lucrează fiecare... şi Kudac, care până aci stătuse în picioare în pragul uşei,

făcu câţi-va paşi înăuntru, se aşeză la o masă clătinând capul, ca şi cum ar fi răspuns propriilor lui cuvinte. Lovi cu pumnul în masă şi uitându-se la oameni, continuă să vorbească:

— Viermi... viermi cari în mină scormoniţi ca râmele pământul după ploaie, şi viermi aci, sus, la lumină, cari vă târâţi murdari şi unsuroşi, în văzul celorlalţi oameni, aşteptând în toată clipa să fiţi striviţi de pantoful de lac al acţionarilor, de bocanca engleză sau germană, sau de nu ştiu ce naţionalitate, a directorului... Douăzeci la sută... Ptiu... şi Kudac scuipă în mijlocul prăvăliei, în faţa oamenilor şi eşi. Lucrătorii se uitară pe urma lui fără să spună nimic, un timp, apoi, unul câte unul începură să vorbească, mai întâi preocupaţi de starea în care se găseşte Kudac, iar mai apoi de ce le spusese acesta...

— Merge drept...

— Nu e beat...

— De două săptămâni ne spune mereu acelaş lucru...

— Este omul directorului.

— Poate să fie ceva...

— Poate că ne-a spus adevărul...

— Şi dacă într'adevăr se va întâmpla să ne concedieze....

— S'a mai întâmplat, s'a mai întâmplat asta...

Oamenii amuţiră. Intr'o clipă feţele lor de hârtie motolită, luminate o clipă de fără de

gândurile băuturci, se întunecară. Fiecare privea în pământ, fiecare uitase de paharul din faţă.

In cârciumă se făcu linişte... când şi când, se auzeau paharele lovindu-se unul de altul, aranjate de mâna negustorului pe poliţă, sau scârţâitul lor, când le spăla aceiaşi mână.

Liniştea creştea mereu până ce pocni ca o băşică.

Se înapoiase Kudac.

— Ei!... aţi murit?... Tăceţi?... Nu răspundeţi ?... Ha, ha, ha. Totdeauna aceiaşi, totdeaua... Lucrul s'a mai petrecut... In ajunul concedierilor se creează aceiaşi atmosferă cu aer greu pe care o respiră de o parte muncitorii, aşteptând să se întâmple ceeace nu doresc şi de altă parte, direcţiunea care trăeşte cu o clipă mai de vreme rezultatul acţiunei sale.

Oamenii bolnavi, în ultimele clipe aşteaptă să se însănătoşească iar cei din jurul lor aşteaptă să moară cât mai repede, să se sfârşească odată, parcă ei ar fi acei ce sufer şi nu bolnavii...

„De mâine încolo, nu vor mai intra în mină, cutare, cutare" — aşa cetise, tot Kudac, cu şase luni mai înainte, o listă de douăzeci şi opt de mineri.

Două zile, atunci, lumea muncitorilor a fost tare supărată şi cei ce plecau şi cei ce rămâneau. Producţia pe întreaga mină sporise

cu mai mult de trei sute de vagonete. Intâmplarea cu concedierea fusese ca un fel de stimulent. In a treia zi frunţile s'au mai descreţit. Cei rămaşi în lucru, cei mulţi, se fereau din calea celor ce plecau, în timp ce aceştia din urmă, se căutau unii pe alţii, ca puii de cocoşi de curând claponiţi. Ruşinaţi, îşi dedeau mâna şi rămâneau aşa strânşi, unul lângă altul, fără să-şi vorbească, o jumătate de ceas, un ceas şi se despărţeau, ca în aceiaş zi, să se caute din nou, să se uite unul în ochii celuilalt, să nu-şi spună nimic şi să se despartă din nou. Asta a mers aşa până ce au fost scoşi din colonie, direcţiunea avea nevoe de locuinţele lor să le ţină încuiate, cu ferestrele închise, ca păianjenii să poată ţese în linişte pânza în care se vor prinde gângăniile...

De atunci au mai plecat şi alţi oameni, unul câte unul, ca frunzele scuturate de vântul toamnei, lăsând locuri goale pe crăcile negre...

Aci, o casă cu ferestrele închise, prăfuite, dincolo alta, mai departe alta...

Toate făceau pete între zidirile multe ale coronului.

Acum vor da afară douăzeci la sută...

— Nu, asta nu se poate strigă Gheorghe. Tu eşti un ticălos, tu minţi Kudac, înţelegi, minţi!... Asta nu se poate. Nu se poate acum în ajunul iernei... Unde să se ducă?...

— Bine!... Când vei fi tu director să-i gonești după ce trece iarna.

— E porcărie...

— Se poate, răspunse Kudac.

Intr'o clipă toată cârciuma se ridică în picioare şi apropiindu-se de masa lui Kudac și pe deasupra capului lui, începură să strige fie care, asvârlind cuvintele ca bulgării de pământ.

— E o crimă... nu se poate... minți ! Iţi sucim gâtul și ție şi celui ce te-a trimis.. Suntem o forţă..

— Cine a spus aceasta? întrebă Kudac.

— Eu, îşi lovi pieptul cu pumnul, Ispas...

— Ești un prost...

— Pleacă dacă vrei să nu te bat... pleacă, dar acum, numai decât...

— De două săptămâni de când ne fierbi...

— Aţi spus că mint, dacă mint înseamnă că voi rămâneţi pe loc... de ce vă supăraţi atunci?... Dar nu, voi ştiţi că eu spun adevărul şi....

— Eși!...

— Ticălosule!...

— Vândut celor bogaţi... hoţ... tâlhar....

— Aştept să cadă și pietrele ca să cred că într'adevăr sunt Sft. Ştefan.

— Ticălosule, te-ai îmbătat şi...

— Bine, m'am îmbătat, aşteptaţi însă să mă trezesc şi atunci douăzeci la sută dintre voi trebuie să plece.

— Unde e lista?...

— Directorul nostru este un om foarte cumsecade, el nu vrea să vă aibă pe conştiinţă, vă lasă pe voi să alegeţi care pleacă şi care rămâne, și tot pentru că e un om foarte cumsecade, a mai spus că după aceia își rezervă şi el dreptul de a mai concedia unul, doi, trei... trei,... însfârșit, câţi o vrea... treaba lui.

Lucrătorii se uitau la el, ascultau şi numai spuneau nimic, de parcă nici n'ar fi înţeles despre ce e vorba.

Kudaç se clătina pe picioare, se uita la mineri, râdea, se încrunta, își scrâșnea dinţii, își încleşta pumnii și hotărît parcă să spună altceva decât ceeace spuse, desfăcu larg braţele privind cerc la cei din jurul lui... deschise gura și... plecă capul în piept clătinându-l. Brațul ridicat cădea leneş şi din drept și hotărît cum fusese în minuta de mai înainte, se cocoșă de mijloc. Părea aşa de obosit încât întinse mâna să prindă scaunul, să șadă, să nu cadă.

Muncitorii tăceau.

Kudac își duse mâna la ochi, își șterse lacrimile ce-i umplură faţa și, în aceiași clipă, începu să râdă în hohote.

— Pentru voi sunt un ticălos iar pentru el, pentru acela de acolo, — întinse mâna într'o direcţie ca și cum ar fi căutat pe cineva — pentru el, sunt... mai mult decât un ticălos şi mai puţin decât un rob...

Apoi, uitându-se la lucrători urmă:

— Să ştiţi că am grăit adevărul. El m'a trimis... Aelcgeţi-vă... sau... Faceţi ce vreţi... Douăzeci la sută... poate mai mulți... Eu plec. Credeți ce vreţi despre mine, eu nu mă supăr.. Noroc bun...

. . . .

— Să plece cei tineri, spuse cineva de la o masă.

— De ce? răspunse unul de vre-o douăzeci de ani... De ce eu și nu tu ?...

— Noi avem familii...

— Şi eu am...

— ...și copii.

— De ce i-ai făcut ?... noi să murim de foame ?...

Din toate colțurile cârciumii se ridicară tineri și bătrâni, fiecare apărându-se, fiecare socotind că mai uşor e pentru celălalt să plece... Toţi vorbeau deodată de nu se mai putea înţelege nimic, părea că toată prăvălia se clatină luată de valurile unei ape ce-i săpa temelia.

— Eu n'am să plec...

— Nici eu...

— Nici eu...

— De-ar trebui să-mi apăr locul cu cuțitul de masă, strigă Gheorghe, n'am să plec... și scoțând din legăturica de cină ce o avea înainte, un cuțit cu mânerul negru ca de cărbune, îi trecu lama printre degete ca și cum ar fi șters-o de praf...

— Da, cu cuţitul... şi învârti mâna pe deasupra capului făcând să sclipească fierul...

— Doi copii mi-a mâncat mina şi acum vor să mă gonească ?... Ii aştept.

La o masă, în faţa paharului cu rachiu, era mare fierbere între oameni...

Ispas vorbea singur:

— Acum când am început să scuip arnici, e prea târziu să mai pot pleca undeva... Tata a murit în mină, fraţi mei la Sommerfrisch, bunicul, ologit de picioare, l'am purtat pe drumuri, să cerşească, până ce am intrat în mină, şi acum, e rândul meu... Fie! In loc de cărbune, voi săpa sare...

Intr'una din casele cele multe şi uniforme, locuite de mineri, într'un interior curat și sărăcăcios în care singura mobilă de preţ era o pianină, la masa rotundă din mijlocul încăperii, lângă trei tacâmuri puse pentru cina de seară, Margareta, fica minerului Bozovici, împreună cu maică-sa, aştepta să vină tatăl acasă.

Margareta cântase mai înainte la pian și acum, sprijinindu-şi capul într'o mână, părea că visează sau continuă muzica mai departe în gând.

Adela Bozovici, o femee de vre-o patruzeci de ani, cu părul încărunţit mai înainte de vreme, asemuitoare în liniile feţei cu Margareta, cetea „Tunelul" lui Kelerman... Deodată, ca şi cum cineva o strigase pe nume, lăsă cartea din mâni și o puse deschisă pe masă.

— E frumos mamă ?... întrebă Margareta care se trezise din gânduri, la gestul pe care îl făcuse mamă-sa.

— Da, e foarte frumos până acum, dar altceva vream să-ţi spun, şi scoţând ochelarii, îi puse semn cărţii la filele deschise.

— Ceteam şi te vedeam pe tine...

— E vre-un personaj...

— Nu... Te vedeam pe tine şi îl vedeam pe el... Intr'adevăr, aci...

— Am înţeles!... şi Margareta clătină capul roşindu-se toată, ca după o clipă să spună cu tristeţe:

— Nu te mai gândi şi tu măicuţă, mă gândesc eu, aştept şi...

— Tocmai de aceia.

— Dacă ar fi tăcut tata şi nu ne-ar fi spus nimic, poate că ar fi fost mai bine sau poate ar fi fost mai bine să fi tăcut el, să nu-i spună tatei şi să nu ştim nici noi...

— Eu sunt de altă părere.

— Suntem săraci... şi pe urmă, ce sunt mai mult decât o fată de miner, pe când el...

— Tu eşti copilă Marga, ceeace spui tu, nu e o piedică pentru cine iubeşte... domnul Kurz a avut de soţie pe fosta nevastă a lui Kudac,... a spus-o odată el, de mult. Şi ce a fost ea ?... o fată de miner, miner ca şi tată-tău.

— Da, mamă, dar Alexe, atunci când a felicitat pe tata vorbind de mine, a făcut-o poate pentru că îi plăcuse muzica, ori muzica era a lui Mozart şi nu a mea... Eu... Ce am făcut eu ?... am executat o creaţiune străină. Dacă m'ar fi plăcut, cum spui că i-a plăcut lui Kurz nevasta lui Kudac, atunci da. pe cât timp cu mine e cu totul altceva și nu înțeleg

cum de ţi-a intrat în cap astfel de gânduri şi cum de am putut să le primesc eu...

— Hei, fata mea, o mamă totdeauna vede mai bine atunci când nu e nimic.

— Adineaori, am cântat aceiaşi bucată şi acum sunt obosită... Sunt obosită pentru că în afară de muzică s'a mai legat ceva... Imi vine să plâng, aşi vrea să mor, aş vrea să mă pierd, să mă risipesc ca fumul. Nu ştiu ce aş vrea... şi Margareta isbucni în plâns acoperindu-şi faţa cu amândouă mâinile, plecându-şi capul pe masă.

— De ce plângi ?... şi mâna mamei netezi fruntea fierbinte a fetei... Are să-ţi facă rău.

— N'am să o mai cânt niciodată, spuse printre sughiţuri Margareta.

— Ai să o cânţi.

— Nu !...

— Dacă ar fi cântat-o el, sau dacă o va cânta un altul ?...

— ?...

— Haide... vorbeşte... l'ai fi iubit ?...

— Eu... cu mine e altceva... l-aşi fi iubit toată viaţa, chiar dacă nu l-aşi fi văzut niciodată... l-aşi fi iubit cum iubesc pe Beethoven, pe Chopin, pe Mozart....

Margareta îşi şterse ochii, suspină de câteva ori întretăiat şi rămase cu ochii mari deschişi să vorbească într'un colţ al odăii.

Undeva departe se auzeau sgomote înăbuşite, vorbe neînţelese şi lătrat de câine...

— Da, l-aşi fi iubit aşa ca pe Beethoven. De câte ori mă aşez în faţa pianului, masca din părete mă priveşte ţintă; abia după ce mă uit mai mult văd că pleoapele îi sunt căzute si buzele cari tremurau în colţul gurei nervos, sunt săpate cu dalta...

— M'am gândit şi la el, la Alexe, şi m'am gândit aşa de mult că atunci când m'am ridicat depe scaun, m'am dat la oparte ferindumă să nu-l lovesc.

Aveam impresia că era lângă mine...

Fără să mai continue a vorbi, Margareta se sculă brusc de la masă şi se duse să se uite la un tablou cu mare şi corăbii pe care îl avea de ani de zile în părete şi pe care îl văzuse de nenumărate ori, cunoscându-l până în cele mai mici amănunte...

— Prostii... ba nu, nebunie, vorbi singură Margareta trecând în camera de dincolo, nervoasă, ca să se întoarcă iar, să se oprească apoi în faţa maică-si:

— Să nu mai îmi vorbeşti niciodată nimic...

— Ai să-l vezi astăseară la Eleonora.

Şi am să fug de el.

— Nu Marga, să nu faci aşa, că nu e frumos...

— Tot ce fac trebuie să fie frumos ?...

— Da... pe urmă eu cred, eu sunt sigură, eu.. nu ştiu cum să-ţi spun... te iubeşte...

— Dacă ar fi tăcut tata n'ai fi ştiut nici dumneata, nici eu şi ar fi fost mai bine... nu-

numai că n'ai fi spus să nu fac aşa, că nu e frumos dar nici nu ne-am fi stricat capul să gândim la ceeace nu se poate... Şi-apoi, am atâta mândrie în mine ca să nu știe niciodată, nici să creadă cel puțin că mă gândesc la el...

— Dacă aşi şti precis că vine la Eleonra nu m'aşi mai duce. Se aşeză din nou pe scaun în faţa mesei, ţăcănii de câteva ori cu furculiţa în marginea farfuriei, stete o clipă fără de gânduri, apoi îşi prinse fruntea în amândouă mânile şi închise ochii.

Adela Bozovici şi puse ochelarii pe nas luând cartea să citească mai departe. După câteva rânduri o lăsă din nou însemnând aceiaşi pagină cu ochelarii. Se uită la ceas şi cu palma mânei netezi câteva cute ale feţei de masă.

— Şi tată-tău nu mai vine... Au eşit de mult din mină... Ar fi bine să te îmbraci... Nu este frumos să te duci prea târziu.

— Iar nu e frumos ?...

— Dacă ar veni acum, am mânca împreună... dacă vrei, să-ţi dau numai ţie... Cine ştie când soseşte... e târziu.

Adela privea la ceasul din părete fără să ştie cât e.

— Nu mănânc nimic...

Se îmbrăcă şi după zece minute plecă să răspundă invitaţiunei pe care i-o făcuse Eleonora Zoltan.

Adela Bozovici îi aranjă blana în jurul gâ-

tului și o petrecu cu ochii până ce eși, spunându-i:

— Incheete bine la gât să nu răcești... să vii cu voe bună...

— Sărut mâna...

Rămasă singură, madam Bozovici se duse la bucătărie să dea mâncarea la o parte de pe mașină, să nu scadă, s'a înapoiat, s'a dus la fereastră și deși era întuneric, se uită pe geam afară. Ar fi vrut să-și vadă copila. Clătină capul, își săltă de câteva ori sprâncenele răspunzând în gând anumitor lucruri nemărturisite, gândind la fică-sa și pentru că vremea trecea greu, fără să facă ceva, se așeză la masă, pe acelaș scaun, să citească mai departe. Mai înainte însă de a întoarce foaia se uită la ceasul din perete și spuse pentru ea, gândindu-se la Bozovici.

— ...Și încă n'a venit...

Ușa se deschise; soția lui Iurim, o femee înnaltă, voinică de tremura podelele sub apăsarea pasului ei, cam de aceiași vrâstă, cu părul negru și fața comună ca a femeilor de țară, intră cu o mină speriată.

Adela întoarse capul privind pe deasupra ochelarilor:

— Dumneata erai ?...

— Ai auzit ?... spuse femeia preocupată de vestea pe care avea să o aducă, uitând cu totul că de două zile nu se văzuse între ele femeile, fiecare având treburile gospodăriei.

— Ia loc pe scaun, şi madam Bozovici se ridică, se duse să închidă uşa pe care vecina o lăsase deschisă, apoi uitându-se în ochii ei tulburaţi, o întrebă:

— Ce să aud ?

— Cum !... nu ştii nimic ?...

Adela Bozovici simţi cum i se taie picioarele şi abea de putu să întrebe, cu gândul la vreo nenorocire ce i s'ar fi putut întâmpla soţului.

— Ceva la mină ?...

— Toţi oamenii sunt la casino... Toţi... Kudac, din partea directorului, i-a strâns să le comunice că treizeci la sută dintre ei, vor fi daţi afară din lucru...

Adela îşi reveni din spaima prin care trecuse şi îngrijorată acum de vestea aşa neaşteptată, avu puterea să întrebe mirată:

— Cum!... Nu înţeleg ce vrei să spui?...

— S'a oprit lucrul... economie...

Vorbea mai fără de nici un şir.

— Nenorocire... Trei sute cincizeci sau şapte sute, nu ştiu... Grevă.

Au spus bărbaţii noştri că vor face grevă... Nici nu îţi închipui ce e acolo... Toată lumea vorbeşte... Toată lumea e necăjită... Cel puţin dacă aceasta s'ar fi petrecut în primăvară...

— Ori atunci ori acum, nenorocirea e aceiaş... Cu ce vom trăi ?...

„Grevă”...

Nevasta lui Iurim sporăvăia mereu; ce fac oamenii, ce a zis Kudac ce vrea directorul...

Adela nu mai zicea nimic; buzele ì se strânsese şi faţa din împurpurată cum fusese o clipă mai înainte, se făcu galbenă. Clătina capul vorbind ca pentru ea, repetând mereu :

— Ce nenorocire... ce nenorocire, ce nenorocire... apoi uitându-se în ochii femeii ce-i sta în faţă, urmă:

— Cine ştie câtă vreme de aci înainte, trebue să ne amărâm sufletul, să răbdăm de foame şi să murim chiar, de frig şi de lipsă... Vine iarna... Doamne, numai de n'ar fi aşa...

— Dacă îţi spun !!... Aşa e !... Ce e acolo... vai, vai...

Şi nevasta lui Iurim, cu vocea aspră şi certitudinea adevărului pe care îl spune, pe cât era de mare şi voinică, creştea tot mai mult prin importanţa pe care o da împrăştiind groaza cu o seninătate de inconştientă.

— A mai fost când-va o grevă... spuse Adela. A venit armata, a împuşcat oamenii, au rămas copii pe drumuri... nici numai ştiu ce s'a petrecut...

Ridică amândouă mânile în sus ca şi cum de acolo ar fi aşteptat scăparea şi buzele ei se mişcară în şoaptă neînţeleasă.

— Suntem în iarnă, urmă să vorbească nevasta lui Iurim... abia de am apucat să plătim datoriile...

— Ce ne facem, ce ne facem!...

— Mă duc să spun și nevestei lui Gheorghe și la a lui Vasile; mă duc să spun...

Şi femeea eşi grăbită, aşa cum venise, fără să mai închidă uşa, să ducă vestea pe la alte case, ca molima ce se întinde, să fie cea dintâi...

In urma nevestei lui Iurim s'a mai deschis uşa casei Bozovici și au venit vecinele să stea de vorbă despre ce ştiau sau ce auzise mai înainte de la vestitoarea necazurilor. Unele se tângâiau, altele amenințau că vor sparge geamurile la direcţie şi roșii de mânie, plecau mai departe să-şi risipească necazul.

Adela a rămas singură cu gândurile, cu grijea fetei .care nu era acasă, a lui Bozovici care trebuie să fi fost la casino şi a nenorocirile ce se abătuseră deasupra coronului.

Se gândea la Alexe, la ce a spus acesta, la Margareta şi se trezi frământându-şi mintea să-şi aducă aminte de ce anume mâncare făcuse în ziua aceia, la prânz şi ce a mâncat în ziua trecută.

I se păru că-l vede pe Alexe, că vine împreună cu Bozovici... deschise uşa, nu era nimeni, întuneric, frig și burniţă.

Fără nici o legătură îşi aduse aminte de vremea măritişului ei... târguelile făcute cu o săptămână în urmă, și abea acum îşi da seama că de dimineaţă uitase să cumpere cafea de la băcănia lui Conrad.

— Numai la Conrad e cafeaua bună, o aduce dela Timişoara.

Totul se amesteca fără de niciun înţeles în capul ei, în timp ce neastâmpărată, mânile i se frământau de începuse să o doară ca de reumatism.

In urechi îi striga cineva mereu, monoton, fără nici o variaţiune:

„Grevă, grevă, grevă...

Isbucni în plâns şi căzu în genuchi în faţa icoanei Mântuitorului şi a Sfintei Varvara.

— Doamne!... ai milă de noi; şi tu Sfântă Varvara, apără pe toţi minerii...

In faţa icoanelor ardea candela şi sufletul Adelei care se ruga.

In pulberea fină de ploaie ce umezea aerul şi pământul, vila în care locuia inspectorul Zoltan, luminată aşa cum era, părea în noapte ca un decor de teatru ce se proecta pe fundul întunecat al pădurii.

Lorenz și Alexe, erau ultimii dintre invitaţii ce sosiseră la sindrofia d-nei Eleonora Zoltan.

Domnişoara Bozovici, cânta la pian.

— Eram foarte supărată, îi întâmpină zâmbind stăpâna casei, care îi aşteptase cu nervi, privind până atunci mereu la uşa holului în pragul căreia întârzia să se arate silueta tinerească a noului venit.

— Credeam că n'ai să mai soseşti... Şi, întinzând mâna cu graţiozitatea unei logodnice, urmă repede, râzând:

— Am spus o minciună... Ştiam că ai să vii... Eram sigură şi nici nu se putea altcum... Nici un bărbat nu mi-a refuzat ce i-am cerut. Eu, da, am refuzat... (aci d-na Zoltan, rostogoli ochii peste cap cu aceiaşi ingenuitate pe care femeia galantă ştie să o manifeste când vrea să facă o nouă cucerire.)

— L'am rugat pe Lorenz să te aducă la noi.

Alexe, îndoit de mijloc, sărutând amândouă mâni ale d-nei, nu văzuse gestul acesteia însă îl simţise.

Era roşu la faţă.

In momentul acela se apropie şi inspectorul, râzând sgomotos, strângând şi scuturând mâna inginerului uluit de primirea aşa de prietenoasă ce i se arăta.

— Se putea!... răspunse cu timiditate Alexe.

Zoltan, cu faţa veselă şi zâmbetul pe buze, satisfăcut până în cele mai mici fibre ale fiinţei lui, se adresă Eleonorei, ca și cum ar fi urmat o discuţie începută de mai înainte.

— Ai văzut că te-ai înșelat?...

— Te-ai înșelat tu.

— Nevastă-mea, urmă Zoltan adresându-se lui Alexe, spunea că niciodată... (se uită în ochii Eleonorei și o întrebă cu naivitatea unui copil)... să-i spun?... și fără să aştepte răspunsul, continuă:

— Când te-a văzut întâia oară la casino, a zis că trebuie să fii amorezat; trebuie să fii bun, milos... Și începu să râdă cu atâta neînțelegere încât Alexe numai știa ce să creadă. Părea că trăeşte o clipă de viaţă ireală, că e un altul, că se găseşte într'o sală de spectacol și el însuşi este actorul care joacă.

— Am spus că trebuie să iubească, corectă Eleonora, nu că este amorezat. Nu-i aşa că iubeşti, domnule Alexe.

— Daaa... că iubeşti, lungi cuvântul Zoltan râzând mereu în faţa noului venit, aşteptând să-i audă vorba.

Alături de soţ, doamna îşi oprise şi ea respiraţia. Nu clipea, sprâncenele se arcuiseră şi câte-va creţuri tăiau fruntea-i albă pierzându-se în buclele ce-i închideau faţa pe tâmple. (Ar fi vrut să nu iubească pe nimeni, ca să o poată iubi pe ea).

— Da... (ochii doamnei se închiseră sub pleoapele grele). Iubesc până acum, pe maică-mea...

— Ha, ha, ha... isbucni inspectorul prinzând cu dreapta pe după mijloc pe Alexe.

— Eşti copil.

— De ce râzi?... Vezi că am avut dreptate?...

— Tu te-ai gândit la altă iubire...

— Câţi ani ai domnule Alexe ?...

— Douăzeci şi patru.

Mulţumită de situaţie, soţia inspectorului suspină lung... Neliniştea avută o clipă mai înainte dispăru şi ca totul să pară o glumă, sau pentru o şi mai asigurată liniştire a ei, mereu cu zâmbetul pe buze, ridică un deget ameninţătoare, aşa ca şi cum ar fi mustrat un copil:

— Nu minţi?... Nu iubeşti pe nimeni, pe nimeni?...

— Pe toată lumea.

Amândoi soţi îi vorbeau din două părţi,

stăruind de câte două trei ori asupra aceluiași lucru.

Alexe zâmbea, răspundea la întrebări şi privea la oamenii aceştia fără să înţeleagă bine ce vor de la el. Se cerceta, privindu-se pe furiș, de sus până jos, să vadă cum e... dacă nu cumva e descheiat la vreun nasture. I se păru că poate este luat drept un stângaci care nu ştie cum să se poarte în societate şi simţi, în clipa aceia, cum faţa i se aprinde de căldură şi fruntea începe să i se broboneze de sudoare. Nu ştia ce atitudine să ia. Ar fi vrut să se întoarcă, să plece; ar fi vrut să facă câţiva pași mai înainte, în salon, în mijlocul celorlalți oameni... Prea întârziase mult în faţa uşei și nici unul nici altul, gazdele, nu se mişcau. In același timp, vorbele și întrebările ce i se pusese, lumina multă a încăperilor, lumea, cântul, râsetele gălăgia îl ameţiseră.

— Dacă iubeşti pe toţi, (Eleonora complectă cuvintele cu gestul mânei înscriindu-se într'un cerc, iar mai apoi netezindu-i obraji ca unui copil) dovedeşte că odată, vei ști să iubeşti o singură persoană.

In vremea aceasta servitorul luase pardesiile şi pălăriile mosafirilor, să le ducă undeva, într'o cameră vecină.

Se mişcară din loc şi Zoltan anunţă pe jumătate proptocolar, pe jumătate glumind, lumea invitaţilor:

— Domnul Costea Alexe și prietenul nostru Lorenz.

Câte-va minute fremătară oamenii în vorbă și strângeri de mâni. Muzica încetase... se auzea sgomotul picioarelor pe parchet și scaunele împinse de la un loc în altul.

Lui Alexe îi părea că umblă cu picioroange pe sticlă... îi era teamă să nu facă o mișcare greșită, să alunece, să cadă, iar în urechi îi sunau ca un refren, fără să știe de ce, cunvintele inspectorului:

„Domnul Costea Alexe și prietenul Lorenz. Domnul Costea Alexe și”...

. . . .

In seara aceia a cunoscut întreaga societate din Anina, societate creiată în jurul minei. (Dacă n'ar fi fost mina, Anina n'ar fi existat).

Un cerc închis de ingineri, cu familiile lor, la care se adăoga doctorul Bur, Popescu—căpitanul de jandarmi — farmacistul Nemeth și uneori, Lulu Covăceanu, deputat din Bozovici, om de mijloc, pântecos, rumen la obraji, ras la față și în cap, care venea să iubească anumite doamne din societate, bolnave de spleenul pe care îl da viața monotonă și pustie de familie, cu aceleași chipuri cunoscute în casă și în afară de casă, pretutindeni.

Doctorul era un om mărunt, deși apropia șaizeci de ani, nu părea a fi mai în vârstă de

patrucezi şi cinci; cu pielea obrazului uscată, ochii mici, fără de sprâncene şi mereu cu o ţigară de foi în gură, părea absent în mijlocul oamenilor, preocupat mereu de culoarea fumului pe care îl arunca în rotocoale. Când i se adresa vre-un cuvânt, doctorul ascuţea parcă ochii, rămânea surprins ca în faţa unui obiect însufleţit, își încreţea fruntea, ridica din umeri și rămânea tăcut ca după o clipă să-și reia mina obișnuită a feţi, să privească în tavan fumul ţigărei. In schimb doamna Bur, era o femee de patruzeci de ani, foarte vorbăreaţă și foarte dornică de cele lumeşti. Se simţea bine în societatea bărbaţilor și totdeauna avea câte un cuvânt de spus, în taină, de celelalte cucoane.

Vorbea mult, râdea mult, mânca mult... şi tot ce făcea părea să fie cu risipă.

Căpitanul aştepta să iasă la pensie, fusese pe vremuri sergent major, om de rând, cu apucături grosolane, îi plăcea băutura şi stătea la ordinele directorului Kurz, ca un subaltern. Toată lumea ştia că pe lângă leafa lui de militar, direcţiunea minelor îl trecuse în statele lunare ca ajutor contabil, fără să presteze nici un fel de serviciu de cât acela de a împărţi dreptatea pe picior, alături de inspectorul muncei, dreptate care niciodată nu era a lucrătorilor și totdeauna a directorului, totuşi spunea el:

— Dacă sunt de cinsprezece ani aci şi nu

m'a schimbat nimeni, este că mi-am îndeplinit și îmi îndeplinesc datoria cu imparțialitate...

Cine îl auzea spunea că așa este și totuși ficare știa că spune o minciună.

Era autoritatea cea mai proeminentă în Anina.

Farmacistul era un om detreabă, avea două fete, Victoria și Iulia, cari apropiau, una treizeci de ani și cealaltă douăzeci și opt, pe amândouă credea omul să le mărite, de câte ori vr-un nou inginer sau amploiat intra în serviciul minei, și asta dura de mult.

Deși nici una nu învățase farmacia, totuși, amâdouă știau să facă rețete, dacă se întâmpla ca la vremea aceia farmacistul să joace șah la casino cu vreunul din cunoscuți.

Alexe, s'a oprit o clipă în fața domnișoarei Bozovici și după o stângăcie vădită de câte-va clipe, încercă să vorbească ceva despre muzică... A dat mâna cu domnișoara Lizeta, nepoata lui Zoltan, și-a simțit mâna strânsă de aceia a directorului Kurz care, înțepenit pe picioarele răschirate, i-a asvârlit în ochii un nour de fum din țigarea groasă de foi pe care o morfolea între buze.

I se vorbea deodată, din toate părțile, din față, din lături și dela spate. Și-a simțit mâna strânsă de doamne tinere și de doamne în vârstă, (în ochii acestora din urmă, a înțeles și ceeace nu se înțelege la prima vizită). A

dansat cu domnişoare şi a dansat fără de odihnă cu Eleonora care îl purta la piept ca pe un pendentif. Pusese stăpânire definitivă pe el, în timp ce soţul, domnul inspector, ca un arlechin atunci cumpărat din prăvălie, râdea şi bătea din palme, bucuros de ce pereche minunată face noul inginer cu soţia sa.

Lui Alexe îi părea cunoscută femeea pe care o ţinea în braţe.

„Cunoscută de unde?...".

O văzuse ?... Şi-o închipuise numai ?... Nu ştia.

Gândind mereu să-şi dea răspuns întrebării, mintea i se lumină. Işi aduse aminte de un tablou al lui Henner pe care-l văzuse cândva, la pinacotecă.

O femee de vre-o treizeci de ani, frumoasă, cu braţele albe, pieptul plin şi părul de aur...

— Da, îşi zise Alexe privind în ochii albaştri ai femeii, ce portret minunat!...

— Imi place nevinovăţia dumitale, i-a spus Eleonora.

Inginerul se tulbură şi se roşi. Se simţea vinovat, fusese surprins în gânduri.

Femeia îl strângea tot mai tare în braţele sale, şi tot mai aproape de trupul ei, de parcă ar fi făcut un tot, apoi deodată isbucni într'un râs sgomotos ce se comunică tuturor din sală şi lumea începu să râdă fără să ştie de ce. Alexe s'ar fi desprins din braţele ei şi ar fi fugit ruşinat, Eleonora însă îl ţinea.

Inspectorul îşi freca mâinile şi hohotea de bucurie.

— De ce râde domnul inspector?... de ce ai râs dumneata?...

— Nu ştiu...

— ?...

— Vino... vino să te scap de ei.

L-a dus în camera vecină unde, înşirate pe mese, farfurii şi farfurioare încărcate cu tot ceeace trebuia să se servească, aşteptau mosafirii.

O servitoare umplea paharele cu vin.

— Dute Ana !... Dute şi adu şampanie, spuse stăpâna ţinându-şi prada lipită de trupul ei.

— Dute Ana... Pleacă !... strigă Eleonora nervoasă.

Abia eşi servitoarea şi braţele ei albe, rotunzi şi fierbinţi, îi cuprinseră gâtul.

I-a sărutat Eleonora ochii, obrajii, gâtul şi buzele...

A fost o frenezie a pasiunei.

Lui Alexe i se muiase picioarele... îi era teamă... tremura... vedea roş înaintea ochilor şi ar fi căzut dacă aceleaşi braţe rotunde şi albe nu l'ar fi strâns tot mai tare.

— Doamnă... Doamnă.. îngâimă Alexe.

— Ha, ha, ha... Copil ce eşti... Te-ai roşit, tremuri... Nu-i aşa că mă iubeşti?... că...

Şi buzele arse ale îndrăgostitei sărutau apăsat buzele mosafirului.

— Doamnă...

Fără să mai poată face nici o opunere, Alexe se lăsă moale în mânile ce-l chinuiau îngropându-i capul în pieptii albi de cari îşi lipi gura.

— Te iubesc... te iu-besc...

— Ştiam, răspunse femeia.

Uşa se deschise pe jumătate şi servitoarea încercă să intre... şi-a luat seama... a întors capul ca şi cum nimic n'ar fi văzut şi se retrase făcând sgomot, ca să reintre din nou, să-i găsească pe amândoi, unul lângă altul, descătuşiaţi, doamna îi vorbea, iar el, cu spatele spre intrare: privind la un tablou ce spânzura într'un colţ al sufrageriei, îşi netezea părul dându-l cu mâna peste cap.

In salon, inspectorul Zoltan, inginerul Suru dela cocs, inginerul silvic Cărăşel, Lorenz şi Ionescu, ascultau pe domnul Kurz care vorbea de economiile ce trebuia să le facă în cheltuelile de exploatare ale minei.

— Căile ferate, cel mai bun client al nostru, căruia îi furnizăm mai bine de trei sferturi din întreaga producţie, şi-a redus comanda la cinzeci de vagoane pe zi. O altă mină care produce cărbune mai slab de cât al nostru şi-a luat sarcina să împlinească restul, pe un preţ mult mai scăzut, aşa că ceeace s'a angajat la noi, rămâne să se livreze într'un timp determinat mai lung, re-

ducându-se astfel proporţia pe timpul de predare.

Aşa fiind, urmă directorul, am luat hotărîrea să reduc, la rândul meu, numărul muncitorilor cu treisute cincizeci... Trebuie să-i concediez... Nu e proporţia exactă, ar trebui cel puţin cinci sute să plece, dar, ştiu eu... De trei săptămni mă gândesc la aceasta şi am făcut în aşa fel ca toată lumea să-mi cunoască gândul...

Numai aşa cred să pot realiza economiile impuse de împrejurări... De sigur însă că pe lângă aceste concedieri, mai e ceva pentru o realizare perfectă a economiilor, mai este un sistem al meu pe care l'am aplicat în Silezia şi pe care îl aplic şi aci de aproape doi ani şi care dă rezultate foarte bune. Ceva mai strâns sistemul meu, şi în cel mult şase luni, voi reduce numărul lucrătorilor la mai puţin de jumătate, iar extracţia o voi face să se menţină cu zece sau cinsprezece la sută sub ceeace se scoate azi cu numărul total al minerilor.

— Intâi, cu sistema dumitale vei concedia toată lumea — nu ştiu care sistemă — şi apoi abia după şase luni vei realiza economia de care vorbeşti şi pe care trebuie să o înfăptueşti de-acum, spuse Suru.

— Nici eu nu ştiu cum se va putea ajunge la ce spuneţi d-voastră, domnule director, completă Lorenz, ridicând din umeri. Azi toa-

tă lumea munceşte şi producţia este de atât.... mâine va munci numai jumătate dintre ei şi producţia va fi aproape aceiaşi, sau tot atâta adică îîn nici un caz în proporţia braţelor întrebuinţate.

— Ai dreptate... Desigur că nu poţi înţelege, dar vezi, aci e marea taină... Aci e meşteşugul, răspunse Kurz.

— Poate, şi Lorenz săltă din nou din umeri, ruşinat de a nu înţelege sistema directorului.

— Acum chiar, omul meu se găseşte printre muncitori şi le comunică hotărîrea luată.

Inginerii făcură ochii mari şi se uitară la director mereu nedumiriţi.

— Dar noi nu ştim nimic, mai spuse Lorenz.

— Ei, câte nu ştiţi dumneavoastră, răspunse directorul clătinând capul, dând din mâni ca să complecteze cu gestul cuvintele mărturisite, apoi, continuă:

— Asta acum, la început, după treizeci de zile va urma o altă serie de concedieri şi după alte treizeci de zile, alta, până ce voi reduce numărul total al oamenilor la mai puţin de jumătate.

— Şi producţia?

— Producţia va creşte în raport invers cu numărul oamenilor.

— Nu cunosc procedeul că l-aşi aplica şi eu spuse Suru râzând.

— Nici eu, spuse Zoltan, dar pe mine nu mă interesează. Mie să mi se dea ordin să-l execut. Grijea e a dumneavoastră, domnule director... Intr'adevăr trebuie să fie ceva extraordinar...

— Extraordinar... Da... apăsă pe cuvinte Kurz. Economia se va face din prima zi. Dumneavoastră știți că până acum, dacă am putut da dividendele pe cari le-am dat, acţionarilor, cele mai mari cari s'au realizat vre-odată nu în mina noastră, dar nicăeri, este datorită sistemei mele pe care am aplicat-o într'o măsură restrânsă; altfel cum credeţi că aşi mai fi stat aci unde mă găsesc...

— ?...

— Da, da...

— Kudac, spuse Lorenz, mi se pare...

— Da răspunse directorul, întrerupând pe inginer de a continua, ca şi cum ar fi ştiut ce i se va spune, Kudac și încă cine-va m'au ajutat, însă în mod inconștient, mâine amândoi vor trebui să fie conştienţi de ceeace vor face.

— Şi care e patentul acestui sistem?... întrebă Suru.

Kurz, privi o clipă în pământ netezindu-și barba roșie cu destulă gravitate ca și cum ar fi luat o hotărîre destul de importantă, dacă trebuie sau nu trebuie să le-o spună.

Soţia doctorului veni și îl trase de mână pe Ionescu să danseze.

Suru şi Lorenz aşteptau ca directorul să vorbească iar Zoltan părea că trăeşte în altă lume, că nu auzise nimic până atunci din cele ce se spusese. Când şi când se scula dela locul lui, făcea câţiva paşi în dreapta sau în stânga, se aşeza din nou pe scaun ca din nou să se ridice, să vadă mai bine pe Eleonora care dansa, sau să recomande căpitanului de jandarmi, care nu se mişca dela bufet din faţa paharelor cu vin, anumite gustări şi căpitanul se grăbea să-l asculte, să înfulice şi să bea spunând că curând, curând trebue să plece, cu tot regretul, având de făcut inspecţie companiei iar după aceia să se ducă într'un loc... şi făcu cu ochiul, începând să râdă ştiind că inspectorul înţelesese că e vorba de o cucerire.

— Unde domnule Popescu?...

— Secret...

— Cu sistema mea, se hotărî Kurz să vorbească, am scăpat o mină din Silezia din pragul falimentului, bine înţeles, nu într'o zi, în nouă luni, exact timpul unei gestaţii ca să nască o nouă viaţă.

Sistema a reuşit până azi într'o măsură redusă şi aci, fără să fi fost nevoie să o aplic în totul şi va reuşi cu atât mai mult cu cât sunt obligat la aceasta.

Simplu.

Pentrucă suntem numai între noi, vă pot spune:

Din producţia fiecărei echipe, sub diferite pretexte, să-i scad cantitatea, adică; până acum din opt şi nouă râşne (vagonete) cât produceau, le socoteam şapte. Muncitorii n'au ştiut aceasta niciodată. Cum?... Foarte simplu :

Vagonetul n'a fost destul de încărcat, cărbunele n'a fost curăţat de piatră şi... dar ce vorbesc, în materia aceasta Kudac este cu adevărat specialist.

Lorenz lăsă capul în jos şi nu spuse nimic, Ionescu care în clipa aceia încheie dansul cu d-na Bur şi venise să ţină companie directorului, n'a înţeles nimic din cele ce se vorbea. Zoltan se apropia de grupul inginerilor râzând de bucurie că sindrofia pe care o făcuse, eşise bine. Toată lumea părea să fie mulţumită, şi femeile şi bărbaţii, de aceia gazda râdea şi îşi netezea pepţii cămăşei ce i se întindeau pe pântec...

— Dar asta e furt curat, numai e sistemă, spuse inginerul dela cocs.

— Asta numai e patent spuse râzând Carăşel, inginerul Silvic.

— Dar dacă Kudac va spune muncitorilor? încercă să vorbească Lorenz.

— Kudac e omul meu, Kudac sunt eu... fac ce vreau din el şi m'am mai gândit la cineva... Alexe e tânăr, cred că...

— Să nu contezi pe el spuse Lorenz.

— Il dau afară.

— Asta e altceva, dar să ştii că în el n'ai găsit dublura lui Kudac sau a dumitale... Cred că ar fi mai bine...

— Te rog... şi Kurz ridică mâna în sus oprindu-l de a mai vorbi ceva. Eu n'am nevoie de consilii, eu trebue să împlinesc ce mi-am pus în gând şi aşa se va face cum vreau eu.

— Dar lucrătorii concediaţi ce vor zice?

— Nu i-am concediat eu.

— Aţi spus...

— Am spus, dar n'am dat pe nimeni afară, onoarea aceasta am lăsat-o lor, adică ei între ei să hotărască cine pleacă şi cine rămâne. Aşa am făcut în Silezia.

— In Silezia aţi făcut, domnule director, dar aci... Uite, ascult, înţeleg şi totuşi nu-mi intră în cap să poţi lua din munca altuia spuse Bufnea.

— Eşti naiv domnule inginer.

— Poate că ai dreptate, interveni Lorenz strângând pumnii fără să ştie dece.

— Ei domnilor, o clipă numai dacă v'aţi gândi serios, nu numai că aţi înţelege, dar aţi vedea că nu e nimic din ceeace credeţi şi nu mărturisiţi... Da, fur dela fiecare muncitor o parte infimă din munca lor... Ei sunt mulţi, ceeace iau se adună; pentru instituţie înseamnă enorm, pentru ei ?... nimic. Şi acum vă întreb pe dumneavoastră. Furt e acesta?

— Eu cred că da, spuse Lorenz.

— Dar ce s'ar întâmpla dacă n'aşi face aşa?...

— ?...

— ...să vă spun eu: în loc de trei sute cincizeci de oameni, ar trebui din prima zi, să dau afară o mie... Ce se vor face aceştia?... Unde se vor duce?... și cum i-ași putea scoate din coron ?... Ce ar mânca ?... Pe când aşa, cei mulţi vor ajuta pe cei puţini şi vor trăi cu toţi sau cel puţin vor putea găsi mai repede în altă parte, orice fel de muncă, altfel ar muri de foame laolaltă, pe deoparte ei, pe dealta noi, căci ar trebui să închidem gura puţului, să înceteze exploatarea şi averi de sute de milioane, bogăţia naţională, să se prăpădească dintr'un capriciu al cinstei; nu mai vorbesc de dumneavoastră cari v'aţi risipi care încotro.

Eu, domnilor, sunt dator să apăr întâi, insituaţia, apoi capitalul şi mai apoi... apoi e o lege a firii ca fiecare să se îngrijească de el. Mă apăr pe mine, pe dumneata, pe dumnealui şi pe noi toţi cari am făcut studii ca să ajungem unde suntem.

Muncitori întotdeauna se vor găsi, ba chiar mai mulţi decât trebuesc...

Căpitanul de jandarmi Popescu se opri în faţa directorului, îşi bătu pintenii şi scuzându-se că are diferite rapoarte de înaintat inspectoratului şi prefecturei, îşi ceru voie să se retragă.

Lorenz se sculă dela masă şi plecă într'un colţ al salonului să fumeze şi să tacă.

Domnişoara Margareta cânta.

Sgomot, vorbe, râsete şi dans.

Din camerele vecine se auzeau clinchete de pahare.

Pe lângă Lorenz a trecut Alexe, lipit de braţul Eleonorei... Amândoi erau aprinşi la faţă ca oamenii băuţi, păreau aşa de preocupaţi de ei în cât se credeau singuri în mijlocul mulţimei, singuri, ca doi îndrăgostiţi plecaţi afară din colonie, pe cărări înguste, prin desişul pădurei, pe coamele munţilor, să se apropie cât mai mult de cer...

S'au strecurat printre perechile de dansatori, au trecut într'o altă încăpere şi s'au întors din nou cu aceiaşi preocupare de a-şi spune câte ceva, mereu la braţ şi mereu zâmbind.

Ochii femeilor îi priveau cu drag şi invidie; unele le aruncau o vorbă în treacăt, altele o atingeau cu fulgii evantaliului pe umeri, nimic însă nu-i chema la realitate, umblau pe aceleaşi drumuri de munte şi de pădure, atingându-se de cetina brazilor, fără să audă nici şopotul apelor nici prăvălirea pietrelor ce se rostogoleau când şi când, în adâncuri de prăpastie.

Erau absenţi.

In toată lumea aceia ce se agita clătinându-se în încăperile casei, ca apa într'un vas,

mai era cineva tot aşa de înstrăinată, era Margareta — domnişoara Bozovici — care cânta la pian aceiaşi bucată de Mozart pe care o cântase la casino.

In faţa bufetului improvizat pe câteva mese, cu cearşafurile întinse, inspectorul Zoltan, supraveghea ordinea şi servitoarele, oferind şi îndemnând musafirii să se servească. La o masă, Carăşel, juca cărţi cu cele două surori Victoria şi Iulia. Pe o canapea d-na Bür, se vârîse în sufletul deputatului de Bozovici vorbindu-i mereu, în timp ce ochii acestuia căutau prin mulţime silueta elegantă a Eleonorei pe care o pierduse în braţele lui Alexe.

— Este o femeie fără suflet... eu n'aşi fi putut face niciodată una ca asta, să ştiu că sunt iubită şi să mă uit la un altul? Nu... Eu sunt foarte statornică... Ei!... suspină d-na Bur, dacă ai putea o clipă cel puţin să priveşti în sufletul meu, abia atunci m'ai înţelege...

Deputatul se sculă de pe canapea, se duse la masa de joc şi aşezându-se între cele două surori, ceru carte. Carăşel, era salvat, venise deputatul la timp, pierduse toate paralele.

— Mie îmi daţi voe să mă ridic...

— Te supără prezenţa mea, întrebă deputatul de Bozovici.

— Nu, din contră, dar tocmai voiam să văd pe domnul inspector.

— In cazul acesta, nu am nimic de zis !

Pe canapea lângă soţia doctorului, se aşeză bătrânul farmacist.

Nimeni, din câţi fremătau în casă, nu asculta muzica.

— Margareta, cântă un tango, spuse Lizica şi Margareta se execută.

In râsete şi în vorbe, casa întreagă plină de lumină şi voie bună, începu să se legene în ritmul muzicei.

Pendula din peretele sofrageriei, bătu ceasul în douăsprezece sunete de clopot ce se pierdură în vălmăşagul de bună dispoziţie a mulţimii...

Numai Kurz auzise şi scoţând ceasul din buzunar îl controlă cu bătăile pendulului.

— Douăsprezece şi Kudac... Kudac încă n'a venit.

— Il aştepţi? întrebă inginerul dela cocs.

— Da... Trebuia să fie aci să-mi aducă răspunsul lucrătorilor. La dreptul vorbind nu aştept nici un răspuns, cum am hotărît aşa trebuie să fie, dar... vreau să ştiu ce impresie a făcut, cum au primit vestea. Faptul că i-am lăsat pe ei să aleagă pe cei ce pleacă, trebuie să-i onoreze.

— N'au ştiut până acum nimic?

— Nu...

— Nici n'au bănuit?

— Nu mă interesează... Kudac le-a spus de mai multe ori, ei însă n'au crezut... Kudac

este un om foarte inteligent. Când se ia asemenea măsuri radicale, nu se trâmbiţează de mai înainte, totuşi trebue să faci în aşa fel ca orişicând să poţi spune: aţi fost avertizaţi...

In asemenea împrejurări se foloseşte omul şi de diplomaţie, altfel nu s'ar putea face nimic... Dacă ar fi preveniţi formal şi nu aşa cum am procedat, înţelegi, fiind mulţi, nu ştiu ce s'ar fi putut întâmpla. Au şi ei puterea lor...

Nu eşti psiholog deloc domnule Suru. Şi Kurtz, clătină capul cu neîncredere în valoarea inginerilor, pe cari îi avea.

Lorenz, din colţul în care se găsea, privea lumea fără să vadă nimic.

Işi aduse aminte de cum era altădată în mină, de viaţa pe care o apucase când şi-a început cariera şi care a durat până la venirea lui Kurz de când, mereu sub presiunea ordinelor acestuia, a trebuit să se brutalizeze până în a uita că fiecare miner e un om şi mereu auzind cuvintele directorului, în preţuirea pe care o făcea vorbind de muncitori, aşa cum vorbea, că nu au dreptul la nici o altă stimă decât aceia care se dă necesităţilor imperioase fiziologice începuse să creadă şi el că aşa e.

Sub imperiul acestor ordine şi preţuiri se pierduse o clipă pe el, să se regăsească în director, iar când a revenit la ceeace era, cel

de altă dată, cel de totdeauna, şi-a pierdut simpatia omului roşu. Nicio înaintare, nici un spor de leafă, ba în două rânduri, puţin a lipsit să fie concediat, după ce mai înainte i se luase de mai multe ori leafa, drept amenzi.

„Din şapte vagonete, unul sau două, socotite mai puţin, să împlinească mancurile...”

— „Mancuri”.

Abea acum înţelegea Lorenz că într'adevăr „sistema” era introdusă deja de mult, în aşa fel, că chiar dacă i-ar fi spus cineva lucrătorului că este furat, n'ar fi crezut. Fiecare ştia că este obligat să împlinească aceste mancuri.

Clătină capul suspinând. Il durea în suflet.

Se uită la director care stătea în colţul cel mai îndepărtat al salonului. (Era în clipa în care acesta își controla ceasul cu bătăile pendulului).

Deodată, fără de veste, i se păru că afară plouă, că bate furtuna şi freamătă pădurea, un moment și muzica acoperi totul.

La pias, Zoltan cînta *Rapsodia* lui List într'o avalanşă de sunete puternice, grăbite într'un ritm sălbatec de ceardaş..

Nu s'a potolit muzica şi huetul de afară din nou îi lovi urechea alternând cu muzica și sgomotul din casă...

Strigătul unei mulţimi şi urlete de năvală acoperi petrecerea dinăuntru.

A tăcut pianul şi a tăcut casa de parcă pu-

stie ar fi fost, fiecare dintre invitaţi se uitau unul la altul fără să-şi spună nimic, nedumeriţi de ce se poate petrece în noapte, ca imediat, cuprinşi de panică, gândindu-se la incendiu, să se repeadă la ferestre, să privească, să vadă ce este dincolo de lumina becurilor electrice în întuneric.

Ţipetele şi huiduelile spărgeau Anina.

O mare de oameni tălăzuia în curte. Erau lucrătorii răsculaţi... era lumea celor necăjiţi şi alungaţi...

Nimeni nu ştia nimic afară de Kurz şi de cei câţiva ingineri cu cari discutase mai înainte.

Pământul tot părea că se răsturnase şi se prăvale în adânc.

O piatră sparse un geam şi se rostogoli pe parchet... alte pietre şi cărbuni urmară să cadă ca o grindină.

Nu mai era nimeni la ferestre...

— Ce este?...

— Ce s'a întâmplat?...

Şi întrebărilor speriate ale musafirilor nu răspundea nimeni.

Femeile au început să tremure fiecare căutând să se îndepărteze de locul unde se găseau.

— Stingeţi luminile!... stingeţi luminile!.... strigă Kurz.

Strigtăul se repetă din om în om şi toată casa urla ca în juglă, pe toate tonurile.

— Luminile!... Luminile!...

S'au stins becurile şi întunericul de afară a căzut odată cu o grindină de cărbuni prin geamurile sparte, rămase ca ochiuri oarbe, şterse de lumină.

Nu mai cânta pianul, nu mai dansau perechile înfirbântate, nu se mai bea şi nu se mai discuta... Murise sărbătoarea.

De afară se auzea clar, ca o singură voce, glasul mulţimii:

— Jos directorul !...

— Jos hoţul muncei noastre !...

— Jos asasinul !...

— Sunt comunişti, spuse directorul ca pentru el.

Strigătele şi frământarea celor de-afară creştea de parcă toţi îşi puseseră în gând să nărue casa.

In mijlocul minerilor, purtat de aceştia pe umeri, bergmaestrul Kudak, vorbea muncitorilor îndemnându-i la răsbunare.

In casă, frământarea invitaţilor era aceiaşi.

— Aceasta e sistema d-lui director general, strigă indignat inginerul dela cocs...

Afară, porţile de fier ale vilei au fost dărâmate şi mulţimea începu să umple curtea.

Inspectorul Zoltan tremura şi plângea ca un copil.

— Uşile !... Uşile!... strigă cineva din întuneric, cu gravitatea unui preot în faţa altarului.

Intr'o clipă uşile au fost zăvorite şi în dreptul lor se grămădi pianul şi toate mobilele grele, aşa ca să nu poată pătrunde nimeni. Directorul a anunţat la telefon compania de jandarmi.

Femeile începură să plângă, iar inginerii, cu feţele palide de groază, tremurau, fiecare ferindu-se de a se recunoaște cu un altul, să nu-i vorbească... Le era ruşine de laşitatea lor.

— Alexe !... strigă Lorenz.

— Aci !...

— Să eşim afară, să...

— Nu, nu, nu... Nu se poate, strigară deodată toţi...

Domnişoara Bozovici a căzut depe scaun leșınată. Domnul Kurz o acuza şi pe ea de netrebnicia muncitorilor şi îndeosebi de a tatălui ei care n'a venit cu un ceas mai de vreme să-i anunţe intențiile lor.

— Am să-l ucid, striga domnul Kurz, pe el şi pe Kudac. In chiar clipa aceia de afară se auzeau strigătele:

— Bozovici !... Bozovici, Kudac !...

— Auzi, strigă Kurz... şi dacă în momentul acela nu s'ar fi apropiat Alexe să o ea în braţe, să o așeze pe canapea. Kurz ar fi lovit-o cu piciorul.

Nimeni nu s'a îngrijit de incidentul acesta afară de Lorenz, toţi ceilalţi erau preocupaţi de ei şi de nimeni. Nu ştiau ce să facă şi cum să scape.

Şi pentrucă toţi se vârîseră unul în altul, ca oile în arşiţa soarelui pe câmp, simţeau cum se înăbuşă de căldură...

— Şi nu mai vin jandarmii... ticălosul de Popescu, în loc să fie la datorie...

Afară, Kudak le vorbea lucrătorilor:

— Voi nu sunteţi vite, voi sunteţi mineri şi viaţa voastră, este a copiilor voştri... cu munca voastră şi a părinţilor voştri s'au ridicat zidurile acestea...

— Vrem să lucrăm... Vrem pâne...

— Să-l ucidem...

— Ne-a furat...

Şi iar glasul lui Kudak, acoperea pe cel al mulţimii:

— Voi care munciţi în adâncul pământului cot la cot cu moartea trebue să fiţi hotărîţi, să...

— Jos Directorul!...

— Ori toţi ori nici unul...

— Josss...

In mijlocul zăpăcelei ce cuprinsese minţile şi celor de afară şi celor dinăuntru, a strigătelor ce se încrucişau ca o ploaie de săgeţi, pătrundea în urechile invitaţiilor, odată cu vuetul nebuniei deslănţuite, cuvinte şi fraze neisprăvite...

— Jandarmii!...

— Vin jandarmii...

Ochii lui Kurz se luminară de o bucurie

drăcească, nu era însă nimeni să privească în ei...

— Să-i împuşte pe toţi...

Se auzi o goarnă militară... şi imediat ordine tăioase scurte şi tropote de bocanci...

Mulţimea începu să huiduie... ordinele ofiţerului nu se mai auzeau... din nou goarna începu să sune şi mulţimea să huiduiască...

O salvă de foc făcu să cutremure cioburile sparte din ferestre, pocnetul răbufnind înăuntru ca un curent de aer...

— Risipiţi-vă se auzi comanda căpitanului... Trag în plin...

— Murim...

— Impuşcă-l pe Kurz...

— Houu!!...

Din nou se auzi o comandă scurtă a ofiţerului şi curentul de aer răbufni pe ferestre înecând încăperea într'o salvă de foc ca imediat să se audă ţipetele mulţimii care alerga pierzându-se tot mai departe, tot mai departe, potolindu-se ca o aşezare de ape tulburi după înecuri...

Căpitanul Popescu, fostul mosafir al casei, îşi făcuse datoria.

Un tunet puternic şi cerul crăpă până în pământ dincolo de munţi, luminând pentru o clipă, ca o făclie uriaşă, munţii, pădurile, casele, oamenii risipiţi, şi şase trupuri găurite de gloanţe, aruncate cu faţa în sus să pri-

vească ferestrele vilei şi petecul de tărie întunecată.

O răpăială de ploaie veni să spele sângele celor căzuţi.

— Aceasta este sistema d-lui Kurz, strigă din nou în întunericul încăperei aceiaş voce a inginerului dela cocs, sistemă datorită căreia...

— O voi aplica mai departe, răspunse din partea opusă a salonului Kurz. O voi aplica cu atât mai mult.. In loc de treisute cincizeci voi da afară şapte sute şi să nu uite bestiile că acum e momentul să înlocuesc definitiv şi târnăcopul cu ciocanul de abataj. Toţi vor pleca, toţi... Suntem în colonia minei... Mâne chiar voi face uz de această putere a mea. Voi goni din coron pe toţi cei ce nu se vor supune... la nevoie, voi avea grijă şi de dumneata şi de alţii...

Nu-l asculta nimeni.

Toată lumea era atentă la ploaia de afară care îi împiedica de a mai auzi ce se petrece dincolo de ziduri.

Sgomotul minerilor l'a înlocuit răpăitul şi vorba soldaţilor.

— Sunt şase morţi domnule căpitan.

— Morţi ?...

— Da, toţi... Nici un rănit...

Ploaia curgea pe burlane şi bătea în ţinte tabla din faţa ferestrelor iar pe geamurile

sparte intra în salon lăcărind pe parchetul lustruit de picioarele perechilor ce dansase mai înainte.

Târziu în casa Inspectorului Zoltan şi a soţiei sale Eleonora, care mai păstra în ochi clipa unei bucurii a cărnii, se aprinsese câteva lumini sfioase.

Mosafirii fără să-şi ia seara bună se furişau prin întuneric şi ploaie să ajungă mai repede la casele lor.

A doua zi fluerul sirenelor dela mină și fabrica de cocs, n'a mai chemat lucrătorii la muncă, fumul nu se mai ridica pe coșurile înalte, să împânzească cerul. Roțile ascensorului dela puț nu se mai învârteau să coboare colivia în fundul pământului.

Oamenii, pâlcuri, pâlcuri, prin fața cârciumelor, pe la întretăerile drumurilor, în fața casinoului și pe „Corso", o bucățică de drum, lungă de vreo optzeci de metri, palntată cu salcâmi piperniciți, pe care se plimbau minerii în zilele de sărbătoare, în picioare sau pe băncile de scânduri îngropate în pământ, vorbeau despre cele petrecute, ce au făcut și ce vor mai face să poată intra în drepturile lor socotite egale pentru fiecare

La șase case zăbranicul negru flutura în poartă iar înăuntru lacrimi și vaier.

In ajun, seara, când Kudac le adusese vestea concedierelor de oameni, de data aceasta cu seriozitate și cu destulă părere de rău, nu ca în trcut când le vorbea cu înțeles și fără de înțeles spunându-le că ei singuri trebue să

hotărască de soarta a trei sute cincizeci de camarazi, a fost un moment de linişte, o amuţire generală, ca în faţa unei nenorociri comune ce nu dă răgaz nici de a suspina.

Nimeni n'a putut scoate o vorbă, se uitau unii la alţii și în ochii fiecăruia strălucea spaima.

— Ei ce ziceţi, întreba Kudac. Care este răspunsul vostru?... Haide, fiţi oameni!... Hotărîţi-vă... Eu n'am nici o vină... Voi sunteţi stăpâni... de răspunsul pe care îl daţi, se leagă soarta voastră...

Kudac se aşeză la masă şi plecă capul sprijinindu-şi fruntea în mâni. Muncitorii cari până atunci îşi trecuse prin faţa minţii toate grijile şi nevoile unei vieţi, se treziră la cuvintele acestuia şi într'o clipă, ochii lor se aprinseră de ură contra omului care le vorbise și isbucniră, ca unul singur, într'un „huide-o !..."

— Ruşine să-ţi fie, om plătit din sudoarea noastră, ticălos care ai venit să arunci întâi sămânţa vrajbei şi apoi a nenorocirei...

— Om de nimic!...

— Huideooo!...

— Ticălosule!

— Afară trădătorul!... afară!...

Intr'o clipă toată mulţimea aceia de oameni care mai înainte părea împietrită, începu a fremăta şi a se mişca într'un sgomot asurzitor...

Toţi vorbeau, toţi strigau, toţi simţeau cum se apropie de fiecare din ei nenorocirea.

Oană, oberşteigherul care nu se gândise numai la el ci la toţi ceilalţi pe feţele cărora citea necazul nenorocirei ce-i paşte, cuprins de furie contra bergmaestrului care a putut să primească o asemenea însărcinare de gâde al muncitorimii, ridică mâna și cum era aproape, îl lovi peste ochi...

— Câne!... deschide ochii?... ce ai făcut?...

Intr'o secundă minerii se grămădiră, fiecare să lovească, şi l'ar fi omorâa dacă aceiaş mână a lui Oană nu i-ar fi împiedicat.

—Afară canalie!... Tu nu mai faci parte din familia noastră.

— Afară!...

Braţele muncitorimii se agitau ameninţătoare.

— Lăsaţi-mă să vorbesc spuse Kudac.

— Afară trădătorul.

— N'am trădat pe nimeni...

— Nu mai ai ce vorbi, ai vorbit destul, destul... Ne-ai omorât pe toţi.

— Sunt nevinovat... lăsaţi-mă... vreau...

— Să iasă!... Afară... Trădătorul... Sluga direcţiei... Spionul...

Din toate părţile strigătele curgeau ca ploaia.

Kudac începu să plângă rugându-se să-l lase să le spună câteva cuvinte.

— Omorâţi-mă apoi, dacă voiţi dar îngăduiţi-mi...

— Mineri! strigă Oană, bergmaestrul vrea să se desvinovăţească, sunt de părere... Iertarea noastră să o ştii Kudac, că nu vei avea. Un tovarăş de muncă, unul ca tine care a îmbătrânit înî mină, trebuea să se gândească mai mult la ce face... Nu să fii tu acela care să primeşti, să vii, să ne spui ceeace el singur, măgarul de director, n'a avut curaj.

Apoi întorcându-se către cei mulţi, urmă pe un ton poruncitor:

— Linişte!... Făceți liniște ca să auzim cu toţi...

Apoi se uită la fostul prieten și camarad.

— Vorbeşte!

Kudac se urcă pe o masă.

— Ai putea să stai şi jos strigă Iurim... te cunoaştem...

— Aveţi dreptate... sunt o canalie... Sunt o canalie pentrucă am promis să viu aci, pentrucă...

— Destul!... ştim că eşti o canalie... Altceva...

— Afară!...

— Să tacă!...

Din toate părţile sălei, sburau cuvintele grele ca pietroaiele. Unul l-a înjurat, un altul i-a aruncat în faţă restul de bere dintr'un pahar...

— Incă ai curajul să mărturiseşti...

— Lăsaţi-l interveni din nou Oană, în timp ce Kudac îşi ştergea faţa, vorbind:

— Bine aţi făcut de m'aţi primit aşa, bine faceţi... dacă m'aţi omorî mai bine ar fi. Aţi dovedit ceeace de mult ştie lumea că minerii sunt mai presus de toţi ceilalţi muncitori... Da, sunteţi dintr'o bucată, sunteţi oameni şi ştiţi ce vreţi chiar atunci când acolo, în fundul pământului vă aşteaptă moartea mai înainte de vreme. M'a lovit Oană peste ochi şi ochii mei s'au deschis să vadă ceeace de douăzeci de ani n'au văzut, nici pe galerie, nici afară, nici în familie şi nici în societate. Am orbecăit în întuneric ca sobolul, iar când am încercat să văd mi-a fost ruşine de mine, am închis ochii şi m'am depărtat să nu văd lumina...

Am avut o femee...

— Nu vrem poveşti.

— Nu ştiu ce spun... nu ştiu dacă mă înţelegeţi dar... şi Kudac începu să plângă, ca să continue apoi în cuvinte rupte de suspine, ca un copil bătut.

— Dacă voi... aţi hotărât spânzurătoarea... pentru director... în numele căruia, adineaori, m'am aflat aci... sunt gata... sunt gata eu, cel întâi... care să-i leg ştreangul...

Omul acesta a distrus viaţa în mine, omul acesta mi-a furat femeea, m'a făcut robul lui, iar acum, ştiind că supărarea voastră nu va cunoaşte margini, m'a dat ei, aşa cum arunci

o bucată de carne în gura leilor flămânzi... Omul acesta a ştiut că odată cu concedierea voastră, voi plăti cu capul poruncile lui.

Mineri, voi care vă scuipaţi plămânii, odată cu praful de cărbune și cari uitaţi amarul vieţei acestea de câne, atât cât ţine puterea alcoolului din pahar, voi cari trăiţi trei părţi din viaţă în noapte şi numai o parte din ea în lumina zilei, voi cari nu cunoaşteţi strălucirea soarelui şi cari nu ştiţi când se îmbracă natura în verde şi nici când se usucă, asemeni trupurilor voastre, vă cer ertare de păcatul pe care l'am făcut venind aci, eu cel mai necăjit între toţi, să vă amărăsc ca nimeni.

Am vrut să vă trezesc... şi v'am trezit... Nu v'am spus deodată și v'am spus de mai multe ori... Nu vă puteam vorbi deschis pentru că atunci n'aşi mai fi fost aci.

Dacă vreunul dintre voi nu-mi va da ertarea pe care o cer, voi ispăşi păcatul pe care l'am făcut, aci în faţa ochilor voştri, dar, dacă într'adevăr iubirea de oameni, iubirea care ne înfrăţeşte pe toţi laolaltă, iubirea pe care a propovăduit-o Isus.. Nu râdeţi!... faceţi-vă-ţi cruce...

— A înebunit, spuse cineva din mulţime.

— Mi-e milă de el tată, îi şopti lui Oană, fiu-său... De ce l'ai bătut?...

Oană îşi frământa mânile... Oană tremura nemai putând să se stăpânească.

— De ce l-ai bătut tată?... săracul...

Şi Oană strigă cu ochii plini de lacrămi:

— Iartă-mă Kudac... am fost nebun, n'am ştiut ce fac... iartă-mă...

Cineva din uşa cârciumei spuse pentru cei mai apropiaţi:

— A băut... s'a îmbătat...

Minerii se întristară ca în faţa unei nenorociri, nu-i mai ura nimeni, îl iertase toţi, afară de câţi-va care erau mai împovăraţi de greutăţi şi care se aşteptau să fie scoşi din lucru:

— Pedeapsa lui Dumnezeu...

— Nici n'am înebunit, nici n'am băut, iar dacă am băut n'a fost nici vin, nici rachiu ci a fost otrava care...

— Săracul...

— Nu ştiu să vorbesc, dar priviţi la mine şi înţelegeţi voi ceeace nu pot să spun...

Am fost umilit şi am fost batjocorit de el, marele meu prieten, şi de şi mai marele vostru vrăjmaş, Kurz...

— Să-l ucidem...

— Ticălosul...

— ...m.a orbit pe mine şi va furat pe voi... De ani de zile vă fură... râşnele pe cari le dădeaţi drept lipsuri, erau furate... mă ţinea strâns şi mă făcuse unealta lui... zicea el: „l'a toate minele, pretutindeni se face la fel... ăsta este câştigul..." Iar când mi-a dat lecţii, de cum am să vă anunţ concedierea, din cele şapte râşne spunea că va mai trage două...

— Jos cu el...
— Jos hoţul muncitorimii...
— Ruşine...
— Să-l spânzurăm...

Şi toată lumea din cârciumă începu să se mişte ca valul. Ameninţările şi cuvintele de ocară se loveau de păreţi şi se întorceau să cadă din nou în mulţimea care le urla pe uşi, pe ferestre, afară, să audă Anina toată...

Soare şi Ilieş vorbeau între ei, unul dârz, celălalt cu desnădejde, cel dântâi avea cinci copii, al doilea avea trei şi câte trei bolnavi la Sonmerfrisch.

— De ce să ne gonească?...
— De ce?...

De la clipă la clipă, sala căpăta tot alte înfăţişări. Când gălăgioasă ca în preajma unei revoluţii, când liniştită şi resemnată, temătoare de cele ce se vor petrece, ca din nou să fiarbă în strigăte:

— Tâlharul...
— Jos...
— Nimeni nu intră în mină...
— Nimeni...
— Să ni se dea ce ni s'a furat...
— Să-l băgăm în pământ...
— Ori murim, ori...
— Bravo Kudac!...
— Bravo...

A strigat unul apoi altul şi altul până ce

toată sala a început să proslăvească pe Kudac...

— Să trăiască bergmaestrul...

— Moarte directorului...

— Kudac... dacă ai spus adevărul eşti sufletul nostru...

— Adevăr am spus...

Nu se mai putea auzi nimic, zadarnic a încercat Oană să vorbească nu s'a putut. Toată lumea se mişca spre uşi...

— Să mergem...

— Să mergem să-l prindem... este la Zoltan...

— La inspector...

— Petrece...

Să mergem...

Cât ai număra până la o sută, se goli sala. Muncitorii încorporaţi ca soldaţii într'un marş de paradă, într'un şir nesfârşit, se pierdură în noapte spre casa în care se petrecea, se cânta se dansa.

Timpul se apropia de cântatul cocoşilor.

Se abătuse furtuna asupra pământului să cureţe locul de gunoaie, să le ducă departe, să le piardă...

— Moarte lui Kurtz...

— Trăiască Kudac...

— Trăiască domnul bergmaestru...

In fruntea întregei legiuni muncitoreşti, biată de alcool şi necaz, Kudac călca mai drept ca totdeauna, cu pieptul în afară, capul

sus şi pasul apăsat, aşa cum nu călcase nici-odată până atunci în viață.

— Kudac!...

— Kudac...

— Trăiască Kudac...

— Jos...

Când a ajuns acasă, Alexe era ud până la piele. Ploaia nu încetase o clipă să cadă ca vărsată dintr'o butie uriaşă, făcând râuri ce veneau din munte, înspumate şi gălăgioase, şerpuind, să lăcărească prin gropi şi să se piardă în întuneric în şuvoaie.

Vântul sufla cu putere, lua apa şi o lovea în sfârcuri de biciu, de tot ce-i eşea în cale: de pomi, de case, de munţi şi de oamenii rari, ascunşi în nopate, ce căutau să-şi afle scăparea pe la case.

Printre aceştia, tânărul inginer cu capul plecat în jos, cu mânile legănate pe lângă trup, de parcă umbla pe galerii, grăbea şi nu grăbea să ajungă.

Şirurile de apă ce se prelingeau pe bordurile pălăriei îi udase faţa şi cum privea mereu în jos să ghicească, mai mult, locul unde calcă, nu avu vreme să se uite înapoi, să vadă pe ceilalţi invitaţi cari, ca şi el, se strecurau prin ploaie.

Toată lumea se reducea la doi paşi în jurul lui din cauza întunericului şi a pânzei de apă ce se desfăşura ca dintr'o trâmbă.

Urcând scările se scutură ca un câine ud, deschise uşa şi intrând în cameră, lăsă urme pe parchet ca o umbrelă.

Se desbrăcă până la piele, se schimbă, puse hainele în cuer, în sală, iar sub ele un lighean în care avea să se scurgă apa în picături metalice, toată noaptea.

Se culcă.

Ar fi vrut să gândească la cele petrecute... N'a fost chip... In capul lui se învârteau, într'un amestec de neînţeles, odată cu momentele de dragoste şi petrecere, urletele muncitorilor, geamurile sparte, bolovanii de pietre ce veneau pe ferestre, spaima celor din casă, întunericul brusc de la lumina orbitoare în care se învârtise până atunci şi tot complexul acesta de viaţă nebună ce-l împiedeca să vadă şi să-şi explice ce se întâmplase...

— Ce femeie!... Dar de ce toate acestea?... de ce?... şi tocmai aseară când...

Nu ştia nimic, nimic nu aflase în casa cu mosafiri din care plecase ca un hoţ tăinuit de întuneric...

— Femeile plângeau... Margareta a leşinat... Cineva a vorbit de sistema de la minele din Silezia... a răspuns un altul... Ce a răspuns?... ce a răspuns?...

Nu-şi mai aducea aminte.

Cum sta întins în pat părea o scândură mişcată de valuri... Muzică, dans vorbe, vin...

— Şi totuşi nu înţeleg ce femeie este Eleonora... Prea-ma iubit, prea mi-a dat tot... prea am fost al ei aşa ca un bastonaş de „rouge” sau un pufuleţ de pudrieră...

Il cuprinse frigul, începu să tremure... Stinse lumina depe noptieră şi se înveli cu plapuma ca în toiul iernei.

Afară, în sală, cădeau picăturile rare de apă din hainele ude, lovind tinicheaua în cadenţa leneşă a unui cântec monoton.

Nu putea să doarmă...

Când şi când cerul se spinteca în fulgere, luminând pentru o clipă încăperea, ca apoi să se facă şi mai negru întunericul...

Işi aduse aminte de tabloul lui Henner, de sărutările Eleonorei şi simţi căldura piepţilor ei în care se sufoca...

A fulgerat... s'a aprins încăperea pentru o clipă... Intre capul femeii şi al lui, se înteţi negrul orb al nopţi cu tunetele ce i se spărgeau în urechi.

„La moarte!... Tâlharul...”.

Ii ardeau buzele, sărutul femeii perzista încă... Se gândi la ea, se gândi la celelalte şi stins, îndepărtat părea că aude încă acordurile pianului...

— Ciudat... în seara aceasta am fost amantul tuturor... Toate m'au iubit, toate mi-au strâns mâna, toate mi-au zâmbit şi fiecăreia

i-am simţit respiraţia caldă a buzelor odată cu mirosul cărnei şi parfumul părului... Bărbaţii vedeau, înţelegeau și nici unul nu mi-a spus nimic...

Afară ploua mereu...

„Jandarmii...!" „Kudac"... „Kudac...".

Şi somnul l-a furat purtându-l în vis, pe ape nesfârșite, plutind pe o coajă de nucă, cu capul plecat la pieptul domnișoarei Margareta Bozovici care cânta la pian...

Valurile apei neastâmpărate, îl udase tot, ca pe o cârpă...

De dimineață s'a dus la mină și la mină n'a găsit pe nimeni. Porțile închise și în fața lor, ca în fața unei cazărmi, patrulau jandarmii.

Prin sat, la fel. Pretutindeni se vedeau soldații atunci aduși de la Oravița.

Sunau goarnele în Anina că să le răspundă cele din Stejerdorf.

Manevră...

Muncitorii, toți îmbrăcați în haine de sărbătoare, străzile liniștite, iar prăvăliile închise ca în zi de Paști.

Alexe se îndreptă spre Lorenz...

Ar fi vrut să vorbească de cele petrecute în ajuns, de femeiile de aacolo, de tot ce simțise, de geamurile sparte și întunericul ce a urmat sărbătoarei...

Fără să-și dea seama, buzele lui rostiră numele aceleia ce-l stăpânea încă:

— Eleonora...

S'a oprit în loc, a stat așa, fără să gândească la nimic, privind în gol o serie de litere de foc ce se apropiau și creșteau să scrie luminos:

„Eleonora..."

Nu l'a găsit acasă pe Lorenz.

A trecut pe la casino cu acelaşi gând şi n'a intrat.

Minerii aşezaţi pe la mese sau în picioare, pe lângă ziduri, umpleau sala până la ultimul loc aşa că nu ar mai fi putut intra unul peste ceilalţi...

Kudac era pe scenă şi vorbea:

— Tot Kudac... îşi zise Alexe şi plecă să respire în voe... Il obseda femeia cu părul de aur.

La cârciuma lui Precup alţi mineri, tot aşa de mulţi, cari ascultau pe oberşteigherul Oană, urcat pe două mese să le vorbească. La Tudose, la fel. Vorbea Gheorghe. Numele lui Kudac se pronunţa pretutindeni şi de toţi. Se mişca printre oameni în fel şi chipuri, ca un diavol. „Kudac a spus..." „Kudac pe care..." ‚Kudac vrea...".

De pe drumuri, din toate părţile, veneau mineri să îngroaşe rândurile celor mulţi, să împlinească grădina casinoului şi locul din faţa celor două cârciumi care nu văzuseră atâta lume în bătătură, de când se ştia om în Anina.

Şi lucrătorii veneau, veneau să umple maidanul închis anume, pentru jocurile sportive unde tineretul muncitor, asemeni părinţilor, se înflăcărau ţinând discursuri...

De cum plecase de acasă, Alexe auzise cuvântul „grevă" de sute de ori, de mii de ori,

era pe buzele tuturor, era în aer, era în cer, pe pământ... L'a auzit, la pronunţat şi el şi nu i-a înţeles însemnătatea, n'a ştiut ce se întâmplase... Umbla pe drum ca un lunatec, uitase de Lorenz şi uitase de seara din ajun când, deodată se lovi piept în piept, cu oberşteigherul Oană înconjurat de zeci de mineri printre cari l'a văzut pe Bozovici, Iurim, Vătăşel, Soare... Pe toţi îi ştia pe nume, erau oamenii lui de toate zilele cu cari se întâlnea pe fronturile de lucru.

— Domnule Inginer, dumneata eşti tânăr... trebuie să fi cu noi, grevişti... Cu noi e dreptatea şi nu cu măgarii de-acolo... şi cu mâna ridicată arătă ameninţător spre zidirea mare cu etaj pe frontonul căreia scria cu litere negre, mari: „Direţiunea".

— Cu voi sunt, răspunse Alexe, gândind la munca de toate zilele unde se găseau la olaltă... Cu voi!...

In clipa aceia, pe şosea trecea domnişoara Bozovici... Alexe îşi scoase pălăria să salute când toată mulţimea lucrătorilor strigă într'un singur glas:

— Trăiască domnul inginer Alexe!...

— Trăiască greva!...

— Trăiască inginerii!...

— Trăiască domnul Alexe, strigă domnişoara Margareta fluturând o batistă...

— Trăiască minerii!...

Alexe, aproape că se înspăimântase. Oa-

menii se repeziră la el şi-l ridicară pe braţe purtându-l aşa ca pe un conducător. Alţi mineri se adunară şi pâlcul începu a creşte sgomotos... S'au ivit jandarmii şi muncitorii au trebuit să se desfacă din grămadă câte patru, patru... Unii nu voiau să plece, soldaţii însă cu arma la mână şi crunţi ca în războiu, înţepau cu vârful baionetei pieptul celor slabi şi mulţi.

A vorbit Alexe cu comandantul lor, a vorbit muncitorilor şi linişte s'a făcut...

Pâlcul de oameni s'a adunat din nou şi a plecat să se întrunească cu ceilalţi...

— Sosesc şi eu, a strigat Alexe şi oamenii au răspuns:

— Uraa...

Simţise ca o înviorare în tot trupul, îşi dădea seama că este cine-va... Uitase că e tânăr, că e proaspăt venit în mină, că are obligaţiuni faţă de maică-sa şi uitase de parcă niciodată nu stătuse la aceiaşi masă cu directorul. Era un altul...

Intr'un colţ de minte îi străfulgeră imaginea ştearsă a unei gravuri, văzută în copilărie, care reprezenta pe *Valter Mărăcineanu* împlântând steagul biruinţei pe redută...

Işi încordă muschii... puterile îi creşteau... era fier...

Şi el, omul visător de altădată, făptura slabă de cu câteva clipe mai înainte, cu forţe

nebănuite, se vedea în fața unei armate, de muncitori...

Se despărțise de cei mulți și îi părea rău că nu s'a dus cu ei. Iși făgăduise lui și făgăduise lor că se va înapoia să-i urmeze. Le-a spus că are treabă acasă și acasă n'avea nimic de făcut, totuși plecă să ajungă mai repede și tot așa de repede să se întoarcă.

Urcă scările, deschise și intră. Roti ochii de jurîmprejur în odae, aprinse o țigară, trase câte-va fumuri și o aruncă, șezu pe scan și așteptă să treacă vreme de câte-va sărituri ale minotarului.

Era nervos, tremura și ticăitul ceasului părea că amuțise.

— De ce întârzâi?...

Se sculă, se duse la fereastră și privi afară...

Ușa se deschise și intră Lorenz împreună cu Ionescu și imediat după ei aproape toți ceilalți ingineri de la puțul central.

— Trăiască greva, strigă Lorenz și scoțând șapca o svârli în tavan... Trăiască muncitorii și să ne trăești tu, Alexe!... Casa puțin încăpătoare pe care o locuia, goală de mobile, suna ca o ladă la strigătele inginerilor...

— Avem o grevă care putea să lipsească, spuse Lorenz și scuipând în aer, își strâmbă fața cu dispreț, ca imediat să continue:

— Dar dacă o avem, o vom ține până ce se va face dreptate oamenilor, nu noi am

voit-o şi domnul director... Porcărie... după ce îi fură... Toţi oamenii puteau să rămână pe loc... Ticălosul... Nu e nici un păcat dacă l'ar împuşca cineva, ca pe un câine... Eu... Hm... Bravo Alexe, să trăeşti!...

Lorenz amesteca ideile şi cuvintele, trecând de la unele la altele fără nici un şir, nu-şi putea stăpâni revolta.

— Trebuia să facă săptămâna de lucru de şase zile sau chiar de cinci, dar nu să dai oamenii afară din lucru în preajma iernei, după ce, ani de zile, i-ai furat munca... Ptiu!... şi din nou scuipă Lorenz, aprins la faţă ca apoi obosit să stea pe scaun atât cât i-a trebuit să respire odată, şi să sară în sus de trei ori, strigând:

— Trăiască greva!

Şi într'un moment de expansiune rară, cu ochii plini de lacrimi cuprinse cu amândouă mâni de gât pe Alexe şi îl sărută:

— Te-am văzut şi îmi pare bine că ai fost dumneata acela care cu curajul tinereţei ici apărarea muncitorilor... Eu sunt slab... nu am putere, dacă m'aşi avânta cred că aşi muri... Sommerfrisch-ul ma făcut bun numai pentru mină, nu şi pentru viaţă... Uite, doar ce am strigat niţel mai tare şi glaslu mi se stinge... Alexe era nerăbdător să plece.

— Te grăbeşti?...

— ?

— Vreau să-ţi vorbesc... tu nu ştii ce s'a

discutat aseară de către director... Sunt lucruri pe cari trebuie să le ştii... Eu nu le-aşi fi crezut niciodată cu putinţă... Ascultă!...

Lorenz povesti tot ce auzise dela Kurz, pe când Alexe roşea în obraji la pornirile senzuale pe cari i le da Eleonora.

— Trebuie ca cineva să fie nebun numai la gândul că poate fura munca cuiva şi el a făcut-o şi el hotărâse ca odată cu concedierile, celor rămaşi să le mărească cota de „manc", să-i fure mai departe şi pentru cei ce plecau, iar pentru îndeplinirea acestei monstrozităţi a crezut că işi va găsi omul în tine.

— In Alexe?... întrebă inginerii ceilalţi.

— Da.

— Nu şi-a găsit omul.

— Spunea el că ori ce inginer tânăr şi în deosebi cel mai nou venit în mină, ca să fie pe placul administraţiei, ca să câştige stima direcţiei şi să-şi asigure locul pentru viitor, face tot ce i se cere... şi ţie ţi-ar fi cerut să furi, aşa cum lui Kudac i-a cerut, acum în urmă, să învrăjbească.

— S'a înşelat, răspunse greoi Alexe, s'a înşelat. Dacă s'ar fi gândit la aceasta n prima zi a venirei mele aci, poate că aşi fi făcut-o. aşi fi făcut-o crezând că îmi îndeplinesc un serviciu care nu dăunează pe nimeni, bineînţeles dacă totul ar fi fost aşa de bine aranjat ca nici odată să gândesc sau să înţeleg că ceeace fac e o josnicie, acum însă, acum când

cunosc toate amănuntele și ale muncei și ale intenţiilor lui şi a tot ce a făcut până acum. nu, niciodată... Ştiu preţul pânei pe care eu însumi o câştig ca și cei mulţi...

Mai de grabă... îmi tai mâinile. Am învăţat să mă uit la soare, iar când lumina lui îmi lipsește, la adânc, mă încălzesc în suflet cu fiecare licărire de lampă şi fiecare broboană de sudoare ce alunecă pe trupul încordat al căutătorului de cărbune.

Am învăţat să renunţ la viaţă din prima zi a venirei mele aci când am ştiut că roţile puțului se învârtesc să coboare colivia cu oameni la adânc şi din clipa în care am fost la Sommerfrisch, în dumineaca aceia de petrecere, când am privit umbrele diafane ale vieţei, păşind pe prundişul aleilor printre „chaislongues"-uri, ca foi galbene ce pluteau pe faţa liniştită a unei ape ce o încreţea sborul rândunici... Acum, uitându-mă la dumneata, cu alţi ochii de cât aceia cu care te-am văzut în tren, ştiu ce mă aşteaptă înnainte de jumătatea vieţei...

Pentru cele peste cinci mii de suflete ce trăim în ocrotirea acestor munţi, am învăţat să fiu om...

Apoi, deodată, hotărît ca și cum pierduse vreme îndelungată, își aduse aminte că trebuie să plece.

— Mă duc... ne aşteaptă... Cine vrea să vină?... Dumneata ştiu că mă însoţeşti, îi spuse

lui Lorenz și luându-l de braț se îndreptă spre uşă.

Inginerii camarazi, cari tot timpul tăcuse ca mobilele încăperei, au tăcut mai departe.

Când au ajuns în drum se auzea de departe strigătele muncitorilor:

— Trăiască greva!...

— Greva...

Sala casinoului unde duminicile şi sărbătorile se adunau minerii să uite necazurile vieţii, ascultând concertele uşoare de vioară şi pian sau corurile alcătuite din ai lor, sala cazinoului unde de multe ori, la un pahar cu băutură şi-au spus păsurile tovarăşii de echipe, sau unde toţi, adunaţi, tremurau ştiind că pe deasupra capetelor lor, flutură o nouă măsură de restricţie, fie scăzându-se salariile, fie scăzând zilele de lucru, sala primitoare ca un cămin al celor mulţi, era ticsită de lume ca un stup înainte de a roii.

Asemeni albinelor ce sbârnâie din aripi în uşa stupului, muncitorii se mişcau, eşind să respire aerul curat de afară, sau intrând să asculte vorbitorii cari se perindau pe aceiaşi scenă, de unde altădată le venea încântarea de o clipă, odată cu sunetele vioarei sau ale pianului care, acum odihnea cu capacul ridicat şi coardele prăfuite, aruncat deoparte ca o mobilă scoasă din uz.

Când a intrat Alexe, s'a uitat în urma lui să vadă cine mai vine şi din câţi plecase de acasă, numai era decât unul singur; Lorenz.

Oamenii le-au făcut loc uitându-se la ei nepăsători ca şi cum s'ar fi întrebat: „ce caută mărimile administraţiei, printre noi ?"

Alexe înainta greu să ajungă în faţă.

In momentul acela, minerul care vorbise, îşi încheia cuvântarea în strigătele mulţimei:

— Trăiască greva !...

Câteva clipe tropăiră picioarele pe scânduri, se bătea în palme şi lumea se agita cuprinsă de nebunie. Din toate părţile sălei strigătele se adunau să spargă plafonul... nu se mai cunoştea om pe om, toţi erau unul.

Un alt miner se apropie de rampa scenei cu o lampă în mână şi făcând ochii mari, aplecându-se de mijloc, de par'că s'ar fi găsit pe frontul de lucru, se uita cercetător în sală. ca altădată Diogene.

— Caut un om... Ne trebue un om... Cap şi suflet...

Şi cel de pe scenă, cu lampa întinsă înaintea lui, să-i lumineze calea, adâncea sala cu ochii.

— Unde ne sunt inginerii ?...

— Nu ne trebuiesc... Avem pe Kudac...

— Kudac!...

— Pe Oană, Pandrea, Vlaicu din Bozovici, avem destui...

— Avem pe-ai noştri...

Dă-te jos Iurim, aci nu suntem la adânc să umbli cu lampa, suntem sus... e lumină...

— Alexe ! strigă Oană, Alexe e cu noi... e aci.. vine... Trăiască Alexe...

— La o parte, la o parte... faceţi loc...

— Să trăiască domnul inginer...

Alexe abea se putea mişca frecându-se de cei mulţi cari cu ochii luminaţi de bucuria unei noui speranţe îi strigau în urechi:

— E cu noi!...

— Să trăeşti...

— E miner....

— E al nostru...

— Faceţi loc... loc...

Ajuns în faţa scenei, un grup de muncitori au pus mâna, l-au ridicat pe braţe, și mai înainte de-al pune pe scenă, l-au arătat mulţimii ca pe un bulgăre de aur.

— Acesta e...

Din nou mulţimea începu să strige, să aplaude și să bată din picioare făcând să tremure toată încăperea, ca sgâlţâită de diavoli.

Mânile se agitau, se aruncau pălăriile în sus de bucurie, iar femeile, soţiile minerilor, îşi deslegau barisurile depe cap, să le fluture strigând și ele:

— Bine ai venit !

— Bine ai venit! striga sala toată...

— Bine ai venit, apărătorule!...

După Alexe, ca umbra ce se ține de om, înainta greu, suflând de oboseală, Lorenz.

— Trăiască domnul inginer Lorenz.

— Lorenz!...

— Bravo!...

— Trăiască inginerii...

Mânile se agitau mereu şi strigătele numai conteneau.

— Jos Directorul!...

— Afară câinele!...

— Asasinul...

— Bravo Alexe!... Bravo Lorenz, voi sunteţi oamenii care ne trebuiţi...

— Ura!...

— Linişte!... strigă glasul lu Kudac.

— Linişte...

— Ssst!... ssss... sss...

Şi sala se potoli de parcă goală ar fi fost.

— Fraţilor!... începu Alexe, n'am venit în mijlocul vostru nici să vă înrăesc, nici să vă înbunez, am venit să ne sfătuim împreună... am venit la ai mei.

N'am venit în numele nimănui, nici de aci din sală, nici din afară, ci am venit în numele părinţilor şi copiilor voştri, sutelor şi miilor de mineri de la cari aţi învăţat să trăiţi aceiaşi viaţă fără de noroc, muncind pentru alţii...

— Ura!...

— Aşa este...

— Bravo!...

Şi lumea bătea în pălmi cât putea.

— ... s'a spus despre noi, minerii, că sun-

tem „viermii pământului”, ei bine, de *viermii pământului și de pasările cerului* poartă Dumnezeu grijă... Viermele are dreptul la viaţă şi dreptul acesta este al vostru, dreptul acesta vrea să vi-l fure azi, aşa după cum va furat munca de până acum.

— Bravo!...

— Jos directorul!...

— Să-l ucidem...

— El este acela care cel dintâi ar fi trebuit să plece urechea la fiecare cuvânt al vostru, căci fără de voi, nici el şi nici unul dintre acei ce alcătuesc administraţia acestei mine, n'ar fi putut să trăiască.

— Aşa este!...

— Bine vorbeşte...

— Jos...

— Deasupra capetelor voastre stă ridicată, aşa ca să vă strivească, bocanca directorului, cu toată puterea pe care o reprezintă bogăția...

— Capitalul...

— Jos Capitalismul...

— Capitalul, după cum bine spuneţi voi, urmă Alexe... Să nu se uite însă un singur lucru, dacă băncile constituesc un capital ce se poate închide într'o ladă de fier, să fie cât mai bine păzit, capitalul vostru este înmiit de mare, netăinuit și reprezintă însăși viaţa pe care fiecare dintre voi, atunci când scobo-rîți în mină, o puneți contribuție, fie scuipân-

du-vă plămânii, fie otrăvindu-vă sufletul cu gaze sau când ieşiţi afară cu înşelătoarea iluzie a unei puteri pe care o dă băutura... Capitalul vostru este viaţa însăşi pe care vor să o închidă cei nesătui nu ca pe aur, în casele de bani, ci în încăperea a patru scânduri.

— Aşa este.

— Bravo...

— Ura...

— ...iar dacă în societăţile bancare, dreptul celui mai tare se dovedeşte prin bogăţia arginţilor, atuncea bogăţia voastră este mina, este munca şi acel capital care curge în vinele voastre care se cheamă sânge şi care pus în cumpănă atârnă ceva mai greu decât o acţiune.

A voastră este mina şi voi trebuie să vă bucuraţi de sporul muncei, nu ei...

— Trăiască... Ura... Aşa este...

— Ei au pus banii şi voi aţi pus viaţa... Dacă banii lor au sporit, viaţa voastră se curmă azi, tot aşa ca a părinţilor voştri eri, cum se va curma a copiilor voştri mâne, când fiecare, la rândul lui va intra pe aceiaş gaură de puţ, ca afară de sudoarea frunţei, mărgăritare nepreţuite de cei ce v'au adunat aci, să le rămână suspinul care în toată clipa le va aduce aminte că sunt mineri şi sângele care înroşeşte perna pe care se odihneşte capul şi crucile înşirate în cimitirul din Stejer-

dorf, la jumătatea drumului între mină şi sanatoriu.

Aceasta este dobânda capitalului vostru care se macină zi, de zi, până ce fiecare dintre voi ese din rânduri, monedă ştearsă, cu mânile cruce pe piept, sau ca o arătare ce înfăţişează, în umbra voastră, chipul tuberculozei.

Azi, mai înainte de vreme, a vrut să vă gonească omul roşu, cu sufletul închis în registre şi trupul muiat în aur. Pentru el, fiecare dintre voi sunteţi aceia care scoateţi cărbunele la suprafaţa pământului şi pentrucă nu vă poate vinde, când nu-i mai trebuiţi, ca pe unelte stricate vă aruncă în lume să creşteţi furdalul mizeriei, ca şistul ce a făcut pat cărbunelui.

— Aşa e!...

— ... vor veni oamenii legii şi vor veni în chipul lor, ca duhul sfânt în chipul porumbelului, toţi cei ce v'au furat şi v'au batjocorît, în deosebi el, să vă pună să alegeţi între voi pe cei ce trebuie să moară de foame, ca şi cum voi n'aţi fi unul... Vor veni corbii croncănitori să sfâşie prada, să fie cât mai bogat ospăţul şi pentru aceasta vă vor minţi pe unii, iar pe alţi, vă vor amăgi cu sunetul arginţilor, dar de *viermii pământului şi păsările cerului are Dumnezeu grijă,* spune Sf-ta Scriptură şi cel întâi care nu va putea împlini poruncile intereselor băneşti ale administra-

ţiei, va fi directorul şi el va trebui să plece gonit, ca astfel să ispăşească, întâi vina lui şi-apoi a acelora ce l-au înscăunat.

Deoparte o mână de oameni, ei; de alta un popor de robi, voi. Aşa a fost dela începutul începutului, o alcătuire proastă a societăţii... Mereu s'au petrecut ceeace se petrece azi... Totdeaua, până acum, contra tuturor principiilor de drept din lume, puterea a fost de partea celor puţini iar cei mulţi au trebuit să se umilească, folosind cu munca lor, bogăţia mereu crescândă şi trândăvia celor nesătui.

Ei v'au lovit, ei v'au torturat, ei vă ucid...

— Aşa e...

— ... a venit vremea ca astăzi să se trezească în voi toţi câţi au pătimit, părinţii voştri, voi şi copiii voştri. Voi n'aţi fi făcut niciodată pasul acesta; grija zilei de mâne va împiedecat şi ceeace n'aţi făcut voi de bună voe, v'au îndemnat ei...

Fiţi buni!... fiţi ertători...

— Nu... nu... nu...

Şi toată sala începu să freamăte ca prinsă de clocotul răsbunărei. Fiecare avea câte ceva de spus, fiecare avea să-şi ţipe adevărul pe care până atunci îl tăinuise, să-l afle lumea toată.

Alexe a încercat să vorbească mai departe, să reia şirul cuvintelor întrerupte şi n'a fost chip... Mulţimea era înrăită şi nu voia să asculte de nici un fel de iertare.

Lorenz care tot timpul cât vorbise Alexe, stătuse înapoia lui, şi aprobase cu gestul spusele tânărului inginer, îşi ştergea fruntea de sudoare şi făcea semn oamenilor să tacă dar nu-l vedea nimeni. Flutură o batistă deasupra capului, aşa ca să atragă atenţia lucrătorilor şi imediat, cu glasul stins, făcâd eforturi peste puterile lui, spuse:

— Dacă voi ştiţi să ascultaţi de cuvântul nostru, în găurile de sub pământ... ascultaţi şi aci... In mină poate să moară o sută, două... aci însă murim cu toţi... Ascultaţi... eu nu pot vorbi... Ascultaţi pe Alexe...

— Ascultăm dar nu iertăm pe nimeni.

— Tăcere!...

— Tăcere...

Şi cuvântul trecea din om în om liniştind sala.

— Cu graba nejudecată a voastră, strigă un muncitor, veţi strica...

— Linişte!...

Alexe senin, cu mânile încrucişate pe piept, privea mulţimea agitată ce se potolea încet, încet, ca vremea depe furtună. Se făcu atâta linişte de nu se mai auzea nimic, afară de respiraţia grea, sufocantă, a lui Lorenz, în colo linişte...

O femeie a suspinat.. cineva s'a rezimat de uşă şi uşa a scârţâit.

— M'aţi ascultat câtă vreme am vorbit de necazurile noastre de eri şi de fiecare zi şi a-ţi coborît în sufletele voastre ca să retrăiţi pentru a cine ştie câtea oară, amărăciunile cari nu se uită, iar acum, când vreau să vorbesc de bucuriile de mâine, nu mă lăsaţi...

V'am spus: am intrat în rândurile voastre fără să fiu chemat de nimeni şi în rândurile voastre vreau să rămân pentrucă sunt al vostru.

— Să rămâi dar...

— Cine a vorbit?... strigă Oană.

— Eu, Vlaicu din Bozovici.

— Te îndoeşti tu? îl întrebă Oană.

— Nu mă îndoesc de nimeni de aci, din mijlocul nostru, nu vreau însă să iertăm pe vinovaţi, oricine ar fi ei...

— Jos Directorul!...

— Jos criminalul... Jos... strigară muncitorii, deodată, din mai multe părţi ale sălii...

Toată lumea vorbea, nu se mai putea înţelege nimic. In clipa aceia se lipi de Alexe. Kudac, cu amândouă mânile ridicate în sus agitându-le ca pentru a potoli mulţimea.

— Nici o vorbă!... Aţi tăcut?... Am să-l ucid eu...

— Trăiască Kudac!...

— Am să-l ucid...

Kudac a rămas cu amândouă mânile ridicate în sus ca şi cum ar fi jurat în faţa mulţimii.

— Am să-l ucid... şi acum, ascultaţi-l pe el... pe domnul inginer...

Alexe privea deasupra capetelor celor mulţi ca şi cum ar fi vrut să-şi adune gândurile, iar când mulţimea se potoli, începu:

— Voi cari aţi învăţat să suferiţi, trebuie să ştiţi să şi iertaţi.

Nu se plătesc necazurile unui popor de muncitori, cu moartea unuia sau a doi sau chiar a o sută... Voi nu sunteţi ucigaşi... voi sunteţi albinele cari aţi adunat aurul pe care vi l'a luat o mână de oameni nesătui şi care cer încă, tot mai mult, tot mai mult şi când nu mai aveţi ce le da, vă fură şi când nu mai au ce vă fura, vă sugrumă...

Mina este a voastră, aşa cum este haina de pe voi pe care o purtaţi şi în zile de lucru şi în zile de sărbătoare... Mina este a voastră cum sunt mormintele celor peste cari a crescut şi s'a uscat iarba... Şi pentru că în locul celor ce v'au avut în arendă, ca pe vite de muncă, se va înstări poporul muncitorimii, nu le faceţi lor, cei puţini, umiliţi şi mâncaţi de patimi, ceeace ei au făcut vouă...

Iertaţi-i şi iertarea va fi mai cumplită de cât pedeapsa, pentru că va veni de la cei ce au suferit.

Casa voastră să rămână deschisă şi pentru cei buni şi pentru cei răi, fiecăruia găsindu-i loc la aceiaşi masă după care să nu lipsească pâinea...

„Orbilor să le daţi lumină şi răilor zile de ispăşire".

Mâine, nu va mai fi nici asupritori, nici asupriţi, mâine nu va mai fi nici consilii de administraţie, nici directori cari vor pune la cale cum să vă fure munca; mâine va fi împărţeala dreaptă a ceeace toţi au făcut laolaltă...

Mina este a voastră aşa cum vă sunt copiii şi părinţii...

Al vostru este capitalul căci sufletul minei voi sunteţi şi zilele câte le aveţi este viaţa.

Nu spălaţi mânile voastre de praful cărbunelui, în sângele călăilor de până eri... Nu vă murdăriţi... de azi, purcede viaţa dintr'un început.

Nu răsturnarea situaţiilor şi topirea lor în-într'una singură.

Iacă de ce am cerut să-i iertaţi, nu pentru ei, ci pentru voi, ca liniştea să stăpânească conştiinţa care nu poate fi minţită.

Alexe terminând, se dete la o parte. Pe frunte îi curgea nădușeala.

— Foarte bine ai vorbit, dar noi, tot vom...

— Să vă astâmpăraţi!... strigară femeile.

— Bravo...

— Are dreptate domnul inginer, se auzi din nou glasul nevestelor... Are dreptate... Trăiască...

— Bravo!...

— Deafară, lumea se îmbulzea să intre, iar dinăuntru, strigătele şi neastâmpărul mulţimii ieşea pe uşile şi ferestrele sălii să se lovească de piatra munţilor, de păduri şi de oamenii neştiutori...

Din munte în munte şi din om în om, să ştie lumea toată că „de azi viaţa purcede dintr'un început.

Se împlinise zece zile de când mina era pustie, satul ocupat militărește iar muncitorii dădeau viață drumurilor, umblând de colo până colo, fără de nici un rost.

Casinoul și cârciuma lui Tudose, în permanență erau pline de oameni...

La început, în fiecare zi se țineau discursuri și fiecare dintre lucrători se simțea dator să-și spună părerile asupra grevei și asupra nevoilor tăcute până atunci, socotind că a venit timpul să se împlinească, cerându-le.

Unii vorbeau mai bine, alții mai puțin bine, însă fiecare dintre ei spuneau adevărul. Tovarășii îi ascultau, clătinau capul sau ridicau mânile în sus așa ca să fie văzuți, strigând:

— Așa este!...

— Trăiască...

— Jos cu el...

Dar oamenii învățați cu munca și nu cu vorba, obosiră repede și pentrucă nici unul dintre ei nu avea nimic nou de împărtășit celorlalți, iar administrația minelor și direcțiunea păreau că ar dori să se lungească cât mai

mult zilele de nelucru, minerii odihneau ca vitele de povară, împreună cu pământul ale cărui măruntae numai avea cine să le răscolească.

Veneau lucrătorii ca şi mai înainte, la locurile de adunări, se plimbau pe drumuri, ne având ce face, şi respirau aerul lipsit de fumul coşurilor înalte, ca bolnavii la Sommerfrisch.

Autoritatea decora coronul cu uniformele, puştile şi goarnele soldaţilor ce chemau trupa la masa de prânz şi seară.

Mina în care altădată mişunau oamenii negri de cărbune, se transformă într'un cantonament în care soldaţii liberi, jucau capra, fumau ţigări și dormeau pe băncile şi mesele din cancelarii, bucuroși de libertatea pe care le-a dat-o cărbunarii, scoţându-i din cazărmi.

Deşi vremea se îmbunase în ultimele zile şi soarele strălucea încălzind pământul jilav de ploile ce-l udase, lumea era îngrijată ştiind că se apropie iarna.

Pădurea de fagi îşi îngălbenise de mult frunza şi se scutura încet, bolnăvicios, să se risipească peste sat ca o ploaie de aur şi aramă.

Când nu se auzea sunetul goarnei, mânuirea armelor sau tropotul bocancilor în marş, sau vorba îngrijorătoare a muncitorilor, liniştea şi tristeţea, erau ucigătoare.

Alexe cu capul greu de gânduri, se plimba în lungul şi latul odăei numărând scândurile mici ale parchetului ce se încheeau într'un unghi drept cu vârful în jos şi vârful în sus, să tae în zigzac încăperea. Număra paşii pe cari îi făcea şi când şi când, oprindu-se în mijlocul camerei, privind în sus, număra trandafirii roşii şi albaştri din tapetul unei frize depe părete...

Avea obsesia numărătoarei...

— Dacă vor fi cu soţ, cei roşii, iar cei albaştri fără de soţ, atunci administraţia va înţe-

lege că dreptatea este a noastră şi nu a directorului... Lucrul se va începe în mină şi nimeni dintre noi nu va fi lăsat pe din afară, nici chiar eu, şi viaţa îşi va urma cursul obişnuit curgând mai departe pe căile săpate de când lumea şi pământul... De nu, vom schimba drumurile, vom schimba viaţa... vom schimba totul, totul...

Dar cum?

— ...Unul, doi, trei...

Trandafirii roşii erau fără de soţ, iar cei albaştri cu soţ, contrariu de cum îşi pusese în gând...

Privi afară pe fereastră...

Ii păru o copilărie să lege soarta grevei de numărătoarea trandafirilor.

Cerul era fără de nour...

O frunză galbenă purtată de vânt se lipi de geam.

Fără să ştie de ce se gândi la cei dela Sommerfrisch...

— „Grevă".... „grevă"... „grevă"... şi rămase pe gânduri...

— Da, grevă... discursuri, vorbe... Fiecare are necazurile lui, fiecare vrea o soartă mai bună şi toţi, dar toţi, uităm că suntem legaţi unul de altul, nu numai între noi dar şi cu ei...

Muncă şi capital...

Grevă... lipsă de pâne, lipsă de bani... trupul se moleşeşte în lenevie, ridici braţele la

cer şi din cer nu coboară nici un ajutor... Nevoile şi-au ajuns sfârşitul, după ani de suferinţă, după secoli de aspiraţie către mai bine, se rup pentru o clipă legăturile odgoanelor. Libertatea pare strălucitoare ca însă-şi izbânda, bucuria creşte, creşte şi se revarsă ca spuma laptelui peste toată firea...

Sărbătoarea muncii; biruinţa...

Intre zidurile de piatră, închişi ca moliile în blănuri, stăpânii îşi numără banii, împart dividentele acţionarilor, şi aşteaptă, sătui, să audă cum crapă de foame robii pământului viermii...

Slabi ca sfinţii, nemâncaţi de săptămâni de aşteptare, trec pâlcurile de muncitori legănându-se în cântece triste, abea înţelese, cântece cu cari se înşeală pe ei pentru o nouă rezistenţă de câteva zile...

. . . .

Carl Marx, *Enghels*, *Jaurès*, *Bakunin* şi toţi ceilalţi, au uitat că greva se face când omul este în cea mai grea strânsoare ci nu atunci când are şi pentru ca să isbândească o cerere dreaptă, a celor mulţi, trebue să treacă vreme şi nici unul dintre apostolii aceştia, nu s'a gândit că vremea macină pâinea...

Cineva însă are dreptate...

Cine a spus „să nu ridici viaţa altuia?"

Am spus-o şi eu...

„Grevă..."

. . . .

Se aşeză la masă şi scrise pentru a doua oară în ziua aceia, maică-si:

Dragă măicuţă,

Sunt bine, nu trebuie să te îngrijeşti dc mine. Ziarele ţi-au adus vestea şi ţie, ca tuturor din ţară, că mina se odihneşte şi oamenii se frământă în frigurile grevei.

Aşa e viaţa măicuţă, viaţa muncitorilor cari numai în asemenea împrejurări atrage asupră-le, privirea speriată a conducătorilor.

In scrisorile de până acum ţi-am spus tot ce trebuia să ştii, ca să nu te neliniştești, astăzi însă am cetit numele meu în gazetele din Bucureşti în cari mă arată ca un instigator plătit...

Tu ştii că nu e adevărat... copilul tău nu poate fi vânzător de neam sau tulburător de pace şi tu ştii că numai mila de oameni m'a apropiat de cei mulţi cari îşi cer drepturile lor... De ei mă simt legat prin însăși existenţa pe care o duc în de-avalma...

Nu eu, dar nici unul dintre muncitori n'a răscolit patimele, ci ei, cei chemaţi să ne ocrotească, aşa ca un părinte copiii cu cari i-a dăruit Dumnezeu.

La început a fost fierbere mare, iar acum liniştea e prea linişte ca să nu se schimbe în... nu ştiu ce, dar de schimbat trebuie să se schimbe...

Iartă-mă că nu ţi-am trimis până acum bani, banii de care ai atâta nevoie să-ţi ţii zilele şi să plăteşti dările căsuţei.

Leafa trebuia să o luăm de acum câteva zile, însă suntem în grevă. E greu să mă mai pot gândi la aşa ceva.

Trăim toţi ca unul şi ne ajutăm cum putem...

Inginerul Lorenz, despre care ţi-am scris, din zi în zi se dovedeşte tot mai mult, a fi un om de o bunătate rară, (păcat că nu e sănătos). Strânsese, în cinsprezecece ani, de când e inginer, câteva zeci de mii de lei pe cari acum le împarte cu noi...

Ca el mai sunt şi alţi mineri... (oameni de rând).

Din ce am căpătat dela el şi dela ceilalţi. îţi trimit cinci sute de lei pe care îi vei împărţi aşa cum ştii, să poţi răbda mai departe zilele ce vor veni...

Incă odată, fii liniştită, nu te îngriji de noi. Tu eşti una, noi suntem câteva mii...

Te sărut, *Alexe.*

P. S. In rugăciunile tale, rogă-te mamă lui Dumnezeu pentru toţi minerii, aşa cum se roagă preotul în faţa altarului, pentru cei plecaţi pe ape.

A.

Se duse din nou la fereastră şi privi afară aceiaşi pădure şi aceiaşi munţi...

Inchise ochii...

...şi munţii s'au dat la oparte şi pădurea s'a rărit de crengi şi de copaci, cum s'a rărit de frunze, lăsând loc unei spărturi de cer pe sub care se vede până departe, departe.... câmpul întins în zarea căruia alergă, odată cu gândul, trenul negru cu sgomotul aburilor şi huetul de uzină aşezată pe roate...

A trecut prin staţie ca o săgeată...

S'a dus... s'a dus să gonească mereu peste câmp şi peste ape, hurducăind pe podurile de fier de parcă o ceată de meşteri fauri, zoreau încheerea unor cazane...

Şi trenul alerga răscolind în urmă-i praful, îndoind pomii din marginea liniei până ce atingeau cu vârfurile, pământul. A fluerat lung... a intrat în gară...

„Puf, puf puf”.

Bucureşti.

Toate drumurile, toate... unele drepte, altele cotite iar altele rupte în petece de apă de ploaie, duceau în marginea oraşului, la casa lui, în poartă căreia, măicuţa cu o mână straşină la ochii, îl aşteaptă să vină dela şcoală...

— Sărut mâna măicuţă.

— Ai venit mamă?... Ţi-e foame?... Eşti obosit?... Of, Doamne că nu se mai sfârşeşte odată şi cu şcoala asta, să eşi inginer, să fii

om mare, să avem bani şi să nu mai alergi aşa să te osteneşti.

„Om mare...".

Şi amândoi, ţinându-se de braţ s'au oprit sub salcâmul din curte, la masa pe care îi aşteptau pânea cea de toate zilele... numai pânea...

. . . .

Se scutură... era să cadă, deschise ochii. Un băeat de mină trecu pe sub fereastră şi strigă:

— Noroc bun domnule inginer...

— Noroc bun Ştefane... şi aducându-şi aminte de scrisoarea de pe masă pe care o făcuse măicuţei, strigă după băeat:

— Ascultă... stăi!... şi aruncând scrisoarea pe fereastră îi spuse:

— Dă pe la poştă şi las'o la cutie...

Era tot la fereastră, plecase băiatul cu scrisoarea, pe drum nu era nimeni, nimeni sau numai i se păruse, în faţa casei văzu că se opreşete o servitoare. O recunoscu... era aceiaşi care îl surprinsese pe când Eleonora îl îmbrăţişa.

— Domnule inginer...

Femeia se uită în dreapta, se uită în stânga (să nu fie văzută de cineva, sau auzită) apoi spuse încet, cu înţeles, lăsând să se ghicească că e părtaşa unei taine:

— Coniţa... vă roagă...

Mereu temătoare de a nu fi surprinsă, se

uită în amândouă părţile ale drumului iar cu mânile, pentru că nu avea ce face cu ele, îşi motolea colţul şorţului... Stete o clipă pe gânduri apoi luând o hotărâre eroică, urcă scările într'un suflet şi intrând în cameră, îi dete un plic, spuindu-i în cuvinte tăiate de respiraţia grăbită:

— Coniţa... vă roagă... să veniţi... vă aşteaptă... e singură... a spus să n'aveţi nici o grijă... ar fi vrut să vină dumneaei, dar... Vă aşteaptă...

După ce vorbi de parcă ar fi înşirat mărgele, eşi tot aşa cum venise, coborând scările câte două, două trepte...

Alexe era încă la fereastră. Când privi în jos, pe drum, numai era nimeni...

Se uită la plic fără să-l desfacă, bătu cu el în palmă de câteva ori, gândind în altă parte şi-l aruncă pe masă fără să-l citească. Işi aduse aminte de seara aceia... Uitase dacă se mai gàndise sau nu la ea. Servitoarea i-a amintit-o, ca titlul unei cărţi de o pagină cetită. Literele se aşezau unele lângă altele, formau cuvinte, cuvintel rânduri şi rândurile...

O vedea tot aşa de frumoasă ca şi atunci...

Alături de ea, apărea şi dispărea, ca lumina unui far, chipul feciorelnic al Margaretei.

Buzele îi ardeau. Se simţea strâns în braţe, în braţele albe pe pieptul fierbinte...

Ca şi atunci s'a ruşinat simţind imboldul patimei.

Clătină capul, se încheie la haină ca şi cum atunci s'ar fi îmbrăcat şi cu mânile în buzunarele pantalonilor începu să se plimbe prin cameră.

Imaginea Eleonorei se pierdu adâncindu-se într'o perdea de ceaţă aşa ca să nu se mai vadă.

Şi-a adus aminte de toate femeile, alte femei pe cari le avuses şi pe cari le uitase aşa cum uiţi numărul batistelor întrebuinţate. Prea fusese bruscă manifestarea nestăpânită a dragostei fără de pudoare pe care femeia i-o oferise, fără să se fi aşteptat, cu aviditatea unei colecţionare de bibelouri, de păpuşi sau aşa ceva ce se cumpără din magazine ca să placă o zi și să fie uitate o viaţă, pentru altele.

Scutură capul într'o mişcare nervoasă, se opri în mijlocul încăperii şi trecându-și mâna cu degetele răsfirate prin păr, dându-l peste cap, îi păru că are în faţă silueta tinerească și chipul nevinovat al domnişoarei Margareta Bozovici care cântase la pian până ce la văzut, ca apoi să se ridice în picioare, să zâmbească şi să-i întindă mâna ca unei cunoştinţe, mâna pe care el a sărutat-o.

O vedea ca şi atunci...

Muzică, dans...

In zare, în colțul odăei unde se pierduse

în ceață, chipul Eleonorei se desfăcea de întuneric...

Işi simţea mâna strânsă... camera vecină... servitoarea... masa cu farfurii şi farfurioare... paharele... vin, şampanie...

Trăi pentru a doua oară aceiaşi seară a nebuniei la care nu se gândise.

O clipă, două, trei...

In urechi i se desluşi, întâi ca o uruială, apoi mai limpede ca o apă de munte ce rostogoleşte bolovani de piatră, sgomotul oamenilor de afară, strigăte: trăiască greva...în numele legei... Kudac... Kudac...

Ca trezit din somn, fără să-şi dea seama, Alexe începu să strige tare:

— Kudac!... Kudac!... Ku...

. . . .

Toamnă...

O dimineaţă cu cerul curat, cu soare cald şi linişte de sărbătoare.

Greviştii cari nu ştiau nimic din ce le va aduce ceasul de mâine, trăiau într'o vecinică enervare.

La început bătăioşi, sfârşiră prin a se lăsa învinşi de plictiseala inactivităţii. Le era urât şi ca să omoare vremea, unii dormeau, alţii ceteau romane, iar alţii, puţini la număr, studiau Manifestul lui Karl Marx şi Enghels, pe care un străin, pripăşit printre ei în primele zile ale grevei, îl împrumutase în câteva exemplare...

In fiecare zi, la ceasurile zece, se adunau lucrătorii la casino în jurul căruia, dela declararea grevei, se mutase viaţa din mină.

Şi viaţa era tristă şi monotonă, mai tristă de cât aceia din „adânc".

Zi frumoasă, zi limpede ca roua primăverei, ultima ce deschidea porţile văzduhului. iernei care avea să vină cu acorduri din *Quartetul Harpelor* de Beethoven.

Alexe şi Lorenz, pe înălţimile munţilor.

printre copacii pădurei fără de frunze, gânditori, păşeau unul lângă altul, împlinind o singură idee.

De acolo, de sus, cuprindeau cu o singură rotire de ochii, mina, muncitorimea, şi casa cu decorul de teatru în care Eleonora Zoltan chemase lumea la festinul neronian al lui Kurz. Amândoi prietenii au avut aceiaşi viziune clară: de o parte mulţimea lucrătorilor, murdară de praful cărbunelui şi unsuroasă de năduşeală, fără să se spele, aşa cum ieşise din mină, iar de altă parte, directorul roşu, cu sufletul adus de pe alte locuri să simtă bătăile inimii celor legaţi de comoara pământului.

Lângă el, carnea albă a Eleonorei cu priviri ispititoare şi lângă ea Zoltan, apoi un altul, o alta şi iar un altul, se înşirau în haine de sărbătoare.

Toţi cei chemaţi în seara cea de pomină...

— Izbânda trebuie să fie a noastră, a minerilor, rupse tăcerea Alexe ca şi cum până atunci vorbise de acţiunea pornită care părea că începuse să lâncezească, muncitorimea neştiind care va fi rezultatul.

— Da... spuse Lorenz săltând din umeri cu neîncredere... trebuie!... Dar dacă nu va fi a noastră, atunci?...

— Va fi!... Nici nu vreau să mă gândesc la alte posibilităţi... Nu, nu se poate!... Tu nu

înțelegi?... Ce se va face lumea aceasta... Ce va deveni tot ce vezi cu ochi?...

Alxe întinse mâna peste valea cu casele uniforme, privind fără să clipească, schelăria de fier a puțului, şi muntele de cărbune ce crescuse, mai să acopere zidurile d piatră ce însemnau comoara de aur a cărbunelui.

— Şi dacă totuşi...

— Voi da foc la tot ce vezi... Voi dinamita mina pe toate galeriile, voi aprinde pădurea şi casele, câte le vezi, se vor transforma în candele luminoase...

De sus din cer, cobora liniştea peste capetele lor. Din munte de undeva s'a desprins o piatră şi s'a prăvălit la vale...

— Alexe, Alexe... Te prețuesc tot mai mult, nu pentru ce ai spus şi nu vei face nici odată...

— Voi face!...

— ...ci pentru revolta pe care o cetesc în ochii tăi... Te invidiez pentru sănătatea ta şi pentru tinerețea pe care am pierdut-o.

Clătină capul şi respiră greu, obosit...

Se opri în loc... începu să tuşească...

— Te vei face bine...

— ?...

— Vei intra în sanatoriu.

— In sanatoriu... Işi duse batista la gură şi arătând-o plină de sânge, repetă fără de nădejde cuvântul:

— Sanatoriu...

Amândoi tăceau.

După un timp, bolnavul, ca şi cum nimic nu-l reţinuse din gânduri, continuă şirul discuţiunei cu revoltă crescândă, răspunzând mai mult celor bănuite şi înţelese de el.

— Pe deoparte concediază lumea săracă a muncitorilor, iar pe de altă parte organizează petrecerea la amanta lui şi a tuturor, amanta care trebuia să te cucerească şi pe tine în interesul cauzei lui.

Aelexe se uita cu neînţelegere în ochii prietenului.

— Da, Eleonora, curtezana care pentru frumuseţea şi decăderea ei, închipuie într'o măsură apropiată pe celebra Popee a lui Nerone, trebuia să te cucerească în aşa fel ca să poată face din tine tot ce vrea, nu ea, ci el, Kurz...

Dacă aşi fi ştiut atunci, ce va urma serei aceleia, n'aşi fi venit nici să te iau şi nu te-aşi fi lăsat nici să te duci...

— Eleonora curtezană... Alexe plecă capul ruşinat.

— Ori credeai altcum?...

— ?...

— Ha, ha... ha... şi Lorenz râse ca imediat să întrebe cu toată seriozitatea unui frate mai mare:

— Cum te-ai simţit lângă ea?... lângă frumuseţea aceia rară cu inima de noroiu?...

— N'aşi fi crezut niciodată... In seara aceia am iubit-o cu adevărat şi am urât-o în acelaş

timp... N'am ştiut niciodată şi n'am bănuit că într'o oră se poate trece prin atâtea stări sufleteşti deosebite.

Am iubit-o şi am urât-o... Pusese stăpânire pe mine...

Dacă n'ar fi fost greva, cine ştie... Cine ştie ce s'ar fi întâmplat.

— Nimic.

Lorenz se uită în ochii prietenului şi repetă din nou hotărît:

— Nimic!... Nu s'ar fi petrecut nimic... Toţi câţi au trecut prin Anina şi au plăcut-o sau au plăcut ei, au trecut prin mângâerile femeii.

După tine ar fi venit un altul, după acela altul şi aşa mai departe... Ţi-aduci aminte?... ţi-am spus în tren, în ziua în care veneai aci. că toate femeile minerilor înşeală. Toate... Am uitat însă atunci să complectez că ale minerilor de felul nostru, nu ale minerilor de rând, muncitori. Ele n'au vreme de gândit de cât la necazurile de fiecare zi.

— Zoltan?...

— Zoltan e soţ... Un copil care iubeşte şi iartă de teamă să nu fie pedepsit, să rămână fără de jucărie... Un copil mare cu trup de miner.

Ceeace ştia toată lumea trebuia să ştii şi tu, eu n'am putut să vorbesc pentru că... ţi-aduci aminte?... odată ţiam vorbit şi de mine...

— M'a chemat...
— Când?...
— Acum, de curând...
— Şi?...
— Nu m'am dus.

Lorez începu din nou să tuşească. Se opri în loc, ca şi adineaori şi după câteva clipe, îşi şterse faţa congestionată, de sudoare, cu aceiaşi batiștă pătată de sânge, apoi spuse:

— Să mergem, oameni aşteaptă... dar, ai să te duci singur... Sunt obosit... N'ai observat?... parcă am răguşit mai tare și asta numai acum, de când am plecat să vedem încă odată, groapa în care trăim... Poate am răcit... poate am vorbit...

Din nou tusea îl opri în loc. Alexe îl ţinea de braţ.

Amândoi coborau acelaşi drum şi aceleași poteci singuratece pe cari umblase, având mereu în faţă, priveliştea de toamnă sfârşită a coronului...

Și unul și altul se uitau la casele uniforme ale lucrătorilor, ca şi cei ce le locuiau. La mină, la casa directorului şi la vila inspectorului în care, ca într'o lumină de scântee, aducerea aminte a lui Alexe, îl purtă prin toate camerile la braţul ei.

Pe drumurile ce se înodau, ca plasa unui năvod, lucrătorii se duceau spre casino unde începuse să se strângă, grupe grupe, aştep-

tând uoutăţile zilei, aceleaşi azi ca şi eri, cuprinse în cuvântul:

„Rezistenţă!”.

O sută sau două sute de paşi făcuţi în tăcere, umblând amândoi ca unul, prietenii tăceau, Alexe să nu-l facă să vorbească, ca din nou să-l înece tusea, iar Lorenz să nu dea prilej nou, prietenului, de a vedea şi mai temeinic zădărnicia mişcărei. Ochii lor se întâlneau, se priveau şi în acelaşi timp se uitau să vadă acelaşi şi acelaşi decor al coloniei.

— Cum te simţi?...

— Bine...

Pentrucă Alexe rupse tăcerea, Lorenz care se uitase pe el, începu să vorbească amestecând cele ale grevi cu sfaturi priteneşti. apropiate de multe ori — în felul cum le spunea — de porunci ce trebuiau împlinite, pentru a câştiga cât mai mult în faţa celor mulţi:

„Vei face!... Va trebui!... Nu vei lăsa... Cu orice preţ...’”.

— Nu pentru tine vorbesc, ci pentru ei îţi spun toate acestea. Numai aşa te vor asculta, dacă te iubesc... Iubirea lor trebuie să o păstrezi.

Pomenii încă de numele Eleonorei, de grevă, de Kurz, de Kudac, Oană, Vlaicu din Bozovici şi când rosti numele acestui din urmă, se opri în loc şi privind în ochii tovarăşului de drum, cu faţa luminată de cea mai curată simţire, urmă:

— Fata lui Bozovici... Domnişoara Margareta, e un suflet rar... Inţelegi?... Să ţii minte ce ţi-am spus: Un suflet rar... Să te gândeşti la ea cât mai mult...

— E o artistă...

— Şi va fi o femee aşa cum ţi-ar trebui ţie.

Lorenz începu din nou să amestece în cuvinte, gândurile aşa cum îi veneau, unele depe altele:

„Greva... Kurz... Sanatoriu...

Avea febră...

Uşa se deschise şi în faţa lui Alexe apăru Kudac.

— Ce-i?...

— Nimic.

— M'ai văzut pe fereastră și credeai că n'am să viu?...

— Nu.

— Atunci de ce m'ai strigat?...

— Nu te-am văzut, răspunse Alexe... și nici nu te-am strigat...

— Nu se poate.

— Nu te-am văzut... mi-am adus însă aminte de seara aceia şi m'am gândit la dumneata, la numele dumitale... îmi părea că-l aud strigat ca şi atunci din toate părţile.

— Te-ai gândit şi m'ai chemat...

Amândoi au rămas faţă în faţă, privindu-se câteva momente, unul pe altul, fără să-şi spună nimic. Se bănuiau fiecare de nesinceritate.

S'au aşezat în acelaş timp la masă, privindu-se mereu, până ce Kudac începu să vorbească:

— Eram în casă şi mi s'a părut că mă cheamă cineva şi acel cineva erai dumneata... Am eşit, m'am uitat, nu era nimeni... An trecut drumul şi din nou am auzit cum mă chemai şi am venit... De ce am venit?... nu ştiu. Nu ştiu de ce am venit...

Nici unul, nici altul, nu clipeau.

Afară a început să ningă. Cădeau primii fulgi de zăpadă...

S'au sculat de la masă şi s'au dus la fereastră, în acelaşi timp, să vadă cum ninge...

— A venit iarna...

— Eri era încă frumos...

— Cine ar fi crezut...

— Prea de vreme...

— Prea de vreme... Alexe vorbea şi ciocănea cu degetele în geam.

Zăpada cădea bogată în fulgi mari...

Inginerul şi bergmaestrul, nu se mai priveau de cât pieziş, ca din întâmplare, neştiind nici unul nici celălalt ce să creadă. Kudac începu să se simtă străin în casă, ar fi vrut să plece, mâni nevăzute însă părea că îl ţin pe loc... Trebuia să vorbească... Se întorsese cu gândul la mişcarea lor.

— Şi acum ce facem?...

— Aşteptăm...

— Aşteptăm, repetă Kudac, legănându-se pe picioare, aşteptăm...

— Ce putem face altceva... Cred că directorul...

— Directorul a trimis de trei ori după mine, în ascuns, să mă duc să-l văd... A făcut apel la vechea noastră prietenie, mi-a făgăduit bani... mi-a...

— Prietenie între dumneavoastră!? întrebă mirat Alexe... El director iar dumneata...

— Prietenie, da... prietenie, repetă Kudac cu convingere. Prietenie...

Oftă lung privind într'o parte ca după câteva clipe să vorbească singur ca pentru el de parcă îşi pierduse mintea:

— Prietenie, prietenie... Apoi scuturându-l de braţ pe inginer, se apropie de el oglindindu-se în pupilele ochilor lui liniştiţi.

— Dumneata nu şti ce m'a legat de omul acesta... şi nu ştie nimeni, nimeni...

Oftă... lăsă capul în jos ca un vinovat şi tăcu.

Pe faţă i se cetea amărăciunea. Toate cutele obrazului se adânciră mai mult, de parcă omul ar fi fost de hârtie motolită. Sprâncenile i se arcuiră şi în colţul gurei, în dreapta. tremura ceva nevăzut...

— Dumneata nu şti ce rău mi-a făcut câinele acesta, şi nu şti că răul acesta m'a împrietenit şi m'a legat de el aşa ca să nu mă mai pot desface niciodată.

Capul bergmaestrului din nou se aplecă sub apăsarea unei greutăţi, apoi, deodată se îndreptă, lovi cu mâna n masă şi începu să se plimbe agitat prin cameră, oprindu-se

când şi când în loc, să privească în gol, sau să se uite pe parchet, mereu frecându-se cu mâna peste fruntea pe care broboane mari de sudoare începuse să roureze. Părea că vrea să-şi depărteze gândurile.

Alexe se uita la el şi nu înţelegea prea mult din atitudinea omului, afară de un gând care se furişase în mintea lui, întrebându-se dacă nu cum-va frământările acestea, ale lui Kudac, erau preludiul unei mărturisiri de slăbiciune sau de trădare a cauzei pentru care luptase câteva zile... Cu ochii mari aţintiţi la el, îi urmărea neastâmpărul.

— Şti ce domnule inginer, am să-ţi spun... şi Kudac se opri privind în ochii tânărului fără să clipească...

— „am să-ţi spun... Poate că de aceia am şi venit aci... Trebuie să mai ştie şi un altul ceeace până azi n'a ştiut de cât el şi cu mine... Am să-ţi spun numai aşa ca o descătuşare a mea... Nu aştept nici un fel de mângâiere, nici curaj, nici îndemn de a răbda mai departe ruşinea care mă acoperă... Nu!... Am să-ţi spun, ca urechile mele să audă nenorocirea şi ochii mei să vadă unde am ajuns şi dacă omul din mine a murit, sau mai trăeşte.

Vino... îl apucă de mână şi-l trase, să şadă împreună la aceiaşi masă. Cu amândouă braţele răzemate de spetezele a două scaune ce-l ocoleau, lungindu-se ca un ră-

stihnit, privind în ochii lui Alexe, bregmaestrul începu:

— Amândoi am fost la aceiaşi mină în Silezia, după ce mai nainte fusesem colegi până în ultimul an, la politechnica din Berlin. El a trecut peste mine, şi-a dat examenele şi a eşit inginer, eu n'am putut termina. N'am putut din cauza mea...

Viaţa de student te fură...

Dacă nu poţi resista, te pierzi... Nopţile le făceam zi şi zilele nopţi, nu ca să învăţ, ci ca să petrec... (tinereţea totdeauna e grăbită) şi am petrecut până ce într'o zi am văzut că trec pe lângă mine întâi: elevii din anul al patrulea, apoi cei din anul al treilea şi în sfârşit, am ajuns să văd că şi cei din anul întâi au trecut înaintea mea, aşa ca pe un drum lung, fără să se mai uite nimeni în urmă...

Am rămas pe loc eu, profesorii pe cari îi aveam, zidurile şcoalei, uniforma şi servitorul clasei care într'o zi m'a făcut atent să deschid ochii, spuindu-mi:

— „Hei, domnule Kudac, numai noi doi am mai rămas dintre cei vechi... Grozav mă supără văzând că astăzi, cei tineri nici nu te respectă cel puţin... Dumneata puteai să fii de mult inginer. Te bat pe umeri, te înghiontesc toţi... Pe mine mă doare, nu numai că îţi spun pe nume, dar te şi tutuesc şi uite,

vezi, pe onoarea mea ți-o spun, i-am auzit şi înjurându-te...".

—Şi cu mânile încleştate ca pentru rugăciune, Fritz, servitorul, se uita la mine cu milă ca la un om căruia nu-i mai poţi fi de nici un folos.. apoi completă:

— „Să numai bei cu ei... dacă vrei, vom merge împreună... Eu nici odată n'am să uit că m'ai cinstit în nenumărate rânduri și pe urmă, ori cât de prieteni am fi, eu n'am să pot face ceeace fac copiii aceștia cu dumneata...".

Din ziua aceia n'am mai dat pe la şcoală. m'am lăsat de băutură şi pentrucă nu aveam nimic de făcut mai bun şi trebuia să-mi câştig pâinea, am plecat să muncesc la minele din Silezia, acolo unde altădată îmi făcusem practica.

Kurz era inginer şi lucra în mină de patru ani. Datorită lui am fost primit, fiind plătit ca pentru lunile de practică, cum însă practica aceasta trebuia să-mi fie meseria ce nu se va termina într'un timp dat, după șase luni, am intrat în rândul muncitorilor cu titlul de bergmaestru, ceeace sunt și aci, maestru de mină... După alte şase luni, m'am însurat cu cea mai frumoasă fată din localitate, fata unui oberşteigher și am trăit trei ani, viaţă pe care nici nu cutezasem să o visez.

Eram fericit...

In tot acest timp, Kurz s'a dovedit a fi în-

tr'adevăr un prieten bun, de aceia, la rândul meu, nu ştiam cum să-i arăt mai bine dragostea frăţească ce o aveam pentru el, — îmi dăduse doar pâine.

Eram nedespărţiţi unul de altul... Casa mea era casa lui, necazurile lui, erau ale mele; într'un cuvânt, ne ştiam unul altuia şi cele mai tăinuite gânduri... Duceam aproape o viaţă comună, ca doi fraţi pe un pământ străin.

Kudac oftă lung, clătină capul şi după câteva clipe de tăcere în care se pierduse în trecut, urmă ca pentru el:

— Ce femeie frumoasă am avut!... Ce femeie...

Scrâşni dinţii. Faţa i se întunecă şi continuă :

— Prietenia noastră a durat exact atât, cât i-a trebuit să mi-o fure...

Venea în fiecare zi la mine şi eu mă duceam la el... Nu m'am gândit niciodată la aceasta... Pe ea o iubeam prea mult şi pe el îl credeam prea om.

Stăteam la masă împreună, câte trei, aşa cum stăm acum noi doi.

Eu aci, ea lângă mine şi el, aşa cum stai dumneata acum... Da, aşa stăteam... până ce într'o zi, într'o zi în care şi ea şi el îmi erau mai dragi ca totdeauna, Kurz mi-a spus:

— Kudac, nu ştiu dacă te iubesc pe tine pentru tine, sau te iubesc pentru că eşti bărbatul Hildei.

Ochii lui se luminară ca două fare pe galerii şi priviră în ochii nevestei.

Am râs şi am tăcut. Prietenul, mi-am zis eu, ne iubeşte pe amândoi deopotrivă.

Mi-a mai spus aceasta, pe urmă, încă de câteva ori şi eu tot n'am înţeles...

Inţeleg acum...

Când iubeşti pe cineva te pierzi pe tine ca să-l afli pe el...

Eram toată ziua la mină, făceam câte două schimburi, îmi făcuse el ca să pot câştiga mai mult, l'am preţuit pentru gestul acesta, în schimb Kurz se bucura de libertate, îl făcuse inspector peste mai multe puţuri şi totdeauna avea grijă, ca în lipsa mea, să vină să-i ţină de urît Hildei, să-i vorbească frumos, să cetească romane, să o plimbe prin oraş şi să joace cărţi împreună, la aceiaşi masă, aşteptându-mă să vin dela lucru... Alte ori, eu singur îl rugam să se ducă cu ea la casino, la concert, eu fiind prea obosit. Asta a mers aşa vreme, până ce odată, venind acasă...

Kudac îşi frecă fruntea şi făcu o sforţare ca şi cum cineva l'ar fi sugrumat... Intinse gâtul înainte, îşi duse mâna la guler şi trase de el să se lărgească... Se simţea înăbuşit...

După câte-va momente de odihnă, urmă :

— Am venit acasă şi n'am găsit pe nimeni... Se mai întâmplase şi altădată, nu m'am gândit la nimic rău... Imi era foame, am scos

mâncarea din cuptorul mașinei și m'am așezat la masă să mănânc...

Lângă farfurii un bilet... mi-arunc ochii și cetesc:

„Nu te supăra tu ești bun și ai să mă erți... Adio".

Hilda

Am alergat imediat la el acasă...

Am găsit ușa încuiată.

Ce era să fac?...

M'am plimbat fără de nici un rost, ceasuri întregi prin fața casei lui... Plecam pentru cinci minte ca să mă întorc să ciocănesc din nou în ușa care mereu a rămas închisă.

Nimeni, nimeni...

Oamenii din vecinătate se uitau la mine mirați, — unul m'a și întrebat:

— Ți-e rău domnule bergmaestru?...

M'am uitat la el și nu i-am răspuns.

Am plecat... Am intrat într'o cârciumă și am început să beau...

A doua zi m'am dus la mină, l'am căutat și nu l'am aflat. A treia zi l'am văzut, am început să tremur și într'o clipă mă hotărîi să-l ucid, în aceiași clipă însă simții că îngheț de frig și mă oprii din gânduri de parcă cineva mi-ar fi asvârlit în față o căldare cu apă de munte... Am strâns pumnii, mi-am tăiat podul palmei cu unghiile și am plecat fără să fiu văzut, umilit și vinovat...

Am intrat în mină...

Ca şi la noi acum, se săpa un nou orizont. In fiecare zi se exploda cu dinamită un masiv de gresie pe care mişcările pământului îl rupsese în falii.

Am pus oamenii de au găurit cu burghiul fundul, pentru înaintare şi la câţiva metri, lateral, alte găurii, aşa ca şi cum galeria urma să fie lărgită. Am trimis oamenii pe alt front şi singur am aşezat în găuri, cartuşele cu dinamită, legându-le pe cele din fund cu cele laterale, cu un fitil ascuns, iar la unul din cartuşele de înaintare, am lăsat să atârne „bicforul”.

M'am aşezat pe o grămadă de pietre fărâmate şi am aşteptat singur ceasuri întregi ştiind că va trebui să vină în inspecţie, când voi căuta să-l fac atent de cum s'au continuat săpăturile şi în clipa aceia, să dau foc fitilului aşa ca moartea să ne găsească pe amândoi, pe acelaş loc.

A venit...

Era pentru prima oară când dădea ochii cu mine. Intâi mă ocolise el, apoi l'am ocolit eu şi acum ne-am găsit.

Toată mina ştia de cele petrecute.

Când m'a vzut, am crezut că nu va avea curajul să se apropie şi mă pregăteam chiar să-l strig, mai înainte de a se pierde în întunericul depe drumurile şi găurile subpământene, dar nu s'a întâmplat aşa cum bănuiam...

A grăbit paşii, s'a apropiat de mine şi cu ochii luminaţi de nădejdea ertărei...

Kudac se opri de a mai povesti... Cu amândouă mânile îşi apăsa inima...

— Ce este?... Ce ai întrebă Alexe.

— Nimic... vorbesc... am... am aceiaşi emoţie pe care...

— Şi?...

— ...Doamne!... Nu aşi fi crezut niciodată... a căzut în genunchi, pe piatra frământată şi prinzându-mi amândouă mânile într'ale sale a început să plângă, să-şi ceară ertare... Numai ştiu nimic...

Am plâns împreună, am plâns şi eu... Lumina slabă a lămpilor ne îmbrăţişase la doi paşi de întunerecul ce ne pândea.

Nu i-am spus nimic...

— Omoară-mă... fă-mi ce vrei... n'am mai putut trăi fără de ea...

A isbucnit din nou în plâns, m'a cuprins în braţe, m'a sărutat şi l'am ertat şi l'am sărutat şi am plâns împreună de parcă ne pierdusem aşa ca să nu ne mai aflăm niciodată.

Mi-a fost milă de el... l'am prins de braţ, ca altădată, şi am plecat împreună din locul unde ne găseam, să eşim la aer, pe orizont.

Uitasem de tot ce făcusem până atunci pregătindu-i moartea.

. . . .

In urma noastră maestrul artificier care ştia că trebuie să explodeze dinamita, s'a dus

în fundul orizontului, a văzut fitilul şi fără să mai aştepte, sau să întrebe pe cineva din cei ce găurise, a dat foc şi a fugit... In clipa aceia însă, observă că focul aleargă înaintea lui pe pereţii laterali ai galeriei... Era năucit... Ar fi voit ca dintr'o singură săritură să fie departe, în întuneric... n'avu însă vreme să-şi termine gândul şi din două părţi, în bubuituri puternice, se despică gresia în bulgări uriaşi, acoperindu-l...

Când au venit oamenii, la lumina slabă a lămpilor, de sub sfărâmăturile pietrelor, au văzut numai picioarele vârîte în bocanci, restul trupului era sub stâncile mari ce închideau calea.

A trebuit să-l adune, bucată cu bucată, carne însângerată şi ruptă ca trenţele hainelor.

Nimeni n'a ştiut de crima aceasta pe care o făcusem omorând un om de treabă, ca să dau viaţă aceluia care mă omorîse sufleteşte.

Nimeni, nimeni n'a ştiut, poate nici el...

S'a uitat lung în ochii mei aşa că a trebuit să întorc faţa să privesc în pământ.

Nu mi-a spus nimic.

Din cilpa aceia uitasem tot necazul pe care mi-l făcuse, ca să am alt necaz. Artificierul îmi sta înaintea ochilor...

De atunci, fără să ştiu de ce, sau ştiind, fără să-mi explic, mă tot ţineam de vrăşmaşul meu ca umbra, fără să cuget la nimic rău.

Imi era frică... Eram vinovat...

Nu mi-am mărturisit niciodată crima, în schimb m'am umilit mereu în faţa lui, chiar atunci când nu-mi cerea aceasta... Ochii mei se rugau:

„Nu mă denunţa"...

Şi niciodată nu mi-a vorbit de artificer...

S'a căsătorit cu Hilda şi am rămas prieteni mai departe, prieteni în afară de casă, prieteni în mină şi prieteni pretutindeni unde întâmplător ne întâlneam şi unde diferenţa de situaţii sociale nu ne împiedica de la aceasta.

Casa lui n'am cunoscut-o. N'am încercat niciodată să-l văd la el, aşa cum mă vedea el pe mine, altădată, pe când eram cu ea.

Nu m'a chemat niciodată la masă, nici la un pahar cu vin şi nici să stăm de vorbă, singuri, în grădină, noaptea târziu, când a doua zi aveam sărbătoare sau nu intram la adânc.

Au trecut doi ani, doi ani în care în fiecare seară, înainte de a mă culca, oricât de obosit aşi fi fost, mă gândeam la ea ca la o icoană şi îi sărutam fotografia...

Nu ştiam dacă mai trebuia sau nu să mă răzbun, şi dacă uneori mă gândeam la aceasta mai stăruitor, îmi apărea în faţa minţii fundul galeriei şi chipul cuminte al artificierului...

Niciodată n'am intrat acolo.

Imi era frică... Ani de zile am tremurat la gândul că odată şi odată, tot se va afla că am ucis.

Tăcerea lui Kurz m'a scăpat de temniţă, deşi ar fi putut să mă pârască, cu atât mai mult cu cât ar fi scăpat de mine pentru totdeauna... De ce n'a făcut-o, nu ştiu... poate că el nici nu se mai gândea la trecut, sau nici nu bănuia, doar eu, de câte ori priveam în ochii săi, întâi o vedeam pe ea, apoi cartuşele de dinamită şi... trupul zdrenţuit al artificierului.

Ce n'aşi fi dat să mă ştiu scăpat de întâmplarea aceasta.

Pe ea am văzut-o tot mai rar, nu pentru că nu voiam, dar pentrucă mă ocolea.

N'aşi fi crezut niciodată...

La început mă învrăjbeam, mai apoi însă. m'a durut, m'a durut pentrucă... Eh!...

Mă certam de multe ori în gând, de slăbiciune... Mă hotăram să o caut, să-i vorbesc, să fiu rău, să-i spun cuvinte grele să o doară şi... în aceleaşi momente o iertam.

Ce fericit aşi fi fost dacă mi-ar fi cerut ceva, dacă m'ar fi întrebat un cuvânt, ceva fără de nici o importanţă, o vorbă sau cel puţin să nu mă fi ocolit, să-mi fi zâmbit sau nu, să mă fi privit măcar de departe aşa cum te uiţi la o piatră, un pom sau la un stâlp pe care vrei să-l fereşti...

Nu, niciodată, niciodată...

Când mă găseam aproape de el, eram vesel, aşi fi vrut să stau ceasuri întregi numai aşa, să stau lângă el, fie chiar să fiu privit de

sus, sau să mă batjocorească, — n'a făcut nicodată aceasta — ori cum, îmi plăcea şi eram mulţumit că era lângă mine.

Poate, acasă, îi va vorbi, îmi ziceam eu, îi va spune că am fost împreună...

Pentru mine era deajuns că va fi auzit numele pomenindu-mi-se.

In sufletul ei va fi rămas ceva. Şi pentru asta mă uitam la omul din faţă cu drag. căci omul acesta se va duce să o desmierde aşa cum altădată o desmierdam eu... In urechi îi va suna numele de Kudac şi cine ştie dacă pentru o clipă nu se va naşte în ea trecutul...

Pentru clipa aceia şi pentru trecutul acela m'am umilit...

Pentru fărâma aceia de timp trăiam în preajma lui a doua oară, viaţa pe care am avut-o cu femeia pe care am iubito.

A trebuit să plec.

Datorită nu ştiu căror împrejurări, am fost trimis de direcţie la o altă mină unde mi s'a spus că voi fi de folos mai mare administraţiei, aceasta numai pentru o lună. Mi s'a dat o leafă bună şi m'am dus, nu pentru bani, ci pentrucă trebuia.

Opt luni am stat acolo şi în fiecare lună mă amăgeam cu gândul că mă voi înapoia de unde plecasem, până ce, în urma stăruinţelor mele de a reveni, mi s'a făcut cunoscut că sunt liber să părăsesc serviciul dacă nu-mi

convine să rămân acolo unde am fost trimis. „Direcţiunea”, spunea ordinul, „are nevoie de serviciile dumneavoastră, acolo unde vă găsiţi”.

Ce era să fac?... am rămas.

In tot acest timp am căutat să ţin mai departe legăturile cu el prin scrisori, dar nu pentru el, o repet, ci tot pentru Hilda, mereu cu credinţa că scrisorile mele vor fi cetite şi de ea, că se va gândi la mine cel puţin atât cât i se va aduce corespondenţa şi că în felul acesta ne vom regăsi o clipă, aceiaşi de altădată.

Niciodată Kurz, n'a pomenit de ea, nici în treacăt... să fi scris un rând baremi, câte-va cuvinte... „am fost cu Hilda”... „am vorbit cu ea” sau Hilda e bolnavă”... în sfârşit un cuvânt...

Nimic...

Intre timp auzisem că l-a făcut subdirector, nu ştiu cine mi-a comunicat... De atunci n'am mai primit de la el.

Eu îi scriam regulat, credeam că e bolnavă ea şi din pricina asta e supărat şi... dar câte n'am crezut...

La nici una din scrisorile mele n'a mai răspuns.

Am înţeles că şi ultima legătură pe care o mai puteam face, se rupsese.

Il uram, vream să fug, să mă duc să-l ucid...

In fiecare zi mă găndeam numai şi numai la aceasta, altă preocupare nu aveam, nici în mină, nici când eşeam din mină, nici când mă culcam seara, obosit de muncă şi aprins de băutură... Am băut mult în vremea aceia... Eram ca şi în primele zile când îmi luase femeia.

Pentru că nu puteam să-i fac nimic, îngenuchiam în faţa icoanei plângeam şi mă rugam de nenorocirea lui...

Intr'o zi venind acasă, — de data asta Kurz, nu eu, — a găsit pe masă un bilet scris, aşa cum îl găsisem eu, atunci când mă aşezasem să mănânc. Era scris de mâna ei, aceiaşi mână:

„Adio”...

Hilda

Plecase...

Ce va fi făcut el, nu ştiu, doar ce mă pomenesc că îmi deschide uşa. Cel dântâi gând îl adusese la mine...

Era să mă omoare... Ochii îi erau injectaţi de parcă lacrămi de sânge vărsase... Tremura aşa cum tremurasem eu la vremea mea fără să mă fi văzut el...

. . . .

In ziua aceia şi noaptea care i-a urmat, am stat şi am plâns împreună. Ne înfrăţise aceiaşi durere.

De data aceasta îmi vorbea de ea, îi pome-

nea numele şi eu mă bucuram şi plângeam de drag că am cu cine să schimb o vorbă despre aceia care mi-a fost femeie şi că omul acesta este el şi el sunt eu...

De-atunci, mereu, de câte ori ne-am găsit împreună, am băut şi am povestit de ea, până acum înaintea grevei...

A căutat-o pretutindeni, ca şi mine, fără să o afle. A fost la Viena, la nişte rude ale ei şi nu i-a dat de urmă. A plecat de acolo la Breslau, la alte rude şi a plecat, nici numai ştiu unde, şi n'a găsit-o... Pierise ca fumul.

Imi părea bine că nu o găseşte, gândind însă mereu la ea, îl iertam pe el.

Vream să o văd, să o văd ca pe o arătare. pe drum, printr'o fereastră, ori şi unde, ori cum, numai să o văd...

Au trecut zece sau cincisprezece zile, Kurz se înapoie din alergăturile pe cari le făcuse să-mi spună ceeace ştiam:

— „N'am găsit-o"...

Era atât de abătut, era aşa de plâns încât de data asta mi se făcu milă de el tot aşa cum îl urâsem atunci când îi pregătisem moartea.

Aşi fi vrut să o aibă şi niciodată să nu mai ştiu nimic de ea.

Era mai slab de cât mine.

Când s'a napoiat la mină, abia atunci a văzut că odată cu dispariţia ei plecase şi un inginer tânăr, venit din Anglia, dela Cardif.

ca specialist pentru introducerea unui nou sistem de exploatare.

A vrut să se ducă după el şi se gândea tot mai temeinic la aceasta. Mi-a scris şi mi-a cerut sfatul ce să facă şi dacă eu aşi vrea chiar să-l însoţesc.

I-am răspuns: „da"... să plecăm împreună...

Zilele treceau... Noi gânduri, noi planuri... Il aşteptam... eram gata în toată clipa să umblu în căutarea ei.

Nu intrasem de două zile în mină, trimisesem vorbă că sunt bolnav... stam la masă cu capul sprijinit în mâni, cu fotografia ei în faţă... Cineva ciocăni şi uşa se deschise... Era factorul cu o telegramă.

Kudac se deschee la vestă şi scoase dintr'un buzunar ascuns, un portofel şi din el, învelită în două hârtii să nu se rupă, telegrama. Ceti:

„Numai pe tine te-am iubit... Am vrut să mă întorc acasă, să-ţi cer iertare. A spus că mă va omorî... Am vrut să mă apropii de tine şi nu mi-a dat voie, la început erai prea aproape şi mai apoi prea departe. Iartă-mă pentru tot răul care ţi l-am făcut.

Hilda

In acelaşi timp a primit şi el o telegramă. „Plec în America"...

Hilda

. . . .

Amândoi am venit aci la mină... Sunt cinci ani de atunci...

Kudac tăcu, privi o clipă în ochii lui Alexe apoi lăsă capul în jos şi a rămas aşa fără să mai spună nimic, numai muşchii feţei erau într'un vecinic neastâmpăr de parcă omul, obosit de amintirea trecutului, îşi continua povestea în gând, numai pentru el.

Deodată se ridică depe scaun, începu să gesticuleze, sprâncenile i se arcuiră, ca atunci când intrase în casă şi tot ca atunci, se frământa plimbându-se prin cameră, strângând pumnii şi scrâşnind dinţii; apoi, ca şi cum şi-ar fi spus pentru el, repetă de câteva ori în şir.

— Trebuie!... Trebuie!... şi se repezi să iasă.

Alexe îl prinse de mână.

— Unde te duci?...

— La el...

— Ce faci Kudac?...

A rămas...

Ochii blânzi, ochii înlăcrimaţi de iubirea pierdută, se întunecară, faţa i se făcu pământie şi buzele îi tremurau fără să şi le poată stăpâni.

Incepuse să plângă.

Alexe clătină capul şi se uită cu milă la cel ce îi sta în faţă, la omul care povestind îşi ridicase o greutate depe suflet ca să o lase să cadă din nou, mai grea, să-l doară mai mult...

Ar fi vrut să-i dea curaj în nenorocirea în care îl vedea şi n'a făcut-o, nu ştia ce să-i spună, cuvintele ar fi fost goale, de prisos...

A plecat şi el capul şi a retrăit pentru o fărâmă de timp, părţi fragmentate din cele povestite de Kudac, Kudac cel fără de noroc, care ani de zile s'a agitat, slab, fără să poată face altceva decât să plângă şi să viseze în aşteptarea minunei care întârzia să vină în chipul femeiei ce se va înapoia.

. . . .

Uşa se deschise şi în pragul ei apăru Lorenz, grav de parcă se pregătea să intre în colivie, să coboare în mină. Stete o clipă în loc, uitându-se la amândoi, apoi închise uşa. îşi scoase şapca şi o trânti pe scaun.

— Ce este întrebă Alexe, uitându-se la noul venit care şi el părea agitat... Ce s'a întâmplat?...

— N'aţi auzit nimic?...

— ?...

— Măgarul de director a hotărît să ne distrugă, dacă nu pe toţi, pentru un moment. dar cel puţin pe noi câţi suntem aci, împreună cu destui alţi între cari Oana, Bozovici, Iurim, Gheorghe şi Vătăşel, cel cu trei copii tuberculoşi la Sommerfrisch care i-a cerut săptămânile trecute ajutorul de boală pentru copii...

Acela de s'a certat...

— A da, spuse Alexe, aducându-şi aminte,

se supărase directorul pentrucă omul fusese mai hotărît.

— Da, pentrucă sărmanul ceruse până atunci de câte-va ori şi nu i se dăduse, amânându-l mereu... Pentru această necuviinţă, spune el, ca să se răzbune de ce n'a putut face atunci, vrea să-l dea afară ca instigator deși eu nu l'am văzut decât o singură dată la casino, şi atunci plângând că-i moare băiatul cel mare... Mi-a cerut câteva sute de lei...

Afară începuse să viscolească ca în toiul iernei.

— Să ne dea afară pe noi, strigă Alexe... Pe mine, dar pe el...

— Asta nu se poate interveni Kudac... Nu te va da afară nici pe dumneata, nici pe dumneata, spuse inginerilor, şi nu va da afară pe nimeni, cu atât mai puţin pe nenorocitul acela...

— Cine a adus vestea? întrebă Alexe.

— Eu... Mi-a spus casierul. Lui i-a dictat numele tuturor acelora care urmează să părăsească mina, Stejerdorful şi Anina... acum, pe vreme ca aceasta...

Zăpada purtată de viscol se lipea de geamuri întunecându-le ca nişte storuri lăsate.

— In fruntea listei eşti dumneata, Alexe; apoi eu, Kudac şi ceilalţi... A da, uitasem, printre cei de pe listă mai e bătrânul de la șist, reumaticul care împinge vagonetele și focarul de zi dela cazane.

In odae se făcu linişte. Ultimele cuvinte ale lui Lorenz se stinseră într'o răguşeală sugrumată...

Alexe cu ochii pierduţi în gol privea pe fereastră, undeva departe, poate acasă, în marginea Bucureştiului, poate în altă parte, poate la fulgii de zăpadă.

Kudac îşi mişca nervos degetele mânii strângându-le şi deschizându-le. Lorenz pe scaun, în pauze ritmice ca o locomotivă trasă pe linie moartă, gâfâia pe un scaun... Il obosise vorba, îl obosise scările...

Afară viscolea.

— Şi va fi mai bine atunci?... întrebă Alexe.

Lorenz, care îşi mai adusese aminte de ceva de seamă, începu să vorbească greoi, oprindu-se când şi când să respire adânc.

— Ordinele dela Bucureşti... au fost... să nu se concedieze nimeni...

Să se reducă săptămâna... de lucru, la cinci zile şi jumătate... şi... l poftea pe Kurz, să se ducă la Bucureşti cu primul tren...

Tot contabilul... mi-a spus că în locul vagoanelor suprimate, din comanda căilor ferate, s'a primit o altă comandă... din partea Serviciului Maritim care până acum... se aproviziona cu cărbuni dela Cardif... Cum cărbunii englezeşti numai pot fi livraţi la Galaţi ca până acum, se cerea... Maritimului, să recepţioneze şi să ia în primire cărbunii chiar

la Cardif... Cheltuelile de navlu... au făcut cărbunii să fie prea scumpi... Comanda de acolo a fost retrasă şi trecută nouă, ceeace înseamnă... că mina n'ar fi simţit de loc lipsa căilor ferate... Inţelegeţi?...

— ?...

— Ei bine, totuşi, directorul a găsit momentul să-şi mărească veniturile cu câteva milioane, dând lumea afară din lucru, fără preaviz şi pe o vreme ca aceasta... şi.. acolo unde ticăloşia lui întrece orice măsură, e că a cerut... oamenilor... ca ei între ei să se omoare, să hotărască cine pleacă şi cine rămâne...

Lorenz se opri din vorbă; tuşi de câteva ori şi după o odihnă de câteva momente, continuă:

Acum, pentru la zece şi un sfert, a chemat o delegaţie de mineri, cari să fie purtătorii de cuvânt.

Pe Vilmuş şi Dudu... ca prin ei să facă cunoscut muncitorilor, că mâine va intra toată lumea în mină, afară de cei trecuţi pe listă cari vor trebui să părăsească, de îndată şi localitatea, iar cei ce vor reintra în lucru, tot mâine... înainte de a coborî colivia, să semneze o declaraţie prin care nu au de făcut nici o obiecţiune, în cazul când direcţia va găsi cu cale, fie pentru bunul mers al instituţiei, fie pentru motive... de economie, sau chiar de a pedepsi pe cei răi, la trei luni dela semnarea actului, să-i concedieze...

Din nou tusea, îl împiedecă pentru câte-va clipe de a mai continua...

Abia târziu, după ce bău puţină apă, cu vocea tot mai stinsă urmă:

— In afară de aceasta, fiecare miner este obligat a semna o declaraţie prin care... se desolidarizează... de instigatorii grevei... cari îi va arăta direcţiunea.

— Lucrătorii ştiu?

— Nu toţi, de aceia i-am convocat în adunare la casino pentru ora unsprezece...

— Da... şi Alexe rămase pe gânduri.

Kudac care tot timpul ascultase şi nu ascultase, vorbind mai mult cu gândurile lui, clătinând capul şi deschizând braţele ridicându-le în slavă, de parcă ar fi voit să răsbune întreagă omenire, îşi strnse pumnii şi scrâşnii din dinţi.

Ochii păreau ai unui halucinat iar pe frunte o vână i se umflă să plesnească.

— Trebuie!...

— Mă duc înainte... nu zăboviţi mult şi veniţi... Tare mi-e greu... şi Lorenz se sculă depe scaun întinzându-şi trupul.

— De-acum se adună şi oamenii... Zăpada aceasta... şi punând şapca pe cap, eşi...

Kudac tremura ca într'un acces de epilepsie...

— Kudac!... Kudac!... Linişteşte-te... Stăi... Culcăte... Bea puţină apă... apă... am să....

Ochii lui nu clipeau, rămăseseră holbaţi, Buzele îi tremurau şi vâna din mijlocul frunţii se umfla şi se desumfla în ritmul pulsaţiei... Işi acoperi faţa cu amândouă mânile de parcă s'ar fi ferit să fie văzut... Stătu aşa cât ai număra până la cinci.

Ca şi cum trecuse o criză de inimă, se frecă în dreptul ei şi spuse:

— De-acum e gata... n'am nici o dorinţă pe care să te rog să mi-o împlineşti pentru că şi fără de aceasta, de-acum încolo...

Isbucni în plâns, întinse mâna să-şi ea ziua bună, imediat însă braţele lui încolociră gâtul inginerului şi a rămas aşa, aninat ca un un copil de gâtul tatălui, pe un peron de gară.

Il sărută grăbit de câteva ori, se desprinse de el, îşi şterse ochii şi deschizând uşa fugi cu capul gol...

Aerul rece de afară bufni în odae înfrigurând încăperea.

Kudac alerga prin zăpada proaspăt aşternută, pe drumul minei...

Alexe a suspinat lung, şi-a şters ochii de lacrimi şi fruntea de sudoare...

Se duse la fereastră, deschise geamul şi uitându-se pe urmele lui strigă:

— Kudac!... Kudac!...

Dar Kudac numai auzea... alerga, înotând în zăpadă, bătut de viscol, legănându-se ca un om beat, trecând porţile de pier ale minei.

Eleonora a aşteptat toată ziua şi a doua zi, venirea lui Alexe.

A întrebat servitoarea de zeci de ori dacă i-a dat scrisoarea, ce a spus, cum a privit-o şi ce crede ea...

La început, servitoarea a asigurat-o, după „părerea" ei, că „va veni", că „domnul inginer o iubeşte", că „s'a uitat aşa frumos la mine"...

— Şi crezi că...

— Sunt sigură, doamnă, sigură...

Ceasurile goneau şi Alexe tot nu venea...

Eleonora cu ochii pe fereastră, sau la clanţa uşei, când aceasta se deschidea, aştepta, aştepta mereu şi vremea trecea greu...

Chemă servitoarea şi din nou îi ceru amănunte de felul cum l'a găsit.

— Era îmbrăcat?...

— Da...

— Ce făcea?...

— Stătea...

— Bine....

A doua zi, întrebările Eleonorei se repetau,

dornică să înţeleagă cât mai bine şi mai mult chiar de cât îi spunea femeia.

— Vezi?... n'a venit...

— N'a venit... şi după un moment de gândire ca şi cum ar fi voit să adune în mănuchi tot ceeace credea că o poate interesa pe stăpână, sfârşi prin a ridica din umeri.

— Ştiu şi eu, doamnă, dacă nu e bolnav atunci tot va veni...

Dumneavoastră sunteţi atât de frumoasă... şi pe urmă când te cheamă o cucoană mare, aşa cum sunteţi dumneavoastră...

Dacă n'ar fi vorbit la întrunirea lucrătorilor, aşi fi crezut că e bolnav, dar aşa...

Servitoarea îşi strânse buzele, săltă din sprâncene nedumerită şi după ce stătu puţin pe gânduri aşa ca şi cum ar fi voit să-şi aducă mai bine aminte de cum l-a găsit, să poată tălmăci situaţia, spuse cu oarecare nehotărâre şi ciudă în acelaş timp de parcă ea ar fi fost aceea care îl aştepta:

— Drept să spun, mi se pare că doamna s'a înşelat... O, şi eu m'am înşelat de multe ori... pe cine socoteam că mă iubeşte mai mult tocmai acela... Aşa sunt bărbaţii, nici nu mai ştii în care să te încrezi. Când i-am dat scrisoarea, s'a uitat lung la mine însă parcă nu mă vedea, era aşa... nu ştiu cum... cu ochii pierduţi... de aceia am şi crezut că poate să fie bolnav... Mi-a fost ruşine, am lă-

sat ochii în pământ şi am plecat... nu mai ştiu cum era...

Eleonora îşi muşcă buzele... o întrebase de atâtea ori să-i spună amănunţit tot ce a făcut la el în casă, numai şi numai să poată singură să înţeleagă adevărata situaţie, dar, cuvintele ei erau unele la început, şi altele la sfârşit. Nu putea desprinde nimic din ele.

A făcut-o idioată şi a gonit-o.

— Fugi!... Nu eşti bună de nici o treabă... De ce n'ai întrebat când vine?...

— ?...

— Dobitoaco!...

După ce şi-a gonit servitoarea, Eleonora nu-şi găsea locul, se plimba agitată, de colo până colo. Totul o supăra. Nimic nu-i era pe voe. Zoltan îşi lăsase o haină pe scaun, şi aceasta dete prilej de adevărată furtună casnică... A spart o statuetă mică de porcelan, de pe etajeră, a tot învârtit arcul unui ceas brăţară, până ce l-a rupt, motiv de nouă supărare şi noui nervi.

De unde în prima zi când a trimis scrisoarea lui Alexe şi era în aşteptarea lui, nu ştia cum să fie mai drăgăstoasă faţă de bărbat, a doua zi l-a certat şi pe el ca şi pe servitoare. L'a făcut nesimţitor, brută şi salaor al minei care nu ştie nimic pe lume decât să vorbească de calitatea cărbunelui şi de exploatarea lui, sau să repete mereu, ca şi cum ar învârti la o manivelă, aceleaşi cuvinte de toate zilele.

— „Sunt obosit... lasă-mă... vreau să dorm..."

— Azi eşti enervată Eleonora, spuse Zoltan dulceag ca un băiat de prăvălie în faţa clientelei... Ai dreptate... Greva asta te face să suferi grozav... Mi-e frică şi mie... Nu ştiu ce se poate întâmpla... Eu, dacă îmi dai voe şi dacă vrei să mă asculţi...

— Ce să ascult?

Zoltan îşi freca mâinile îndoindu-se de spinare în faţa femeii...

— Aşi crede că... ai face bine dacă ai vrea să te duci la Oraviţa şi de-acolo la Timişoara... să rămâi acolo până ce se va termina comedia aceasta... N'ai văzut?... puţin a rămas ca în seara aceia să nu ne omoare cu pietre... Acolo ai să te distrezi, ai să petreci o să fie un fel de revelaţie a unei fericiri îndepărtate pe care eu nu ţi-o pot da aci la mină... Ce zici?...

Zoltan rămase un moment în aşteptarea răspunsului pe care i-l va da nevasta, Eleonora însă îşi întoarse spatele. El trecu înaintea ei şi repetă:

— Acolo ai să petreci, ai să fii liniştită... Asta până ce va trece greva...

Eleonora tăcea... se uita la vârful unghiilor pe cari şi le curăţa...

Zoltan continuă mereu să se ţină după dânsa trecându-i mereu înainte.

— Ce zici?... Te vei duce la cinematografe... Acolo e viaţă şi... Ah, Doamne, în seara aceia

de n'ar fi venit jandarmii la timp, ar fi fost... cine ştic ce s'ar fi putut întâmpla...

Femeia tăcea, poate că nici nu auzea ce îi spunea bărbatu-său. In capul ei şi în faţa ochilor, ca într'o imagine aevea, dela o unghie de deget la alta, trecea chipul lui Alexe în diferite poze aşa cum îl cunoscuse şi aşa cum îl dorise şi cum îl avusese...

Zoltan, vorbea şi se plimba prin odăile cu uşile deschise, trecând dintr'o cameră în alta, oprindu-se să privească cercetător la toate nimicurile, toate bibelourile de pe etajere şi măsuţe, în timp ce în urechile nevesti-si, părea că se înfundase toată vata unei farmacii întregi, aşa ca să nu mai audă nimic...

— Nici nu ştii cât de mult te iubesc... Acolo te vei plimba, iar când te vei întoarce, totul va fi sfârşit...

Vorbea şi se uita la un pisic de porţelan care putea fi şi un breloc, parcă nu-l văzuse niciodată până atunci deşi el îl adusese dintr'o plimbare făcută la Bucureşti.

Aşeză câteva cărţi pe o policioară, ceti titlul uneia, o puse la loc şi tăcu o clipă ca şi cum şi-ar fi adus aminte de cuprinsul ei, era vorba de o dragoste nefericită în care bărbatul îşi înşela nevasta.

Zoltan se scutură, se depărtă cu spaimă să stea într'un fotel larg, să se gândească la el: „Eu nici odata..."

Se simţea atât de bine, atât de curat din

punctul acesta de vedere, ca nici un alt bărbat pe lume. Se uită la Eleonora şi în clipa aceia fără să-şi dea seama îşi schimbă glasul mai mieros de cum era, şi din mic, pe cât se făcuse, afundându-se în catifeaua moale a scaunului se strivi ca o boabă de strugure sub călcâi...

Tăcu un timp ghemuit acolo ca o paiaţă de mătase pus să înfrumuseţeze un fund de scaun, apoi, deodată ca şi cum l'ar fi sgâlţâit cineva, începu să vorbească singur:

— Ai fi crezut tu vreodată, că băiatul acela tânăr...

— De cine vorbeşti, întrebă soţia uitându-se la el fără să-l vadă.

— De Alexe... El care a fost la noi în momentul de panică, să ajungă un conducător al mişcării celor mulţi...

— Era aşa de cuminte... spuse Eleonora suspinând... mi-e milă de el.

Zoltan era fericit că-i răspunsese şi continuă:

— Il iubeam...

— Şi eu..

— Dacă stau bine să mă gândesc, abia acum îmi dau seama că el trebuie să fi ştiut ceva...

— Vorbeşti prostii, se răsti Eleonora. N'a ştiut nimic...

— Nu se poate...

— N'a ştiut nimic înţelege şi Eleonora se

uită cu nişte ochi rotunjiţi de ciudă ca imediat să urmeze cu oarecare dojană:

— Tu totdeauna vezi ceeace nu este şi niciodată nu înţelegi lucrurile astea pe cari...

— Eu cred...

— Destul!... nu mai crede nimic, strigă din nou nevastă-sa... Ai să mă înebuneşti cu ce crezi tu... Nu ştia nimic! Ii părea şi lui tot aşa de rău ca și mie, mai mult am ştiut eu. dar n'am crezut că vor ajunge lucrurile chiar aşa.

Zoltan răuşise să-și supere nevasta.

Ar fi vrut să o vadă că zâmbeşte. că e bucuroasă şi nu ştia cum să facă să o împace ca viaţa în casă să-şi urmeze cursul normal... Se gândi la toate prietenele ei, la toate şi aştepta ca uşa să se deschidă să vină careva...

— Să trimitem după Margareta... Vrei?...

— De ce?...

— Aşa...

— Hm... dar el?... Unde este el acum?...

— Cine?...

— Alexe...

— A, da... Alexe, este aici, în Anina...

— Imi pare bine de explicaţii.

— In fiecare zi, dimineaţa şi seara, e la casino... Ține discursuri...

— E un om deştept... un om energic, nu ca tine... De ce nu-l chemi să-i vorbeşti?... Cheamă-l şi spune-i că... uite, vezi...

Eleonora se apropiă drăgstoasă, zâmbind...

— Dacă vine aci poate că tu, poate că eu. îl vom convinge să... dar ce vorbesc... Dacă într'adevăr m'ai fi iubit, m'ai fi ascultat şi din prima zi când l-am văzut la casino, l-ai fi chemat, fie la un ceai, fie la o masă, fie numai aşa, poate că azi... și Eleonora suspină umezindu-şi ochii, ca să vorbească mai departe.

— Mi-e milă de el... mi-e milă şi...

— M'am gândit eu la toate... m'aşi duce eu singur să-l caut, dar ce va zice directorul?

— Directorul... Toată viaţa ai fost un laş, un fricos, niciodată n'ai fost în stare să faci ceva fără să fi primit pentru asta ordine...

— Bine, acum însă e târziu, orice aşi face, soarta lui este hotărâtă... şi el şi Lorenz, vor fi goniţi...

— Ţi-a spus Kurz?...

— Da... în fiecare zi: „Alexe şi Lorenz vor fi destituiţi.

— Bine, atunci, am să vorbesc eu.

Kurz era la mină.

In faţa unei cafele negre, fumând, cu capul rezemat într'o mână, privea rotocoalele de fum pe cari le asvârlea în tavan.

Cine l'ar fi văzut, ar fi crezut că directorul gândeşte la cine ştie ce lucru mare, realitatea însă era alta, nu gândea la nimic, era într'o stare de odihnă absolută, înfrăţită prostaţiei.

Se obişnuise cu greva minerilor şi nu el era acela care să o regrete.

— „Nu azi, mâine, nu mâine, poimâine şi lucrătorii vor sfârşi prin a veni singuri să-şi ceară iertare, lipsa pe care o duc îi va forţa, şi atunci voiu primi pe cine vreau şi voiu goni pe cine vreau"...

Fuma, bea cafea şi urmărea cercurile de fum care se spărgeau în plafonul încăperei sau mai înainte chiar de a ajunge până acolo...

— „Aşa se va sparge greva..."

Dăduse ordin ca a doua zi muncitorii să intre în mină, cu excepţia celor trecuţi pe listă... Işi trimisese vestitorii şi liniştit aştepta întoarcerea lor...

Greva?... Nu l-a tulburat deloc, hotărâse aşa cum a vrut...

— „Cine nu se supune pleacă..."

Mina era pustie... nici un sgomot, nici un om prin curte, nici un om la „fund..."

La postul de comandă, sus la colivie, ca un căpitan de navă, de unde în zilele obişnuite de lucru, urmărea cadranul celor două ceasoarnice şi semnul de pe cablu, ascultând sunetele în toaca de fier ce ordona coborârea sau ridicarea coliviei, Vornicul, la fel ca şi directorul, pe scaunul său, cu capul rezemat într'o mână, privea în tavan, fără să fumeze. gândind la ce va aduce ziua de mâine. In mânile lui sta vieţile celor ce se adânceau în muncă şi sufletul lui era cu ei...

Rămăsese la locul lui, înţepenit pe scaunul de fier cu manivelele de comandă în dreapta. la stânga şi sub picioare, nu pentru că ar fi fost contra greviştilor sau ar fi crezut altfel decât ei, dar pentru că aşa hotărâse cei mulţi: să stea acolo ca, în tot momentul, când muncitorii ar fi vrut să coboare în mină, să nu lipsească şi în afară de aceasta, cei câţiva cari se mai găseau în preajmă-i şi cari coborau ziua şi noaptea să inspecteze mina, să-l găsească acolo unde trebuie să fie...

De două ori pe zi şi de două ori pe noapte, se pierdea câte unul dintre cei câţiva pe gaura puţului, prin galerii, să vadă dacă funcţio-

nează pompele sau dacă aerisirea se face în condiţiuni bune.

Nu se ştia nici ziua, nici ceasul când oamenii vor coborî, ca şi mai înainte, să înceapă lucrul.

Mecanicul şef ţinea cazanele sub presiune ast-fel ca aburii să poată folosi ascensorului.

Dincolo, la puţul numărul trei, deasemeni funcţiona cazanul cu vapori şi turbina de aerisire, atât.

Directorul, obosit de liniştea ce-l înconjura. uitase de el şi uitase de ce întârzie şi ce caută în cancelaria minei... I se părea că se găseşte în noapte, târziu, în camera de culcare şi sculându-se depe fotoliu îşi scutură trupul de toropeală...

Se întinse şi căscă lung de i se înlăcrimară ochii.

Işi luă şapca de pe biurou, o puse pe cap şi vru să iasă când uşa se deschise şi apăru în faţa lui, galben, abia răsuflând, Vârnav, maestrul de incendiu, şeful pompierilor şi repede. bâlbâindu-se, raportă:

— La orizontul... la... orizontul şapte, incendiu... foc mare... gaze... Ce facem? cu cine intru în mină?... Domnule director...

Şi maestrul amuţi cu ochii în ochii lui Kurz, frământându-se aşa cum se frământase douăzeci de ani de când stingea incendiile din mină; văzând însă că directorul tace, începu din nou:

— Pe orizontul şapte, gaze... sunt singur... greva...

— Câţi oameni avem aci?... întrebă Kurz liniştit caşicum nimic nu se întâmplase..

— Nu ştiu...

— Câţi oameni avem?.. strigă Kurz.

Vârnav deschise ochii de parcă dormise până atunci şi răspunse rar socotind în minte pe toţi cei cari îi ştia că au câte o însărcinare în mină, de când cu greva.

— Afară de Vornicu, dela comanda coliviei...

— Lasă-l pe acela... alţii...

— Focarul Moldoveanu, mecanicul şef Ioniţă dela aburi, Ioşca servitorul dela uşa dumneavoastră... Dumneavoastră şi eu... Afară de aceştia nimeni.

— Bine, cheamă pe toţi afară de cel dela colivie. Pune măştile, telefonează la puţul trei să pornească mai tare turbina de aerisire şi... Aşa. Dute, vin şi eu... Asta este opera voatră, opera criminală a grevei... Grevă v'a trebuit...

Trânti cu şapca de birou şi începu să strige la Vârnav care sta să-l asculte. chibzuind în acelaş timp ce poate să facă cinci oameni...

— Haide!... eşi odată!... Pleacă!...

Ar fi vrut să mai spună ceva Kurz, dar nu mai avea cui, fugise maestrul.

Kurz, care în tulburarea vestei ce i se adusese începuse să se plimbe prin biurou, se o-

pri brusc, îşi puse şapca din nou pe cap îndesând-o bine şi eşi înjurând pe toţi minerii, pe Karl Marx pe Enghels, pe Lassalle şi pe toţi născocitorii socialismului şi ai grevei...

Nici pe Iisus nu L-a uitat.

Tot drumul ce duce dela biurou până la puţ, urcând cele câteva zeci de trepte ale scării de fier, până la colivie, gura nu i-a stat o clipă...

Pe urma lui, la câţiva paşi, grăbea să ajungă Kudac... grăbea să-i vorbească neştiind nimic de cele ce se petrecea în vremea aceia pe galeriile orizontului şapte.

Când Kurz se opri în capul scării, în sala în care icoana sfintei Varvara priveghea tăcerea, Kudac era lângă el.

— Ce cauţi aci? îl întrebă directorul, uitându-se cu răutate la omul care grăbise să-l ajungă.

— Am venit...

Kudac privea în ochii prietenului de altădată... Obosise alergând. Zăpada se pusese mare şi vântul îl biciuise până atunci înroşindu-i obrajii.

— Sunteţi nişte criminali!... E foc în mină şi nici un om... nici unul... Ceată de tâlhari şi de bandiţi... In deosebi tu, tu canalie căruia ţi-am dat zile şi te-am ajutat iar drept mul ţumire îmi faci neajunsuri, trecând de partea lor, de partea străinului acela de Alexe

pe care dacă aşi fi vrut, puteam să-l dau afară a doua zi de la venirea lui în mină...

Tu, să instigi la grevă, când rolul tău era altul, era acela de a fi lângă mine, nu lângă ei... Ptiu!...

Kudac îşi ştergea ochii şi faţa udă de zăpadă ce se topise.

Maestrul de incendiu se apropie grăbind cu ceilalţi câţiva oameni după el, cu măştile puse şi două aparate de stins focul, să coboare în mină. Nimeni n'avea vreme de zăbovit... intrară în colivie cineva a bătut semnalul de plecare şi colivia începu să cadă vertiginos. Când a vrut Kurz să se apropie de oameni, să pună piciorul pe platforma ascensorului era târziu. Braţul lui Kudac îl ţinuse pe loc.

Colivia plecase lăsând deschisă gura întunecată a puţului.

— De ce m'ai oprit?...

Fără să aştepte nici un răspuns, Kurz ridică mâna şi îşi lovi vrăjmaşul peste ochi...

— N'am nimic de vorbit cu tine... Marş!...

— Am de vorbit eu, răspunse bergmaestrul frecându-se cu mâna acolo unde simţea fierbinţeala loviturei.

— Nu vreau să ascult nimic... Să ieşi din curtea minei... Ieşi!...

— Rămân şi trebue să m'asculţi, răspunse Kudac, avem o răfuială veche la care s'a adăogat aceasta nouă.

Urmă o clipă de tăcere.

Kudac se uită la director fără să spună nimic în vreme ce acesta își mușca nervos, mustățile pe cari mereu le trăgea în gură.... Clătină capul și continuând o discuție în gând, spuse tare, cu dispreț și ură în același timp:

— Prietenul meu!...

Lui Kudac îi ardeau obrajii ca focul, ochii îi erau injectați de sânge și buzele-i învinețite tremurau fără să și le poată stăpâni așa că făcu o sforțare să poată răspunde:

— Da... eu... prietenul tău pe care l'ai batjocorit și căruia i-ai aruncat ani de zile rușinea în față, odată cu fumul țigărilor pe cari le fumai... Tu, prietenul meu care vorbindu-mi de ea, turnai otrava în sufletul meu, cu fiecare cuvânt mărturisit, fie că era așa, după cum spuneai, fie că nu... Și te-am ascultat și am băut din paharul cu vin pe care mi-l dădeai, seara și noaptea târziu, până ce amețeai de băutură, ca în toată clipa să gândesc cum să mă răzbun și dacă este sau nu momentul potrivit... Totdeauna a fost câte ceva care să mă împiedice... momentele treceau în fiecare seară pentru că mai tare de cât voința mea era imaginea ei pe care o vedeam că se strecoară între noi... In fiecare seară te iertam ca să-mi făgăduesc că te voi ucide a doua seară...

Serile treceau, serile se repetau... serile și făgăduelile de cari nu mă mai puteam ține...

Ţi-aduci aminte de moartea artificierului?... ţi-aduci aminte? Lucrurile acestea nu se uită aşa de repede. Era la câteva zile după ce îmi luaseşi pe Hilda...

— Cum!... Tu...

Kurz se schimbă la faţă dându-se un pas înapoi...

— A murit în locul tău...

— Tu!...

-- ...şi serile se repetau... Veneam mereu şi mereu îmi scăpai din cauza... din cauza fierei mele, a slăbiciunei... Râdeai, vorbeai şi tu nu ştiai şi n'ai ştiut niciodată ce gândeam eu şi de ce te ascultam...

— Veneai să mă, omori...

— Da, să te omor...

Mărturisindu-se, Kudac devenea tot mai slab, tot mai nehotărât, ochii începură a-i lăcrima, cuvântul nu mai avea nimic din reproşul omului care se deşteptase, picioarele îi tremurau şi cum sta aşa, slab şi fără putere, umilit aproape, ca şi cum ar fi voit să-şi ceară iertare de gândurile rele ce i le nutrise. Kurz îl privi de sus până jos ca şi cum s'ar fi întrebat în gând dacă omul acesta ar fi putut vreodată să-i facă ceva şi deodată isbucni într'un hohot de râs:

— Ha, ha, ha...

— Nu râde Kurz!...

— Ha, ha, ha...

Şi directorul râdea aşa de sgomotos de parcă nu de el ar fi fost vorba şi râsul lui umplea sala mare şi râsul lui hăuia în gura deschisă a puţului, ca o orgă stricată...

Deodată se opri brusc, îşi arcui sprâncenile şi după ce se uită adânc în ochii lui Kudak, apropiindu-se pentru aceasta, cap în cap, îl întrebă răstit:

— Şi acum ce vrei?... De ce îmi spui toate acestea... sau ai venit să...

— Da, am venit pentru ce crezi... m'ai făcut părtaşul fără de legiuirilor tale, am pedepsit muncitorii pentru că ai vrut, i-am furat pentrucă aşa era porunca ta şi te-am ascultat pentru că aşteptam clipa prielnică răsbunărei celei mari... A venit... Mina este a muncitorilor... Dă drumul lucrului pentru toţi minerii şi făgădueşte-mi că le vei plăti zilele nelucrate, nu din vina lor, ci din vina ta... Ei n'au voit greva, ei n'au ştiut că-i furi... Acum o ştiu cu toţi... le-am spus-o eu... Făgădueşte-mi şi te voi ierta şi de data aceasta. Mi-e silă de tine... Eu nu voi sta... eu mă duc... mă duc...

Kudac vorbise cu aceiaşi umilinţă a omului slab, sdrobit sufleteşte, cu aceiaşi renunţare a celui ce nu mai are nimic bun pentru ce să mai trăiască.

— Eu mă duc...

Directorul se uită la prietenul de altădată cu ură. Il privi lung, gura i se strâmbă să râ-

dă, se stăpâni, îşi încruntă sprâncenile şi imediat îi aruncă în faţă aroganţa autorităţei pe care o avea:

— Ticălosule!... Ieşi!... să nu te mai văd în faţa ochilor, dacă n'aşi avea de lucru acum, eu singur te-aşi asvârli afară şi aşi da ordin jandarmilor să te aresteze... ieşi!...

Mânios, Kurtz făcu câţiva paşi să se depărteze de puţ.

— Nu pleca!... avem încă de vorbă strigă furios Kudac şi îl prinse de braţ... Nu vrei?

— Nu!...

Kurtz se smuci, ridică mâna şi îl lovi peste faţă cu toată puterea. Kudac îl prinse în braţe... din nou îi scăpă însă din strânsoare şi pumnii directorului începură să cadă grei...

Cu multă anevoie bergmaestrul se îndreaptă, înălţându-se şi începu să lovească adversarul cu atâta putere încât acesta începu să se clatine pe picioare... Pumnii cădeau şi dintr'o parte şi dintr'alta... s'au prins în braţe amândoi şi au început să lupte, să se doboare unul pe altul... Kurz îşi lipi gura de fruntea bergmaestrului, în rânjet, muşcând ca dintr'un măr, însângerându-i faţa, dar Kudac nu mai simţea durerea şi porni să râdă şi să gâfâe ca un nebun, ţinând strâns la pieptul său pe director. Il împingea încet, încet spre gura puţului... Kurz se răsuci să se depărteze, îngrozit de gândul care îi fulgeră prin minte...

Braţele de fier ale lui Kudac îl readuse însă din nou pe acelaşi loc, opindindu-se în el ca într'un mal... Kurz se înţepeni pe picioare şi începu să strige şi strigătelor lui nu răspundea decât golul sălii şi acelaşi hăuit al puţului... Işi aruncă ochii la icoana Sfintei Varvara în faţa cărei ardea candela şi se ruga în gând să-l ocrotească, să-l scape...

— Vă iert... gemu Kurz simţind cum îl părăsesc puterile... Ochii îi erau ieşiţi din orbite de spaimă... şi nu venea nimeni... şi nu era nimeni... Kudac nu răspunse decât cu gâfâelile oboselei... încă o sforţare şi încă una...

— Kudac...

. . . .

In fundul sălii, între două vagoanete moarte pe linii, se iviră Vlad şi Bozovici, cei doi lucrători ce aveau să vorbească cu directorul în delegaţie...

Era prea târziu.

Picioarele lui Kurz pierdură pământul şi cât ai clipi din ochi amândoi, îmbrăţişaţi cum erau, s'au dus pe gura puţului...

După zece minute, colivia plină de sânge. aducea la suprafaţa pământului, pe acoperişul de fier şi bârne, trupurile sdrenţuite, strânse în braţe, strivite de parcă era unul...

Pe fruntea lui Kudac se vedeau urmele dinţilor cari muşcase.

Ugolino şi Rugieri.

La casino lume multă, mai multă ca totdeauna.

Toţi ştiau de hotărârea directorului.

Numele celor sortiţi să părăsească mina şi coronul, trecea din om în om odată cu freamătul nemulţumirei generale ce creştea ca o tălăzuire de ape nestăvilite.

Când a venit Lorenz şi Alexe, mulţimea aceia de oameni necăjiţi, isbucni în urale şi aplauze ce nu mai sfârşeau.

Zadarnic a încercat Alexe să liniştească gloata muncitorilor ridicând mânile în sus, făcându-i să înţeleagă cuvântul ce se pierdea:

— Linişte!...

Părea că nebunia le prinsese minţile. Strigătele de „bravo!"... „trăiască greva!"... se rupeau pentru o clipă în apostrofe şi urlete ameninţătoare la adresa directorului, ca iar să se audă „bravo!..." „trăiască greva"...

Alexe se uita la ei fără să poată rosti un cuvânt...

Unul cetea tare lista cu numele celor ce erau concediaţi, un altul, striga şi mai tare: „să-l ucidem!"...

Braţele ridicate şi pumnii încleştaţi se agitau într'o tensiune nervoasă generală...

Târziu, abia de s'a potolit larma și Alexe a putut să se facă auzit:

— Fraţilor!... cunoașteţi lista cu numele celor condamnaţi peirei...

— Am auzit-o...

— O ştim...

— Ei bine, eu sunt cel întâi care sunt gata să mă dau la o parte din calea voastră...

In sală se făcu linişte de parcă goală ar fi fost...

— ...E iarnă, continuă Alexe, nevoile sunt mari şi poate că cel ce deţine soarta voastră în mânile sale se va mulţumi cu jertfirea mea a lui Lorenz şi poate a lui Kudak...

In numele nostru vă vorbesc vouă... E iarnă, aveţi familii, copii cari vă cer mâncare şi noi nu vă putem da nimic...

— Ori toţi, ori niciunul...

Din nou se rupse tăcerea şi aproape, fiecare, câte unul sau în gloată, începură din nou să strige și să se agite...

— Atunci refuzaţi să intraţi în mină, continuă Alexe.

— Refuzăm...

— Ori toţi, ori niciunul strigă acelaşi de adineaori.

— Incă odată, începu şirul vorbirei Alexe, eu nu vreau să port pe conştiinţă suferinţele şi lipsurile ce le veţi îndura din cauza grevei...

Am venit în mijlocul vostru fără să fi fost chemat şi fără să fiu gonit, sunt gata să plătesc cu capul meu mişcarea voastră pentru dreptate... Nu vreau să fiu piedică pentru izbândirea cauzei voastre care de acum încolo este câştigată, căci fără de voi nimic nu se va putea face şi să ştiţi, dacă, plecând de aci, hoinărind fără de lucru sau muncind în altă parte, de pretutindeni unde voi fi, nu voiu înceta de a pune urechea la pământ să ascult glasul ce va veni depe fronturile de lucru, de pe orizonturi, glasul minerilor şi dacă va fi nevoie, voi striga şi în temniţă fiind, până ce se vor găsi urechi să audă şi minţi să înţeleagă...

N'am nici o avere afară de o casă săracă într'o margine de oraş unde mama, bătrână şi slăbănoagă, aşteaptă să-şi ducă zilele vieţii mai departe din câştigul trudei mele...

De la ea am învăţat să iubesc adevărul şi să am milă de omul sărac şi de câine. Câinele *Bulum* mi-a apărat casa şi viaţa de răifăcători, era un buldug cu ochii de copil şi faţa de catifea neagră... iar omul sărac, muncitorul, a venit nu odată, ci de foarte multe ori să ne încălzească odaia cu un braţ de lemne şi sufletul cu un cuvânt de mângâiere. Omul acesta a venit cu pâne şi cu sare şi aşa am trăit din mila săracilor ca să pot termina studiile, să vin aici, să vă găsesc pe voi tovarăşi

de muncă şi să-l găsesc pe „el” cel fără de suflet...

— Jos cu el...

— ... pentru fiecare dintre voi m’am apropiat de mişcare, iubindu-vă în aceiaşi măsură în care urăsc nedreptatea ce se face...

— Ura!...

— Bravo!...

— Bravo!

— Eşti al nostru! strigă Oană... nimeni nu te va rupe din lumea aceasta, ne trebue un steag şi steag te avem iar dacă va fi nevoe...

— Ura!... ura!...

— Să te duci să vorbeşti directorului, strigă cineva...

— Nu!... şi Oană ridică mâna în sus din mijlocul sălei unde se găsea.

— Nuuuu... El e în stare să se ducă să ceară dreptatea numai pentru noi nu şi pentru el...

— Aşa-i!...

— Să se ducă...

— Să plece altul...

— S’a dus Vlad şi s’a dus Bozovici... îi aşteptăm... trebue să sosească... spuse Gheorghe... s’au dus nu să cerşească milă, ci să ceară dreptate pentru toţi...

— Au venit au venit strigă cineva de lângă uşă...

— Cine?...

— Bozovici... Vlad...

— Bozovici...

— Bozovici... Bozovici...

Câţiva puseră mâna pe el şi-l ridicară în braţe, aşa ca să fie văzut mai bine...

— Ce veste ne aduci?...

— Fraţilor, Kudac...

In aceiaşi clipă, fără să mai dea răgaz vestitorului, să continue ce avea de spus, toată lumea începu să se întrebe mirată şi să strige:

— Unde este Kudac?... Ce este cu Kudac... Kudac...

— Ne-a vândut, poate, spuse unul şi cuvântul îl repetă altul...

— Tăceţi!... bătu Alexe cu pumnul în masă, nu pângăriţi pe unul din cei mai buni ai voştri... Lăsaţi-l pe Bozovici să termine ce are de spus...

— Tăcere!...

— Linişte!...

— Spune Bozovici...

— A murit Kudac...

Cuvintele acestea au căzut ca un trăsnet în mijlocul oamenilor. Toţi amuţise...

— A murit dar odată cu el a murit şi Kurz... l'a aruncat pe gura puţului, la adânc... și cum erau prinşi unul de altul, s'au dus amândoi...

. . . .

— Cărbunari!... Kudac, cel mai devotat cauzei şi-a jertifit viaţa pentru noi... Ştiam că așa se va întâmpla...

Plecaţi-vă capul cu smerenie şi unul dintre

voi să spună rugăciunea pe care o ştie orice miner şi pe care o îngânaţi în faţa Sfintei Varvara, înainte de a coborî colivia.

Din ochii lui Alexe curgeau două şiruri de lacrămi...

Minerii şi-au plecat capul şi după ce Vlad a spus tare tatăl nostru, toată sala a cântat cântecul minerului, aşa cum se cuvine celor morţi la datorie...

Odată cu vestea morţii lui Kudac şi a lui Kurz, se răspândi şi vestea incendiului din mină.

Intr'o clipă, muncitorii alergară chemaţi la datorie... se duceau să-şi apere bogăţia în care s'au născut şi au trăit săraci...

Au trecut pe la lămpărie de şi-au luat lămpile, măştile de incendiu şi, aşa îmbrăcaţi cum erau fără să se mai poată schimba, au umplut colivia vopsită cu sângele celor doi morţi şi au coborât câte şaisprezece, şeaisprezece, în nenumărate rânduri, îngrijaţi de ceiace se petrece la adânc.

In prima colivie, odată cu steigherul Oană, Bozovici şi ceilalţi mineri, au coborît Alexe şi Lorenz.

S'au aşezat ventilatoarele şi fumul negru şi gazele otrăvitoare, erau gonite departe, prin burlanele prinse unul de altul, până pe orizont, de unde le fura curentul dela turbina puţului trei să-l verse afară ca pe o gură de horn...

Când aerul se curăţi şi fumul nu mai umplea frontul unde se ivise focul, muncitorii,

unul lângă altul, ca dinţii în ferestrău, abia având loc să se mişte, puşi în linie, au început ridicarea din două părţi, pe două rânduri, a batalurilor de lemn, bătând lut între ele şi „şpulung", că imediat ce se ridică digul de un metru, să treacă în urma acestuia, la zidirea în beton a peretelui ce va izola pentru totdeauna focul cel vecinic al pământului...

Abia după masă târziu, după ce doctorul Bur, împreună cu comandantul Jandarmilor. au făcut ancheta şi autopsia cadavrelor, Iurim, Vlaicu şi Gheorghe, şi-au umplut câte trei mânile de sângele închegat al prietenului şi vrăjmaşului lor, despărţind trupurile a căror carne părea că se înfrăţise pentru totdeauna.

In ziua aceea şi toată noaptea, nici Alexe. nici Lorenz şi nici unul dintre cei ce lucrau la zidirea focului, n'au ieşit din mină. Abia a doua zi au avut vreme să se intereseze de bergmaestru când toţi lucrătorii, îmbrăcaţi în uniforma cernită a minerilor erau adunaţi în biserică şi în faţa bisericei, până sus pe munte la piciorul crucei pe care răstignit, încărcat de zăpadă, veghia Mântuitorul...

Munţii, pădurea, casele şi cărbunii, erau albi...

Zăpada multă ce căzuse ziua şi noaptea, luminase pământul, numai pâlcul mare al minerilor veniţi la înmormântare, era negru şi negru mai era trenul neastâmpărat care aler-

ga dintr'un loc într'altul, pe zece linii, să lege vagon de vagon...

Fanfara minerilor cânta marşul funebru al lui Beethoven şi între timp, când încetau instrumentele de alamă, ca să nu se audă plânsul şi nici suspinul coronului, cânta corul, cântecul lor de totdeauna cu acelaşi refren:

„Glük, auf... glük auf"...

In urma celor petrecute la mină, un inspector al Ministerului Muncii, şi un delegat al administraţiei Societăţei exploatărilor de cărbuni, amândoi sosiţi dela Bucureşti, împreună cu procurorul dela Tribunalul Timişoara, au anchetat „cazul".

Rezultatul a fost că muncitorimea nu a făcut altceva de cât să-şi ceară drepturile ei: „Toţi să fie plătiţi pe zilele de grevă, care nu din vina lor s'a produs, să nu mai fie furaţi pe viitor, şi să se respecte legea care prevede că mai înainte de a se face concedierile lucrătorilor în masă sau individual, să li se dea un preaviz de cincisprezece zile, restituindu-se în acelaşi timp reţinerile făcute pentru casa de ajutor când aceştia nu au anii suficienţi pentru a li se plăti pensiile".

„Concedierile să fie motivate şi să se facă începând cu cei mai noi angajaţi şi dintre aceştia cu cei din alte localităţi şi numai în cazul unei imperioase necesităţi. Pentru cunoaşterea acestei necesităţi, direcţiunea să fie obligată a afişa cu trei luni, sau în cel mai rău caz, cu treizeci de zile mai înainte, data

la care expiră livrarea unei comenzi contractate, şi de asemeni, direcţiunea să afişeze timp de cincisprezece zile, orice nouă comandă că în tot momentul minerii să cunoască situaţia reală a exploatărei".

Atât şi nimic mai mult.

Cum cererile muncitorilor erau drepte şi justificarea lor legală, anchetatorii au trebuit să constate că adevărul era de partea celor mulţi, că au fost furaţi şi că fostul director făcuse un act de autoritate nejustificată când a hotărît concedierea celor trei sute cincizeci, act de care numai el singur era vinovat, cu atât mai mult cu cât de ceeace intenţiona să facă, nu anunţase consiliul de administraţie care în asemenea împrejurări are cuvânt hotărîtor.

In afară de acestea nu s'a putut dovedi cu nimic, amestecul cuiva în drama desfăşurată la gura puţului, astfel că după cinci zile de anchetă cu cercetări, interogări şi declaraţii, oamenii veniţi să facă lumină, n'au putut descoperi nimic în sarcina celor mulţi.

In ceeace priveşte spiritul general de resvrătire ce cuprinsese minţile tuturor, anchetatorii au fost de părere că s'ar fi datorit instigaţiilor făcute de Kudac, toţi muncitorii însă, până la unul, în declaraţiile lor au respins această învinuire ce se aducea fostului lor camarad.

Lucrurile terminate, anchetatorii au con-

vocat pe toţi lucrătorii în sala casinoului unde procurorul, în numele legei şi a drepturilor omului, (pentru prima dată când un procuror vorbeşte în numele acestor drepturi), a făcut apel la sentimentele lor de vechi cărbunari, să fie liniştiţi şi să intre în mină de îndată, întru cât nici unul nu va fi concediat, după asigurările reprezentantului societăţei.

— Celor rămaşi pe urma morţilor din noaptea când s'a declarat greva, li se vor acorda pensiuni şi ajutoare, iar în ceeace priveşte salarizarea pe timpul zilelor de grevă, aceasta se va hotărî de către societate şi ministerul muncei cari în comun vor vedea dacă se va putea face sau nu... Vă mai încunoştiinţez că în urma adresei ministerului de interne, comandantul jandarmilor va fi mutat din localitate...

Şi oamenii au intrat în mină...

Armata, cu uniformele soldaţilor ce înpestriţase în ultimul timp coronul şi obişnuise lumea cu regularitatea de cazarmă ce se mişcă şi trăeşte în sunetul goarnei, sculându-i din somn sau chemându-i la masă, încărcată în tren, a plecat înapoi la Oraviţa.

La mină nu înlocuise nimeni pe Kurz, lucrările de birou, administrative, se continuau cu aceiaşi regularitate ca şi mai înainte şi de aceiaşi funcţionari, iar exploatarea se făcea sub directa conducere a lui Alexe căruia Zoltan, fie din laşitate fie din respect pentru energia de care dăduse dovadă în timpul mişcărei, sau știind că astfel se apropie într'o măsură mai mare de sufletul mulţimi, îi trecuse atributele de şef.

Munca în mină se făcea în condiţiuni superioare de cum se făcuse înainte, conştiinţa fie cărui ins, fiind conştiinţa mulţimii.

Orice acţiune întreprinsă, orice măsură pentru buna orânduire a exploatărei, mai înainte de a fi aplicată, era cercetată de toţi, ca o nevoie în familie pe care o discută părinţii şi copiii.

Fiecare avea cuvântul şi cuvântul fiecăruia era acela al lui Alexe care gândea cu ei împreună.

Fără să strice nimic în ordinea erarhiei sociale, Alexe recunoştea în Zoltan autoritatea superioară de om priceput în meserie, lipsit însă de curaj şi iniţiativă, totuşi înaintea oricărei hotărîri ce urma să fie luată, o împărtăşea inspectorului care niciodată nu avea nimic de obiectat şi râdea ca şi mai înainte, cu seninătatea unui copil, iubind cu adevărat oamenii pe cari tot cu adevărat îi urîse mai înainte.

Alexe numai era inginerul tânăr venit de curând la mină, ci era socotit de oameni ca al locului, ca însăşi năzuinţa lor care se întrupase în el.

Intreaga colonie îl recunoştea ca diriguitor.

Până şi bolnavii dela Sommerfrisch, oameni cari nu-l văzuse niciodată sau cari îl văzuse numai întâmplător, vorbeau de el ca de un frate înţelegător al necazurilor lor şi al vieţei comune, viaţă nouă pe care o crease „vrăjitorul” acesta în câteva zile, punând suflet acolo unde nu era şi viaţă acolo unde zilele se numărau odată cu pulsaţia bolnavilor.

A înfiinţat o casă de ajutor, în afară de aceea oficială a ministerului muncei, casă în care fiecare miner, sănătos sau bolnav, avea

o parte din bunurile pe care omul trebuie să le recunoască fratelui.

Munca furată de fostul director, sub forma de lipsuri la socotirea vagonetelor, a fost înlăturată şi fiecare lucrător îşi primea un spor de leafă pe care până aci se obişnuise să-l creadă că nu le aparţine.

Cu sporul acesta, din primele zile s'au făcut minuni, adunându-se fondurile necesare pentru ajutorarea celor mai lipsiţi şi mai greu împovăraţi de familie cari au suferit şi s'au îndatorat pe tot timpul grevei.

Tot aşa, s'au împărţit ajutoare bolnavilor şi s'a restituit o parte din banii agonisiţi de Lorenz, bani pe care acesta îi pusese la îndemâna celor mai nevoiaşi pe timpul cât a stat mina.

Tot în această casă de ajutorare şi-a găsit sprijin trei reumatici îmbătrâniţi de muncă şi boală, cărora încă de mult li se pusese în vedere să plece din coron neavând pe nimeni care să-i înlocuiască la adânc...

Erau singuri bătrânii căci copiii lor se mutase de mult întâi la Sommerfrisch şi-apoi la cimitirul din Stejerdorf...

Nici o numire nouă nu se făcuse de societate în locul lui Kurz, nu i se simţea lipsă nicăiri, nici la Anina nici la Bucureşti.

Alexe era numai suflet şi inimă... a trebuit să sacrifice mult din produsul muncei lui, în favoarea gloatei şi a trebuit pentru buna o-

rânduire a lucrului să renunţe la ceasurile de odihnă muncind câte zece şi douăsprezece ore în şir în mină şi afară din mină, pe care o iubea deopotrivă cu viaţa ce să frământa într'însa.

Zăpada cădea liniştită...

Iarna era în toi şi în sufletele oamenilor reînviase primăvara nouă...

Frământările sufleteşti şi neodihna din ultimul timp, redeşteptase şi înrăise boala amorţită o clipă în gâtul și plămânii lui Lorenz ca să-l trimeată din nou la sanatoriu unde spunea el:

— „Voi avea timpul să gândesc la o nouă alcătuire socială care trebuie să vină odată cu răsăritul soarelui de primăvară"...

Nici acum n'ar fi schimbat mina pentru Sommerfrisch, dar din ziua în care a umblat cu Alexe pe înălţimile munţilor, îmbrăţişând de acolo cu o singură privire lumea care îi era dragă, glasul i se stinsese aproape complet numai în câteva zile. Afară de aceasta, aproape în fiecare zi, de o săptămână încoa, avea puternice emoragii de sânge.

La început, când i-a spus Alexe să părăsească lucrul şi grijea mişcării, căutându-şi de sănătate, a răspuns:

— Sunt atâtea de făcut şi ca să te las acum singur, ar însemna să stricăm tot ce am înfăptuit... Eu sunt mai vechi în mină, cunosc relele mai bine ca oricare altul şi pe cele ce se văd, şi pe cele ce nu se văd... Am schimbat cinci

directori şi tot atâţi inspectori... Trebuie să rămân... Boala aşteaptă... am patruzeci de ani, până la cincizeci mai este vreme... La cincizeci de ani mor tuberculoşii dacă au putut să treacă de treizeci...

Fără să pară de loc îngrijat, sau perfect convins că ceeace trebuie să vină nu se poate înlătura, Lorenz îşi hârjâia viaţa odată cu răguşeala înfundată în gâtlej, ca să tuşească, să se congestioneze la faţă şi să scuipe sânge.

— Trebuie să pleci imediat. Mâine nu vei mai intra în mină, dacă într'adevăr ţii la noi, altfel voi fi nevoit să plec eu, să mă duc departe căci nu vreau ca după cele făcute până aci, bune sau rele, să am convingerea că eu însumi te-am ucis cu un ceas mai de vreme... Voi spune muncitorilor, voi striga în mină, voi striga pretutindeni şi vei trebui să asculţi.

Amândoi stăteau afară, în uşa casinoului, să-i ningă zăpada.

In sală era cald, fum de tutun şi miros acru de bere.

Lorenz lăsă capul în jos... Respiraţia i se scurtase şi pieptul i se ridica grăbit ca al unei păpuşi de ceară, într'un panopticum, păpuşă ce vrea să închipue ultimele clipe ale muribunzilor.

Abia acum observase (el s'a gândit la pă-

pușile de ceară din panopticum) și își dădu seama de răul în care se găsește...

Clătină capul și pentru întâia dată a înțeles deșertăciunea vieței...

Iși trecu prin minte, ani de când se știa... și anii au fugit așa repede... Depărtă amândouă mânile la un lat de palmă, una de alta. ca și cum ar fi ținut între degete un fir de ață.

Ochii i se limpeziră și i se păru că vede mai clar ca niciodată, și cum se uita la Alexe, îl găsi și pe acesta slăbit și băgă de seamă că tușește uscat ca și el.

„Nu, nu e departe să mă ajungă", gândi Lorenz, „atât că el e mai tânăr..."

— Ne-am înțeles, întări Alexe cuvântul. privind în ochii prietenului.

— Da... mă voi odihni. Ai dreptate, altfel dacă și tu și eu vom sta acolo, cine știe ce se mai poate întâmpla.

Au tăcut amândoi și au rămas unul în fața celuilalt fără să-și mai spună nimic.

Alexe gândea la ultimele cuvinte ale lui Lorenz... „și tu și eu să stăm"...

— „Da... poate că are dreptate... poate că sunt bolnav și nu știu"...

I s'a oprit gândul la maică-sa, apoi la el, pe când era elev și pe când îi era de ajuns să audă numai că cineva e bolnav de oftică, ca să-l ocolească, să fugă cât mai departe și zile întregi să trăiască sub groaza unei boli imaginare, desinfectându-și mânile și gura...

In momentul acela se apropie de ei doctorul Bur, mestecând între dinţi un capăt de ţigară de foi, suflând fum pe nas şi pe gură.

Chelia îi strălucea ca sticla, nu purta pălărie nici iarna, nici vara, ochii mici ca de viezure clipeau des.

— Ce mai puneţi la cale revoluţionarilor?... Obişnuiţi să răscoliţi pământul, aţi răscolit şi oamenii... apoi, adresându-se lui Lorenz, după ce a râs de gluma făcută.

— Ei, când vii?...

— Zilele acestea, răspunse abia înţeles Lorenz, vădit tulburat în socotelile lui.

— Zilele acestea... Nu zilele acestea, ci mâne... acuma chiar...

Ce stai aci în fumul uzinelor şi la ce mai intri în mină?... Neapărat mâine dimineaţă să vii la sanatoriu... Dacă vrei, trec să te iau cu trăsura... mergem împreună...

Şi eu i-am spus, interveni Alexe.

— Dar dumneata cum te simţi?...

— Eu!?...

— Da, dumneata...

— De ce mă întrebi?...

— Cum de ce te întreb!... nu vezi că ai slăbit... tuşeşti şi pe urmă...

— Dar n'am nimic...

— Trebuie să o ei de la început... uite cum tuşeşti...

In adevăr, Alexe tuşise... Nu băgase de seamă nici odată până atunci.

Imediat îşi aduse aminte de cuvintele lui Lorenz...

Din nou a tuşit...

— Simţi ceva?

— Nu ştiu, n'am avut vreme să mă gândesc până acum la asta.

— N'ai face rău dacă...

— Intâi să es eu şi-apoi să intre el, spuse Lorenz încet.

— Da, Lorenz, răspunse Alexe, aşa ca să vorbească controlându-şi în acelaşi timp respiraţia, funcţiunea plămânilor, tusea...

— Poate să fie numai o răceală simplă... şi doctorul întinse mâna inginerilor... Se uită în ochii lui Lorenz o clipă...

— Ne-am înţeles!... Mâine dimineaţă...

Se depărtă, morfolind mereu capătul de ţigară între buze, mutându-l când într'o parte a gurii, când în alta.

Din ceasul acela Alexe îşi simţea puterile mai slăbite... Inima îi bătea mai repede şi făcea sforţări să-şi oprească în gât, tusea care îl sâcâia mereu de parcă cineva îl gâdila după omuşor, în vreme ce pe piept în sus, stăruia să se ridice un nod care se reîntorcea de unde plecase, făcând mereu, fără astâmpăr, acelaşi drum pe coşul pieptului.

— Mi-e frig, spuse Lorenz... intru înăuntru.

— Dute... Vin şi eu...

Alexe a rămas să privească schimbul de lucrători cari treceau la muncă să coboare în

mină cu aceiaşi obişnuinţă cu care intrau în casă atunci când se întorceau dela lucru.

Se uită după ei şi pentru prima dată cercetă înfăţişarea lor din punct de vedere al sănătăţei...

Din trei, unul tuşea... toţi erau slabi şi toţi, ca unul, păşeau asemeni umbrelor ce nu au nimic comun cu cele pământeşti.

Nu se gândeau nici la ei, nici la ai lor... fiecare ducea viaţa, aşa cum îşi ducea haina pe umeri, conştienţi de ce aveau de făcut la adânc şi de ce îi aşteptau la capătul drumului care din zi în zi, se înădea, lungindu-se aşa ca în cele din urmă, să numai poată ajunge...

Nepăsători şi conştienţi sinucigaşi cari în locul toxinelor sau al ştreangului, îşi alesese moartea cea mai agonică: munca forţată sub pământ, cu variaţiunea unor clipe de mulţumire pe cari le da iluzia de viaţă atunci când scăpau de exploziile grizou-ului.

Atât înţelegeau viaţa.

Aceasta era adevărată bucurie pentru ei.

Cu fiecare clipă de prelungire a agoniei ce ducea la acelaşi sfârşit, căpătau încredere în ei şi puteri nebănuite, fără să aibă timp a simţi curenţii de aer după galerii sau năduşeala care se răcea pe trupul lor cum nu simţeau nici umezeala pietrei prin care se filtrau apele, pietre de cari se răzimau sau pe cari odihneau...

Nu simţeau nici lipsa de aer, nici praful de cărbune ce le sgâria plămânii şi le umplea gura, ci trăiau bucuria unei reînvieri ce se repeta la intervale timp neregulat.

— Noroc bun, domnule inginer...

— Noroc bun... răspunse Alexe salutului celor ce se duceau să intre în sânul pământului.

Trecuse mai bine de o lună de când încetase greva.

Munca în mină, se continua în linişte cu aceiaşi resemnare şi aceiaşi toropeală de fără gând, înfrăţită turmei, ca şi cum nimic nu se întâmplase niciodată.

Când şi când, seara, prin cârciumi în faţa paharelor cu rachiu, sau la casino, bând bere, minerii îşi aduceau aminte de Kudac şi odată cu amintirea lui, se ivea şi imaginea întunecată a omului roşu, a lui Kurz, iar de aci, ca pe o sfoară cu noduri sau un şir de mătănii trecute printre degete, se oprea gândul la evenimentul cel mai important, pentru ei, care a fost greva, la întruniri, la ce a vorbit fiecare dintre oratori, la Alexe şi la legăturile temeinice cari se făcuseră între lucrători şi conducători...

Şi iar, în vălmăşagul, amintirilor, răsărea aceiaşi figură uscată ca de hârtie mototolită, cu ochii vii, a bergmaestrului Kudac care, deşi trăise mai mulţi ani în mină, fusese un necunoscut pentru ei, până în ziua când lu-

mea toată a văzut în moartea lui pe martirul cauzei...

— Dumnezeu să-l ierte... Kudac a fost un om!...

— Dar ce om!...

Lucrătorii îşi plecară capetele, clătinându-le cu uimire şi părere de rău de parcă în faţa lor sta încă masa de carne şi sânge amestecată cu aceia a vrăşmaşului ucis...

— Dumnezeu să-l ierte...

S'au băut paharele până la fund ca să le trântească de pământ, să le sfărâme în ţăndări...

Au cerut alte pahare şi au băut înainte.

S'au colectat minerii leu cu leu şi cea dintâi grije le-a fost, deşi în iarnă, să-i facă mormântul cât mai frumos.

Drept monument, au zidit din piatră de şist, o stâncă colţuroasă pe care au săpat sus, în spre vârful ei, două ciocane încrucişate, simbol al muncii la adânc iar sub ele au scris:

„14 Noembrie"

„Tovarăşului de muncă Kudac care s'a jertfit pentru cauza minerilor".

Au împrejmuit locul cu un gard de fier.

Două sălcii, deoparte şi de alta, păzeau mormântul în faţa bisericei, în drumul celor vii, să rămână ca o mărturie pentru cei de

azi şi pentru cei de mâine, când se vor abate la biserică pentru închinare.

Consiliul de administraţie al exploatărei cărbunilor, nu hotărîse nimic încă, ce va face la mină, după cele petrecute.

La chemarea lui Alexe, lucrătorii au coborît şi câteva zile în şir au ostenit să ridice întăriturile ce se slăbiseră gata să năruie galeriile şi să oprească apele de a inunda mina părăsită.

Ca automate mânate de acelaşi mecanism, oamenii au dus cu ei la adânc, viaţa molcomă şi surdă pe care au împrumutat-o pământului.

Totul era în ordine, totul era în mişcare.

La fabrica de cocs la fel, ferăstraele cari până atunci de ani de zile dăduse suflet coloniei de muncitori, hărjăiau sgomotos în pulsaţia ritmică a ceasului, scoţând din inerţie, odată cu vagonetele ce aninau de cablurile funicularului, întreaga regiune.

Muntele de cărbune creştea de la zi la zi, iar coşurile înalte împânzeau, ca totdeauna, cerul cu scama neagră a fumului.

Ceasul de pe frontunul „Direcţiei" încremenit o bucată de vreme, se porni în sărituri de secundă, odată cu fluerul sirenelor ce chema la muncă şi trimitea acasă, schimburile de lucrători.

Trenurile cărau zilnic acelaşi număr de vagoane, ca şi mai înainte, la destinaţii deosebite.

Totul era cum fusese, mai puţin Kudac, mai puţin Kurz şi mai puţin furtul vagonetelor din producţia fiecărei echipe de muncă.

Aproape în toate serile, muncitorii se întruneau acasă la Alexe unde împreună chibzuiau cât mai bine la orânduirea muncii şi la împlinirea organizaţiei lor, în lipsurile pe cari le dovedise greva.

S'au făcut cooperative de unde fiecare muncitor se putea aproviziona cu tot ce îi trebuie, până la completarea unei a treia părţi din salariu, plătind din cincisprezece în cincisprezece zile târguelile făcute, fără de nici un beneficiu de capitalizare.

Femeile şi fetele minerilor făceau cu schimbul oficiul de vânzătoare.

Ochiul, mintea şi braţul lui Alexe, erau pretutindeni.

Totul se făcea sub directa lui priveghere, la care era ajutat de cei mulţi şi la cari se adăogase inginerii, dintre cari n'a lipsit nici inspectorul Zoltan.

Prisosul de salarii rezultat pe urma „mancurilor" de altdată, cari nu mai erau, oamenii primindu-şi salariile pline aşa cum nu le avusese în trecut, încropea nevoile.

Administraţia avea aceiaşi cheltuială ca şi înainte, aceasta a fost dovedită cu prilejul verificărei scriptelor când un expert contabil venit dela Bucureşti a găsit două rânduri de registre, de plată şi de extracţie, pe cari

le ţinuse Kurz, unul pentru muncitori şi pentru el în care o pătrime din produsul fiecăruia era trecută ca „manc" şi altul în care erau trecute şi aceste râşne pentru administraţie, diferenţa de sumă trecând în buzunarul său şi a contabilului care a trebuit să fugă a doua zi după moartea omului roşu, fără să ştie nimeni de ce; abia mai târziu s'a aflat de ce fel de contabilitate ţinuse.

Rapoarte săptămânale comunicau administraţiei, activitatea minei... se îndreptau transporturile de cărbuni la clientelă şi se trimiteau conturile spre încasare centrului care pe temei de borderouri, trimitea salariile muncitorilor împreună cu sumele necesare exploatărei şi întreţinerei.

Totul era într'o ordine cum nu fusese niciodată.

Pentru buna orânduire a minei, consiliul de administraţie al exploatărei cărbunilor, hotărîse înaintarea la gradul de inspector a lui Alexe şi Lorentz cari împreună cu Zoltan să poarte grijea şi răspunderea exploatărei minelor din Anina, a fabricei de cocs şi a celei de cherestea.

Când au ştiut de aceasta lucrătorii, în prima Duminică ce a urmat înştiinţărei generale ce se afişase, strânşi laolaltă, cu muzica în frunte, s'au dus la casa lui Alexe unde o delegaţie de alţi muncitori îl adusese pe Zoltan.

Toţi s'au descoperit şi au aclamat pe noui conducători, în deosebi pe Alexe, ca pe unul de ai lor.

Pe drumul alb, de sub fereastră, a vorbit Bozovici, a vorbit Oană şi a vorbit o văduvă de miner al cărei bărbat fusese împuşcat în prima seară a răsvrătirei şi care acum, cu un copil în braţe, după ce a amintit de cei căzuţi în lupta de isbăvire, mulţumea Sfintei Varvara care le-a trimis pe Alexe, omul lui Dumnezeu, să aibă milă de răscolitorii pământului ca şi de cei ce sunt bolnavi în sanatoriul dela Sommerfrisch, de văduve şi de orfani...

— Să trăeşti!... Dumnezeu să te ţie!... Noroc bun!...

— Noroc bun... să trăeşti... noroc bun...

— Să trăeşti...

Şi mulţimea de muncitori şi femei, striga ameţită de bucurie, fluturând pălăriile, batistele şi legăturile de pe cap sau de la gât.

Muzica a cântat cântecul minerilor...

Lui Alexe, emoţia îi umplu ochii de lacrimile bucuriei.

Inima îi bătea cu putere de parcă ar fi voit să easă din el, iar pe coşul pieptului, se ridica şi cobora năduful... Fruntea îi era brobonată de sudoare... îi era cald de parcă stătea în dogoarea focului, deşi pretutindeni cât cuprindeai cu ochii, zăpada înveşmânta munţii, pădurea şi pământul...

— Mineri!... a spus Alexe, făcând sforţări să fie auzit cât mai departe, nu bucuria de a fi conducătorul vostru mă face să lăcrimez, ci încrederea pe care am putut să o capăt sufletelor voastre şi faptul că de acum încolo sunt sigur şi voi de asemeni, că banul pe care îl agonisiţi cu atâta trudă, în fundul pământului, nu va mai fi furat...

— Ura!...

— ..Vom da „Cezarului ce este al Cezarului"... şi ascultând de cuvântul Mântuitorului, ne vom „supune legilor" şi vom apăra bogăţia pământului pe care Dumnezeu a hărăzit-o oamenilor...

Incheiând, vă rog pe toţi ca în clipa celei mai mari bucurii a noastre, să plecăm capetele într'un moment de reculegere pentru amintirea alor noştri: Kudac, Gheorghe, Vasile, Ilarie şi Burlan, morţi pentru izbânda noastră...

. . . .

— Şi acum, făcând cu toţi semnul crucei. să ne rugăm Stăpânului lumi şi patronei minerilor, pentru însănătoşirea acelui care ne vede ne aude şi se bucură de bucuria noastră de pe patul lui de suferinţă de la Sommerfrisch...

— Trăiască inginerul Lorenz... şi ochii mulţimii se ridicară în slavă odată cu mâna pentru închinăciune...

. . . .

In sanatoriul dela Sommerfrisch, Lorenz bolea mereu...

El care vorbise cu atât dispreţi de tuberculoză, întins pe pat, învelit cu pătura aşa încât numai ochii i se mai vedeau, ochii măriţi, căzuţi în orbite cu cari privea afară pe fereastra deschisă, munţii, pomii şi casele de vată.

Treizeci şi cinci de zile de când aştepta să vadă că începe să-i treacă răguşeala, (acesta fusese semnul de însănăţoşire în trecut), răguşeala însă din zi în zi îi întuneca glasul încât abia se mai auzea pe el.

Se simţea mai slab ca totdeauna, o oboseală vecinică îl lipise de pat aşa ca să nu se mai scoale.

In fiecare zi, perna albă pe care îşi odihnea capul, era pătată de sânge.

Sânge era în batistă şi sânge în gură...

Tuşea, tuşea, tuşea...

Bolnavii ceilalţi, din sfert în sfert de oră, îmbrăcaţi bine, să nu răcească, ieşeau în parc să se plimbe pe aleele nămeţite, aşa cum se

plimbase altădată, primăvara, printre boschetele de liliac înflorit.

Pavilionul muzicei, tăiat în hârtie albă, se lipise pe cerul fără de culoare şi-l bătea vântul tremurându-i un colţ de straşină desfăcută.

Pavilionul era pustiu...

Pavilionul era de hârtie...

La fiecare două zile, Alexe era la patul lui Lorenz. Vorbeau despre ce se face în mină. despre viaţa nouă şi starea mulţumitoare a lucrătorilor, viaţa nouă pe care el o dorise atât de mult, care strălucea într'un fund nu prea depărtat, ca o lampă pe orizont...

Şi ochii bolnavului se luminau de bucuria aşteptată şi împlinită, gândind la buna stare de lucruri ce mulţumea şi pe robii pământului şi administraţia minelor...

A mai întrebat Lorenz ce face domnişoara Margareta?... Oana?... Iurim?... Gheorghe?... De toţi... dacă Zoltan râde mereu, aşa ca mai înainte...

Voia să aibă veşti din coronul de care îi era dor şi pe care par'că nu-l mai văzuse de ani...

Nici unul nici altul, n'au pomenit nimic de boală. Lui Alexe îi era teamă şi poate că teamă îi era şi lui Lorenz, totuşi fără să vrea, odată, a spus Alexe, uitându-se în ochii bolnavului cu milă pentru prieten şi omul care suferă atât de mult:

— Cum te simţi?

Bolnavul părea că nu auzise întrebarea.

Din nou l-a întrebat:

— Cum îţi merge?...

Lorenz se uita pe fereastră şi fără să întoarcă privirea de acolo unde şi-o pironise, a răspuns:

— Ce frumoasă este iarna!... ce frumoşi sunt munţii!...

Cât de frumoasă este viaţa!...

Inchise ochii o clipă ca să-i deschidă imediat ca şi cum ar fi vrut să surprindă o mişcare, un gest, sau numai o privire alta de cât cea obişnuită...

S'au oglindit o clipă, unul în ochii celuilalt, ca în cioburi de sticlă...

— Pleacă... nu te supăra... Toată noaptea n'am putut să dorm.

Lorenz scoase de sub pătură, mâna albă subţiată de boală, ca a unui copil şi o întinse prietenului...

— Nu te superi... mi-e somn... sunt obosit ca niciodată...

Alexe luă mâna ce i se întinse caldă de aşternut, ca unei fete... şi o ţinu într'a sa, întârziând.

Pe sub piele se vedeau încheeturile oaselor înşirate în noduri... i-a dat drumul.

A plecat... din uşă a întors capul, privind înapoi la patul prietenului...

Aceiaşi mână îi flutură o salutare odată cu zâmbetul trist.

Când a eşit afară, Alexe şi-a şters o lacrimă, a plecat capul şi ameţit de milă şi gânduri, se împletici până la sanie.

In urma lui şi a zurgălăilor dela gâtul cailor, se îngropa în linişte, sanatoriul...

Lorenz a rămas să privească ca şi mai înainte fereastra şi pe fereastră afară peisagiul alb cu cocoaşe de zăpadă.

A venit un servitor, i-a băgat mâna sub pătură şi pătura sub picioare, făcându-l pachet...

— Te-ai desvelit...

Bolnavii intrau şi ieşeau, vorbind şi râzând, fără de griji, ca cei porniţi spre însănătoşire să petreacă în escursii prin localităţi de altitudine.

Se aşezau pentru câteva secunde în aşternut, aşa îmbrăcaţi cum erau, sau treceau pe lângă masa din mijlocul salonului, pe care cutiile desfăcute cu sardele, sau feliile cu unt şi borcănaşele cu miere, îi îmbiau la mâncare.

Altădată era şi el asemeni lor, azi nu putea să iasă, nu putea să mănânce şi nu putea să doarmă...

— Cum te simţi?... l-a întrebat în dimineaţa aceia doctorul Bur.

De ce nu te scoli?... ai mâncat ceva?...

In clipa aceia, Lorenz îl ura pe doctor ca pe un duşman de moarte.

„Ticălosul... râde de mine... îşi bate joc"... gândi bolnavul şi pentru că îi era greu să întoarcă capul închise ochii să nu-l vadă...

Doctorul băgă mâna sub aşternut, tatonându-i pulsul...

— De ce mă întrebi cum sunt?... cum mă simt?...

— ?...

— Dumneata cum mă găseşti?

— ?...

— Nu-i aşa că bine?...

— Da, da...

— Hm!... Altădată, pe când eram aşa cum sunt toţi bolnavii aceştia din jurul meu, m'ai certat, nu mai mi-a aduc aminte pentru ce şi mi-ai spus:

„Dumneata eşti bolnav rău şi dacă nu vrei să asculţi de ordinele mele şi cuvântul îngrijitorilor, vei muri"...

— Atunci, mâncam, nu scuipam sânge, tuşeam mai puţin, fumam chiar şi în câteva zile de şedere aci, crescusem în greutate cu nu ştiu câte chilograme.. Azi, mă usuc de la ceas la ceas şi spui că sunt bine...

Te-am înţeles doctore... ceeace mă doare însă e că mă vindec înainte de vreme... Abia în primăvară împlinesc patruzeci şi doi de ani... până la patruzeci şi cinci, aşi mai fi a-

vut încă trei... Trei ani... Ce n'aşi fi putut face în aceşti trei ani... Dar ce vorbesc eu.

Fiecare zi de şedere aci omoară în mine şi naşte în acelaşi timp atâtea minuni ce le-aşi împlini şi la cari nu m'am gândit nici odată cât am fost sănătos.

— Nu trebuie să te gândeşti la nimic... Lumea merge şi fără intervenţia dumitale...

— Ai dreptate...

Intr'un colţ al salonului, un tânăr fecior de miner, citea cu glas stins, altor bolnavi, versurile lui Coşbuc:

„De rupi din codru o rămurea,
„Ce-i pasă codrului de ea?...
„Ce-i pasă unei lumi întregi
„De moartea mea"...

— Vream să spun, să nu te oboseşti ca să fiu silit să repet ceeace ştii: „eşti bolnav şi trebuie să mă asculţi dacă ţii la viaţă"...

— Prea târziu... Dacă spuneai ceeace ai spus acum, mai de mult, mai înainte chiar de a fi venit aci şi tot târziu ar fi fost...

Intr'o seară, la casino, la aceiaşi masă, Alexe şi Bozovici au stat de vorbă şi au băut ca doi prieteni.

Niciodată nu simţise lucrătorul, o mândrie mai mare ca atunci.

Intreg localul, cu lumea de pe la mesele vecine, era mărturie a distincţiei ce i se acordă.

Inginerul conducător al minei, îl cinstea pe el, unul din miile de muncitori, care nu însemna nimic în exploatarea de toate zilele, a minei.

O picătură de ploaie dintr'o spargere de nouri ce inundă pământul, vierme neluat în seamă.

Bozovici asculta şi Bozovici gândea...

Cuvintele căpătau, pentru el, însemnătatea unor momente de cari îşi va aduce aminte, totdeauna.

Mai vorbise inginerul şi cu alţii, cu niciunul însă, nu stătuse atâta timp la masă... băuse chiar, invitat de aceştia dar nu aşa cum bea cu el...

In fiecare dintre oameni, Alexe vedea o

particică dintr'un tot, copii ai aceleiaşi familii, pe toţi îi iubea şi îi respecta, cu el însă era mai mult de cât prieten...

Era fericit Bozovici...

Când s'a dus acasă, a spus nevestei şi a spus Margaretei.

— Am stat la masă cu domnul Alexe... am băut, am vorbit şi...

— El vorbeşte cu toţi... e un om foarte cumsecade...

— Da, dar cu mine a fost altfel de cât cu ceilalţi... a fost prieten. Şi era bucuros, de parcă inginerul ar fi fost un rege pe care oamenii s'au obişnuit să-l cunoască şi să-l iubească dedeparte, ca pe o minune a lui Dumnezeu de care nu e dat tuturor să se apropie de cât numai atunci când vrea El.

Bozovici cânta, Bozovici fluera şi se plimba prin cele două camere pe cari le ocupa, cu o mândrie ce-l făcea mai bun şi mai iubitor de oameni...

Mamă şi fică şi-au întâlnit privirile într'o clipă întârziată şi fără să-şi spună nimic nici una nici alta, au lăsat capul în jos ruşinate de a se fi surprins în acelaşi gând nemărturisit.

A doua zi Bozovici s'a găsit din nou cu Alexe, au vorbit ca şi în ajun şi s'a bucurat la fel ca să spună acasă că iar au fost împreună...

Ochii mamei şi ai ficei s'au întâlnit pe a-

ceiaşi linie, a aceluiaşi gând. De data aceasta fără nici o sfiiciune, până ce a trebuit să deschidă uşa unei vecine ce venise să rupă legătura între ele.

(Totdeauna ne plictisesc vecinele)...

A treia zi, iar s'au întâlnit oamenii, de data aceasta pe drumul ce ducea spre casa lui Bozovici.

Au vorbit de mină, de măsurile pe cari le credeau că ar putea să uşureze şi să îmbunătăţească anumite stări de lucruri în viaţa celor sortiţi să trăiască opt ore din douăzeci şi patru sub coaja pământului.

I-a cerut părerea dacă n'ar fi bine că asemeni pompelor, să se instaleze din loc în loc şi între fronturi, nişte aparate cu oxigen cari, în cazuri de isbucniri violente de gaz, să poată fi întrebuinţate de lucrători, până la instalarea ventilatoarelor.

— Da... asta ar însemna cel mai mare bun ce s'ar putea aduce lucrătorilor.

— M'am gândit de mult...

Amândoi, unul lângă altul, se duceau pe acelaşi drum pe care în fiecare zi îl făcea Bozovici singur în calea de acasă la mină şi dela mină acasă, până ce au ajuns în dreptul porţi.

S'au oprit... Discuţia a fost întreruptă ca să se schimbe în banalităţile de fiece zi ale omului.

— Are să se supere doamna, pentru întârziere... Ne-a furat vorba...

Numai eu sunt de vină... Iacă, e a treia zi de când te fac să pierzi ceasul mesei şi ca să nu te certe, am să intru pentru puţin timp, împreună cu dumneata, să te scuz... Nu vreau ca din cauza mea...

— Vai de mine, cu cea mai mare plăcere... e onoare...

— In casa fiecărui om cinstit mă simt acasă la mine... Suntem prieteni, suntem muncitori şi în calitatea aceasta trec pragul casei dumitale...

Când au intrat, masa era pusă.

Adela cetea iar Margareta cânta la pian.

Când s'a deschis uşa, amândouă surprinse, s'au sculat dela locul lor întâmpinând pe noii veniţi într'un cuvânt.

— Noroc bun!...

— Sărut mânile...

— Noroc bun...

Femeile încremeniră cu zâmbetul pe buze, păreau ameţite, o clipă numai şi imediat, fiecare, prietenoase, au întins mânile pe cari noul venit le sărută şi le scutură voiniceşte, aşa cum se obişnueşte în lumea muncitorilor.

— Bună seara...

— Bună seara... Ce plăcere, mai spuse madam Bozovici... ce surpriză...

Pierdute pe moment şi mamă şi fiică, fiecare se uita în dreapta şi în stânga, neştiind

cum să apropie scaunele şi să-l ajute să-şi ia dolmanul de piele...

— Am venit să vă cer iertare pentru întârzierile ce le face, de câteva zile, în tovărăşia mea, domnul Bozovici...

— Numai pentru atât aţi venit? întrebă Margareta.

— Şi am mai venit pentru ceva... Am venit să vă rog şi Alexe se înclină în faţa Margaretei în mod curtenitor, să cântaţi la pian bucata aceia care... sau ori ce bucată doriţi dumneavoastră.

Margareta tăcu... Işi aruncă fugar privirea în ochii mamei, caşi cum i-ar fi cerut sfatul, aceasta însă n'avu vreme nici să clipească.

Şi una şi alta se simţeau sub stăpânirea unei tensiuni nervoase pe care o dă împlinirea unor gânduri nelămurite încă, ce se limpezesc într'o stare de voioşie.

In loc să răspundă privirii Margaretei, madam Bozovici se găsi obligată să-şi ceară ertare de cum se găseau în casă:

— La noi e sărac, n'avem lucruri frumoase... nu suntem pregătiţi cu nimic, dar, dacă vreţi să ne faceţi plăcere, vă rugăm să staţi la masă... masă de mineri... suntem săraci...

— Doamnă Bozovici, nici eu nu sunt bogat... Fiecare trebuie să muncim şi cred că aceasta este singura bogăţie de care trebuie să ne mândrim. Aşa că vedeţi dumneavoastră, suntem foarte bogaţi.

— Luaţi masa cu noi? întrebă Margareta ca şi cum nici n'ar fi auzit ce se vorbise până atunci.

— Da... numai cu aceiaşi rugăminte, să cânţi bucata pe care am auzit-o la casino în ziua serbărei dela Sommerfrisch...

— Nu ştiu care bucată... nu-mi aduc aminte... şi Margareta roşi minţind.

— Ştiu eu, interveni doamna Bozovici.

Margareta se uită la mamă-sa.

— Ştii tu?... şi întrebarea părea a fi mai mult un reproş.

— Da... In ziua aceia mi-ai spus...

— Mamă...

— Să trecem la masă. Poftim domnule inginer... şi Bozovici arătă locul pe care Alexe trebuia să-l ocupe.

— ...n'am spus nimic, continuă Margareta să vorbească cu Adela, poate că te înşeli tu sau poate că mă înşel eu... In tot cazul întâi să luăm masa.

Tot timpul cinei, fiecare şi-a adus aminte de anumite momente ale grevei şi furaţi de un trecut aşa de apropiat, unul câte unul amănunţeau gestul, cuvântul şi impresiile de atunci.

— Iţi aduci aminte, domnule Alexe, că şi eu am fost alături de dumneata în ziua în care muncitorii te-au ridicat pe braţe... am fluturat batista să mă vezi şi nu ştiu ce m'a oprit să strig alături de ei, „trăiască greva!..."

căci doar de aceia am făcut gestul, pentru grevă şi pentru dumneata...

— Ai strigat spuse inginerul şi poate că într'o măsură mai mare, dumneata ai fost aceia care...

Alexe îngăimă vorba, se roşise la faţă şi după câteva momente repetă ca şi cum nimic alt n'ar fi avut de spus:

— Da, ai strigat.

La rândul ei roşi şi Margareta, pentru a doua oară în seara aceia.

Fugi în camera vecină de unde se întoarse aproape imediat aşa ca şi cum ar fi fost chemată de cineva sau ar fi avut de luat ceva.

— Am strigat pentru dumneata şi sunt fericită că am putut astfel să contribui şi eu la realizarea situaţiei de azi.

— Nu mi-ai spus niciodată aceasta până acum interveni madam Bozovici.

— Nu ţi-am spus pentrucă era ceva firesc, era... era ca şi cum deschizi ochii dimineaţa, când te scoli din somn... Am fost mişcată... M'a furat entusiasmul mulţimii... Sunt fată de miner...

— Da, da... ai dreptate. Bine ai făcut, spuse în acelaşi timp Bozovici şi Alexe.

După masă Margareta a trecut la pian.

A cântat aceiaşi bucată de Mozart.

In casă nici o mişcare, nici un cuvânt.

Linişte de parcă toţi încremeniseră, nu-

mai muzica umplea golul, muzica şi gândurile...

. . . .

Era târziu când a plecat Alexe, condus de Bozovici până la poartă.

Din uşă, privea pe urma lor Adela şi Margareta.

Când s'au depărtat din dreptul porţii, aceiaşi mână care a fluturat în aer îndemnând la grevă, se agita şi aceiaşi voce argintie strigă inginerului:

— La revedere...

— La revedere... la revedere...

Zece paşi făcuţi, Alexe se opri în umbra unui felinar.

— Domnule Bozovici am plecat din casă dela dumneata fără să spun ce mă făcuse să intru, acum că ne găsim numai noi doi, în zăpadă şi în noapte, te rog să întrebi pe domnişoara Margareta, dacă... Uite vezi, de-ar fi fost Lorenz sănătos, sau dacă cel puţin, n'ar fi fost la sanatoriu... ar fi vorbit el...

— O întreb eu...

— Dacă vrea să-mi fie soţie... şi fără să aştepte nici un răspuns din partea minerului, îi strânse mâna.

Noroc bun... intră în casă să nu răceşti... e frig... Noapte bună!... şi dispăru.

— Noroc bun... atât a putut să spună Bozovici şi a rămas pironit locului unde era.

Alexe era departe când minerul își scutură ghetele de zăpadă în tindă.

In casă, până dimineața a ars lampa și nimănui nu i-a fost pic de somn.

De cinci ori a întrebat Margareta:

— Şi... cum zici că a vorbit ?... cum a spus?...

— Ei lasă-mă în pace, tu vrei să repet de cincizeci de ori același lucru... Iți face plăcere, știu...

— Ha, ha, ha... și Margareta cu o bucurie copilărească îmbrățișă deodată pe tată și pe mamă, făcând un bloc, sărutându-se împreună...

Trecuse sărbătorile Crăciunului, trecuse şi Anul Nou.

Alexe se ducea în fiecare seară, duminicile şi sărbătorile, la Bozovici, în familie, unde lua masa cu ai casei, sau plecau împreună să se plimbe prin munţi, să se dea cu skiurile sau cu „bobu-l", singurele petreceri pe cari le aveau minerii în vreme de iarnă.

Tot coronul ştia că domnul inginer va lua în căsătorie pe domnişoara Margareta Bozovici.

Pentru apropierea aceasta, Alexe crescu şi mai mare în faţa muncitorimii. Fiecare îl privea cu drag; mulţumirea era comună tuturor.

Ca şi mai înainte, ginere şi socru, intrau în mină, se duceau la casino şi pretutindeni unde îşi întâlneau tovarăşii de muncă, erau aceiaşi ca şi mai înainte.

Nimic nu se schimbase în viaţa de toate zilele, fiecare îşi împărţea timpul de lucru după nevoile şi îndatoririle lor.

Alexe era pretutindeni unde îl căutai. In mină, în birou, la cocs şi la cherestea. Intr'o

măsură, închipuia pe latifundiarul capitalist care se interesează de veniturile proprii.

In cancelarie, primea raporturile inginerilor, în biroul de geodezie, urmărea datele necesare exploatărei, faţă de arătările celor însărcinaţi să ţină la curent harta straturilor, a galeriilor şi „şuturilor” sfredelite între fronturile de lucru pe „traviese”; depresiunea pământului sau scoborârea faliilor, ca apoi să fie văzut în birourile administraţiei. urmărind expedierea comenzilor sau a situaţiei reale a cheltuelilor zilnice, în raport cu veniturile.

La cocs ştia numărul vagoanelor de cărbune ce intra zilnic şi numărul vagoanelor „arse”... rafineriile de reziduri, creuzotul şi tot ce interesa cuptoarele, ca apoi să treacă la fabrica de cherestea să controleze efectuarea comenzilor necesare armăturilor de la „adânc” şi a celor din afară, pentru susţinerea pieţei.

Nimic nu scăpa ochiului ager al celui ce într'adevăr purta grijă în aceiaşi măsură instituţiei şi lucrătorilor, aşa cum nu făcuse nici unul din înaintaşii lui.

Pentru Kurz la vremea lui, ca să-şi îndeplinească îndatorirea de director, era destul să întrebe la telefon pe inginerul silvic sau pe cel de la cuptoarele de ars, ce este peacolo şi rare ori, în cazul cel mai bun, să se ducă dintr'un birou în altul, cu şapca pe cap

şi mânile în buzunarele pantalonilor, să fumeze şi să se uite, cu ochii mari, la spinările cocoşate ce se aşterneau înaintea lui, de-asupra biurourilor.

Inspecţiile acestea le făcea de două-trei ori pe lună, restul timpului, mulţumindu-se cu rapoartele ce i se dădeau şi pe cari le modifica aşa cum înţelegea că cer interesele lui, ridicând exploatarea zilnică a cărbunelui sau producţia cherestelei, când socotea că e bine să arate intensitatea acţiunei, sau diminuând aceleaşi cote, reducându-le aşa cum credea că ar interesa societatea. Toate acestea numai pe hârtia de corespondenţă, realitatea totdeauna fiind alta decât aceea pe care o arăta.

Altfel îi plăcea să se plimbe pe domenii şi să fie salutat până la pământ ca un senior pe feudele ce se întindeau până spre Reşiţa, deacolo spre Bozovici, iar în sus, cuprinzând Oraviţa şi jumătatea drumului spre Timişoara.

Azi nimeni nu se mai gândea la el, se schimbase viaţa în coron, Alexe era pentru muncitori camaradul ale cărui ordine erau păreri exprimate. Nici o mândrie, nici o satrapie. Se amesteca în rând cu cei mulţi şi nu odată a fost văzut ajutând la greu, ca orice râşnar sau miner, la ridicarea vagonetelor pe linie sau la susţinerea grinzilor, atunci când pe frontul de inspecţie oamenii

munceau la lucrările de consolidare, punând „ştreipuri".

La incendii totdeauna era în fruntea echipelor. Nu era nici o deosebire între el şi muncitorii pălmaşi, toţi erau de o potrivă ascultând unul de altul şi de multe ori inginerii, se supuneau experienţei maestrului de incendii Vârnav, sau bergmaestrului Oană care luase locul lui Kudac.

Seara, pentru o oră sau două, oricât de obosit ar fi fost, se ducea să asculte muzică. să vorbească sau să citească romane cu toţi ai casei lui Bozovici, iar la întoarcere acasă, singur, la lumina becului de pe noptieră. cerceta revistele de specialitate şi cărţile de studii asupra diferitelor sisteme de exploatare a cărbunelui în Europa şi America.

Dacă a doua zi era duminică, Alexe scria acasă tot ce se petrecuse mai de seamă în cursul săptămânei, făcând-o, astfel, părtaşă la viaţa întreprinderei şi a coronului pe maică-sa.

Măicuţă,

Nu mi-ai scris dacă ţi s'au ajuns banii pentru cumpărăturile ce trebuia să le faci... Cheltueşte ori cât... nu te gândi la nicio economie Dumnezeu mi-a dat destul, de când am fost avansat, ca să pot împlini lipsurile de până acum cari te-au amărât atât de mult.

In ultima ta scrisoare pari a fi îngrijată de sănătatea mea despre care nu ţi-am scris nimic de trei săptămâni, neavând vreme să mă gândesc la ea.

Nu te prăpădi cu firea, poate că datorită muncei sau nesocotinţei ce i-am arătat-o, m'a ocolit.

A fost o răceală uşoară... Imi dau seama de aceasta abia acum când îţi scriu.

Prietenul meu, prietenul bun Lorenz, boleşte greu în sanatoriu.

Margareta e un înger de fată... Fotografia ta pe care o aveam, mi-a cerut-o şi a pus-o pe pian ca să te vadă mereu.

Numai fotografia ta e pe pian.

Crăciunul şi sărbătoarea anului nou, le-am

petrecut împreună ca de altfel, toate zilele. La masă ai avut şi tu un tacâm, Margareta a pus în mijlocul farfuriei, portretul tău... „să fim împreună”, spunea ea.

Acum mă simt mai acasă... ceasurile libere pe cari le am le împart cu ea şi ai ei.

Mama Margaretei e ca şi tine, mai tânără însă, iar tatăl, un om de ispravă.

Singură tu îmi lipseşti ca să nu-mi împart gândul şi sufletul în două.

Iţi vorbesc mereu de ea şi uit că poate acelaşi lucru ţi l-am mai scris până acum de două trei ori...

Mâine e Duminică, după ce mă voi duce pe la birou să cercetez corespondenţa, voi pleca înainte de masă, împreună cu Margareta la Sommerfrisch, să-l vedem pe Lorenz. De sigur, vom afla acolo cel puţin douăzeci de mineri.

L’au iubit oamenii prea mult şi îl cercetează.

Ce suflete mari au muncitorii, măicuţă...

Păcat că nu-i putem da zile din zilele noastre.

Te sărut, Alexe

P. S. Ţi-a scris şi Margareta.

Când s’a culcat era ceasul unu din noapte.

A doua zi Margareta n’a putut merge la Sommerfrisch, în schimb Alexe a găsit tovarăşi de drum în Bozovici şi Oană.

Inaintea lor plecase Vârnav, Iurim, Gheorghe, Vlaicu şi încă alţii, mulţi...

Lorenz era fericit.

Se sculase din pat şi dădu-se roată salonului, oprindu-se pe la bolnavi să le vorbească.

Simţea că-şi recăpătase puterile... tuşea mai puţin şi de câteva zile numai scuipa sânge.

Când au intrat cei trei prieteni, Lorenz se culcase, era în pat şi sta cu ochii mari deschişi să vadă, să vadă cât mai mult viaţa ce se mişcă în jurul lui, în chipul bolnavilor mai puţini gravi şi a muncitorilor veniţi mai înainte, cari se mulţumeau să-i ureze însănătoşire, ca apoi, după câteva clipe de şedere, să iasă unul după altul afară să-şi şteargă ochii de lacrămi.

Priveliştea din fereastra deschisă la care se uita bolnavul, ca la un tablou, îl obosise. Era unicul tablou ce-i sta în faţă de dimineaţă până seara.

Noaptea desprindea cadra din ramă şi fereastra rămânea goală şi neagră ca o groapă...

Nici ziua, nici noaptea nu-i mai plăcea să se uite într'acolo, din pricina asta, a pus pe alţi doi bolnavi în putere, de i-a întors patul aşa ca să numai vadă nici monotonia aceluiaşi peisaj, nici groapa a cărei beznă proaspăt săpată se adâncea tot mai mult.

Intunericul culca bolnavii în paturi şi în

liniştea în care viaţa sfârşea, paturile tuşeau tremurându-şi păturile mototolite.

— Noroc bun!...

— Noroc.

— Cum merge?...

— Bine... foarte bine... şi ochii lui Lorenz îi pătrunse ca două cuţite.

Zâmbea, era bucuros crezând că se va face bine...

— Am să mă însănătoşesc... Azi, m'am sculat, am umblat prin salon fără să simt nici o oboseală... am mâncat cu poftă, ceeace n'am făcut de mult, am tuşit foarte puţin şi după cum vedeţi, răguşeala aproape că mi-a trecut definitiv. Acesta este semnul că mă fac bine... In alte dăţi de câte ori îmi trecea răguşeala, mă făceam bine...

Dacă nu mi-ar fi picioarele umflate aşi fi uşor... ele mă fac să obosesc... am să le înfăşor mereu în comprese şi cred că au să-mi treacă... Trebuie să fie reumatismul...

— Da, ai să te faci bine şi Alexe abia de îşi mai putea stăpâni lacrămile să nu curgă.

Oană i-a vorbit de ce este la mină, iar Bozoici i-a spus câteva glume făcându-l să râdă.

— Să te faci bine, să vii la nuntă...

— Da...

— Era să vină şi Margareta însă...

— Nu... Nu, să nu vină... E tânără şi aci e un adevărat focar de contagiune... Abia aş-

tept să mă fac bine să plec... mi-e teamă grozav... nu vreau să beau apă după nimeni, mi-ajunge mie câtă boală am, nu vreau să mai iau şi pe a altora.

Aci totul e numai boală:

Pernă, cearşaf, pat, păreţi, doctoriile şi cred, chiar doctorul Bur... Nu ştiu de ce dar cum îl văd parcă mi se face mai rău...

Abia aştept să plec... Numai aerul e curat şi atât numai cât intră pe fereastră ca într'o clipă să se încarce şi el cu microbi...

Dacă mă voi face ceva, ceva mai bine, am să încep să es prin parc. Imi face mare plăcere să văd oamenii pe cari i-am avut tovarăşi buni şi în mină şi afară din mină... Altădată poate că am fost şi eu mai rău... ţi-aduci aminte cum te învăţam să ţipi la oameni?...

Ţi-aduci aminte?...

— Da...

— Era mentalitatea lui Kurz... pentru el muncitorii nu însemna nici cât grăuntele de cărbune.

— Vorbind mult nu te oboseşti? întrebă Alexe.

— Acuma nu, spusei, mă simt foarte bine... şi cuprinzând dintr'o privire pe Alexe şi Bozovici, spuse acestuia din urmă:

— Ştii domnule Bozovici, că într'o măsură oarecare, am fost şi eu acela care am con-

tribuit cu ceva la căsătoria care se va face între el şi domnişoara Margareta?

— Da, spuse Alexe... In ziua aceia, pe munte, când coboram să ne ducem la casino.

— Domnule Bozovici... transmitei domnişoarei urările mele... de... bine...

Deodată ochii bolnavului se întunecară şi buzele începură să se mişte într'o sforţare. ca întârziat să poată spune, încet, ca pentru el:

— Cine ştie dacă voi mai eşi de-aci... dacă...

— Dar tu singur ai spus că te simţi bine.

— Da, mă simt şi totuşi... Lăsaţi-mă, am obosit... am obosit... simt cum o greutate mare mi se lasă pe piept... Duceţi-vă...

Un soare puternic şi cald pătrundea pe fereastră până la patul bolnavului.

„A murit Lorenz!..."

Vestea a căzut în colonie ca o ploaie torenţială pe vreme de secetă; o adusese doctorul Bur care se înapoiase de la Sommerfrisch.

Deşi aproape toată lumea se aştepta la acest desnodământ, totuşi surprinderea a fost mare.

Nimeni n'a mai avut odihnă.

Muncitorii au eşit din mină, au arborat steagul negru deasupra schelăriei de fier a puţului, la direcţie, la casino, la cocs şi la cherestea...

„A murit Lorenz!..."

A murit într'o după amiază caldă de iarnă îmbătrânită, când soarele făcea să picure streaşinele şi să aburească pădurea.

Casinoul şi cârciumile se umplură de oameni trişti, lucrătorii de toate zilele, cari, dacă vorbeau, cuvântul era şoaptă să nu tulbure durerea celuilalt. Umpleau paharele, le goleau şi iar le umpleau pe tăcute.

Nici unul n'a căutat să afle amănunte sau

să găsească cuvinte de revoltă contra aceluia ce numără zilele omului odată cu răsăritul şi asfinţitul soarelui. Obişnuiţi cu moartea, ca şi cu munca, tăceau...

Tăceau şi beau...

Un automobil camion încărcat cu lucrători, şi cosciugul de scânduri nerândeluite, aşa cum putuse să-l înjghebeze pe moment, aduceau mortul în coron, acasă.

Alături de ei, într'o altă maşină, doctorul şi Bozovici îi însoţeau.

In faţa bisericei s'au scos prapurele şi clopotul vestea cerului, munţilor şi pădurei, moartea omului.

Şi clopotele sunau.

Clopotele...

Muncitorii au plâns, au plâns femeile şi au plâns copii de durerea părinţilor.

Când au sosit, se înserase. In faţa bisericei. la lumina becurilor şi a făcliilor smolite, câteva sute de oameni, descoperiţi, au cântat cu ochii în pământ, acelaşi imn al minerilor ce se pierdea până departe, dincolo de zări cu refrenul:

Glük auf, glük auf...

Biserica a fost plină de lume toată noaptea. Veneau prietenii, veneau muncitorii, veneau femeile şi veneau cei ajutaţi de mort.

Alexe, Bozovici, Oană, inginerul Ionescu şi

Bufnea, s'au sfătuit până târziu, chibzuind rostul înmormântărei...

A doua zi coronul întreg, până şi copii, unul câte unul, au trecut pe lângă cosciug şi au lăsat să le cadă din mâni câte o cetină de brad şi din ochii o lacrimă.

Biserica era verde şi mirosea a răşină de parcă se mutase pădurea în casa Domnului.

Afară, fanfara minerilor cânta marşul funebru al lui Chopin.

Pe cer, soarele strălucea ca în ajun şi picurau streşinele.

Patru mineri au săpat groapa în cimitir la Stejerdorf și i-au aşezat pe fund cărbuni aduşi special de pe frontul cel mai adâncit. Alţi lucrători îmbrăcau în covoare şi brad, patul cu care avea să-l poarte pe braţe şi umeri, cei cărora le-a fost drag.

O coroană din flori albe de liliac şi alta de ciclamee roşii din partea lui Alexe şi a Margaretei, aduse de la Timişoara, aminteau celor mulţi, prietenia între mineri.

Când a pornit convoiul, sirenele dela mină, fabrica de cocs şi cherestea, au început să fluere lung răscolind hăurile munţilor, odată cu tânguirile clopotelor şi cântecul de jale al marşului mortuar vestit de patruzeci de alămuri.

In fruntea convoiului crucea, după cruce preotul, apoi năsălilie şi tot ceeace era viaţă de om în colonie.

In cimitir, în faţa groapei, după ce preotul a cetit rugăciunile morţilor, pomenindu-i numele şi cerând îndurarea A Tot Puternicului, pentru sufletul chinuit în lumea aceasta, dacă „a păcătuit, cu voie sau fără voie, cu ştiinţă sau fără ştiinţă”, şi mai înainte de a cânta „vecinica pomenire”, Alexe, abea stăpânindu-şi lacrămile tremurând, a cetit:

„Prietene scump, de-acum ochii noştri nu te vor mai vedea... Cuvântul tău nu se va mai auzi şi miile de muncitori pe cari i-ai iubit şi în mijlocul cărora ai trăit, nu vor mai veni să-ţi ceară sfatul şi nici nu vor mai avea cui să-şi plângă necazurile căci numai este urechea care să-i asculte.

„Mina în adâncul căreia ai coborât zi de zi, robindu-te, te-a furat dintre noi să te ascundă în groapa aceasta de întuneric, strâmtă şi umedă, să odihneşti mereu, mereu, aşa cum nu te-ai odihnit în viaţa aceasta.

„Mina ucide...” mi-ai spus în prima zi în care ne-am văzut.

„N'am ştiut atunci să dau înţeles cuvintelor tale, acum însă ştiu ca toţi răscolitorii pământului, căutători de cărbuni ce au venit să-şi ia rămas bun dela tine. In amintirea lor vei trăi cea de a doua viaţă, alături de Kudac, asemeni părinţior ce trăesc în copii lor, aşa cum părinţii tăi au trăit în tine până în clipa cea de pe urmă.

„Părinţii... păr..."

Alexe isbucni în plâns fără să mai poată scoate un cuvânt. Oană îl prinse de mijloc să nu cadă... Margareta era lângă el şi lângă ea era mamă-sa.

Abia de l-au putut duce câţiva paşi la o parte, să-şi revină.

Cineva a continuat mai departe cuvântul funerar...

Preotul închee rugăciunea şi când minerii lăsau cu frânghiile racla cu trupul fostului şef, pe cărbunii ce acoperise fundul groapei, Bozovici plângând a aruncat lângă el o lampă de miner...

— E lampa cu care umblai în mină să-ţi lumineze calea... Pe sub pământ ai trăit şi sub pământ eşti... Ia-o cu tine să-ţi lumineze drumul în lumea pe care ai plecat...

Departe se auzeau fluerele sirenelor de la mină, de la fabrica de cocs şi cherestea...

Muncitorimea toată, ca într'o procesiune în care rugăciunile oamenilor se topesc într'una, cântau:

Glük auf... glük auf...

. . . .

Lumea a început să se risipească... femeile îndeosebi şi cei tineri, ţinând marginile drumului pe dreapta şi pe stânga, au lăsat loc liber prin mijloc, ritualului miner...

— „Salamandra!..." a strigat un glas.

Şi mineri cei mai bătrâni, în frunte cu Bo-

zovici, au luat-o înainte într'un şir de, unul câte unul, ca un şarpe uriaş, negru, ce se târâe prin mijlocul şoselei, înodându-se în cercuri ca să se îndrepte mai apoi şi iar să se încolăcească şi să se îndoae, închipuind într'o măsură oarecare, căile sub pământene ale căutătorilor de cărbuni.

La casino, au intrat tot aşa... Au ocolit de trei ori masa mare întinsă în mijlocul căreia erau aşezate câteva butoaie de bere, iar de jur împrejur, sute de pahare.

Aci, îi aşteptau Alexe, Zoltan şi ceilalţi ingineri, plecaţi mai înainte.

Paharele s'au umpplut şi fiecare îl avea pe al său.

Când totu a fost gata, Bozovici care era şeful „Salamdrei", dintr'o aruncătură de ochii cuprinse pe toţi ca într'un control. Privirile tuturor era la el ca în aceiaşi clipă şi în aceiaşi măsură să prindă gestul pe care şeful urma să-l facă, ca ei să-l repete. Toţi erau în picioare.

Din nou ochii lui Bozovici a ocolit cercul... a luat paharul şi pentrucă totul era în ordine, lovi de trei ori cu fundul în masă şi îl dădu pe gât pe nerăsuflate...

O clipă de atenţie la gestul şefului şi în acelaş moment, fiecare a trântit paharul de pământ sfărâmându-l în ţăndări...

Era ultimul salut ce se aducea mortului...

•

Ascultă Zoltan trăesc de atâţia ani în cetatea cărbunelui şi n'am intrat niciodată în mină... Vreau să văd şi eu ce faceţi voi acolo... Vreau să văd... să mă conving eu însu-mi dacă într'adevăr oamenii aceştia, adică voi toţi la un loc, sunteţi altfel ca ceilalţi cari nu sapă la cărbune... cu ce e mai grea osteneala voastră de cât a săpătorilor de pământ sau de piatră, în munte... Munca e aceiaşi şi nu înţeleg de ce voi sunteţi constituiţi într'un corp aparte, mineri, şi spuneţi cuvântul acesta cu atâta mândrie şi aveţi atâta dispreţ pentru celelalte munci?...

— Hm...

Zoltan zâmbi şi uitându-se în ochii nevestei, îi spuse încet, blajin, aşa după cum îi era firea.

— Tu nu-ţi dai seama Eleonora că nu poate fi nici vorbă de o apropiere între muncitorul obişnuit din bătătură sau depe drumuri şi mineri... De zece ani de când suntem împreună, de când în fiecare zi mă auzi vorbind pe mine şi pe alţii de câte se întâmplă la adânc şi nu te-ai convins de situaţia excep-

ţională a celor ce trăesc pe sub pământ şi sapă şi sfredelesc ca viermi neadormiţi?...

— Da dar vezi tu, dcă meseria aceasta ar fi aşa de grea, nu înţeleg cum de s'ar mai găsi oameni cari să o facă.

— Pânea, Eleonora, pânea...

— Pânea o găseşte pretutindei...

— Da la toate brutăriile, răspunse Zoltan râzând.

— ?...

— Pretutindeni în schimbul muncei iar ca să munceşti, trebuie să găseşti unde şi să faci ceeace ţi se cere... Şi-apoi mai este încă ceva... Fiecare învaţă să facă ce a văzut la părinţii lui. Meseria este ceva care se moşteneşte tot aşa ca şi caracterul, bine înţeles într'o măsură mai mică, dar...

— Cu atât mai mult, dacă ştie că meseria de miner e grea, de ce nu face alta mai uşoară?

— Pentrucă ţi-am spus, munca se moşteneşte ca o pereche de case, sau ca o tuberculoză osoasă, sau ca alcolismul, sau mai ştiu şi eu ca ce boală sau defecte ereditare... Pe urmă tu uiţi că noi trăim aci unde singura noastră bogăţie şi singura raţiune de muncă a omenilor, este exploatarea cărbunelui.

— Şi când se va isprăvi?

— Vor pleca mai departe să-şi caute aiu-

rea bucata de pâne... Nimeni n'a emigrat de drag ci de nevoie.

— Ei bine, tocmai de aceia vreau să intru în mină.

— Cum o să intri?!... Acolo oamenii lucrează despuiaţi... e murdărie... praf de cărbune... umezeală şi, în afară de aceasta, în toată clipa se poate întâmpla o nenorocire... Aci. afară, ai unde fugi, poţi scăpa, dar acolo...

— Vreau.

— Explozii...

— Vreau!... vreau să intru... un om inteligent, ori unde ar fi poate să se ferească... N'am auzit niciodată ca inginerii să moară la „fund" ci numai lucrătorii... Chiar tu mi-ai spus că totdeauna ei fac prostii...

— De ce nu vrei să înţelegi că...

— Tu nu vrei să înţelegi.

— Femeile...

— Am văzut altele venind în vizită numai, prin Anina şi au intrat pe când eu care sunt aci şi te am pe tine să nu ştiu ce se petrece acolo?...

— Eleonora, minerii sunt superstiţioşi... de câte ori au ştiut că intră o femee în mină, de atâtea ori s'a întâmplat câte o nenorocire, fie că s'a surpat vre-o galerie, fie că s'a dat de focuri vecinice, fic că au fost explozii... Totdeauna a fost ceva.

— Am să mă îmbrac ca tine şi n'are să mă cunoască nimeni.. am să-mi mânjesc faţa şi...

— Au să te cunoască. Noi mineri ne cunoaştem numai după umbră... toţi suntem la fel... au să te cunoască şi pe tine... Pe urmă, azi şi mâine Alexe urmăreşte el singur, să vadă care este situaţia zăcămintelor de cărbuni întru cât fundul a început de mult să scadă, — de anii— şi vrea să ştie cât va mai putea dura exploatarea la puţul acesta...

— Cu atât mai mult azi după masă, coborîm.

Zoltan a plecat capul îngrijat şi n'a spus nimic, a stat o clipă, două, aşa, apoi într'un gest de neînţelegere clătină capul:

— Şi de ce toate astea?...

— ?...

— La revedere...

Ieşi să se ducă la mină.

Eleonora nu l'a mai văzut pe Alexe din seara aceia şi deşi i-a spus lui Zoltan să-l cheme, Zoltan nu l'a chemat, îi fusese frică de director... L-a chemat şi ea şi tot n'a venit. La înmormântarea lui Lorenz, a fost la Timişoara, a lipsit, iar la casino înadins parcă, de câte ori se ducea ea, lipsea el... Nici pe Margareta n'a văzut-o... De trei ori s'a dus la ea şi de trei ori n'a găsit pe nimeni acasă... o servitoare mică ieşea şi spunea mereu aceleaşi cuvinte:

— Nu e nimeni acasă...

— Dar unde s'au dus?...

— Nu ştiu.

— Nu e nimeni, nimeni?...

— Nimeni.

Singura cale care îi mai rămăsese Eleonorei, să-l poată întâlni, era să intre în mină ştiind că acolo nu va avea unde să fugă şi în cele din urmă vor da ochi împreună, să poată vorbi. Auzise tot ce se credea despre ea, de către muncitori, cu ocazia grevei, că fusese tovarăşa tuturor relelor puse la cale de Kurz şi că sărbătoarea pe care o organizase în seara aceia, era actul care să o scoată de sub orice bănuială.

Şi mai ţinea Eleonora să-l vadă şi să-i vorbească, nu pentrucă l'ar fi iubit mai mult pe el de cât pe ceilalţi, dar pentrucă voia cu orice preţ să-l îngenunchie aşa cum îngenuchiase pe toţi cei de mai înaintea lui.

Ajunsese la hotărîrea pe care o luase şi tremura. Ii era frică de mină.

De trei zile, în fiecare seară şi dimineaţă, se închina în faţa icoanei ca cea mai curată şi nevinovată femee, să o ferească Dumnezeu de vre-o nenorocire, să nu i se întâmple nimic rău. Şi s'a mai închinat să-l găsească în birouri, să nu fie nevoită să coboare.

Pentru aceasta întreba mereu pe Zoltan:

— Dar voi n'aveţi o oră anumită când intraţi în mină?...

— Ba da...

— Când coborâţi la adânc?...

— Da... nimic însă nu ne opreşte să coborâm mai înainte de oră dacă nevoile o cer sau mai târziu când deasemeni interesele conducerei, ne opresc în faţa planurilor sau la „conferinţă".

De când cu noua conducere Alexe hotărâse ca în fiecare dimineaţă, toţi inginerii, mai înainte de a coborâ, să treacă prin biroul lui să vadă dacă nu sunt noi dispoziţiuni de dat, iar de obiei, seara, se întrunea cu muncitorii să discute tot de nevoile minei.

— Ce vrei?... greva a făcut schimbări mari în viaţa de toate zilele a oamenilor.

Tot timpul, până cu cinci minute înainte de a pleca la mină, Eleonora n'a făcut decât să tremure, să se închine şi să gândească dacă trebuie sau nu să se mai ducă.

Se închisese singură în odae. şi făcând sgomot la pian, lovind clapele cu degetele, aşa ca să nu fie auzită, se întreba tare:

„Să mă duc... să nu mă duc... să mă...

— Ei ce faci, strigă Zoltan de la uşă, sgâlţâind clanţa, mergi?... E târziu...

— Da acum... un moment... şi din nou se întrebă:

Să mă duc... să nu mă duc... să mă duc...

— Da, sunt gata.

La braţu lui Zoltan vorbea şi râdea ca niciodată... Era aşa de drăgostoasă încât pentru întâia oară Zoltan se simţea cu adevă-

rat fericit iertând din toată inima greşelile de până atunci ale femeii, greşeli pe cari le ştia şi pe cari nu i-le spuse niciodată.

Când au ajuns la mină, Alexe coborâse deja.

Eleonora se strângea tot mai mult de braţul lui Zoltan încleştându-se ca un naufragiat de colacul de salvare.

— Ţi-e frică?...

Eleonora nu răspunse, se uită în ochii bărbatului zâmbi şi strângându-l mereu de braţ ca într'un cleşte, ochii îi străluceau de lacrămi.

— Ce zici?...

— Intrăm.

Au urcat amândoi scările de fier ce duceau pe platforma de sus în sala cea mare a ascensorului... deacolo au eşit ca să coboare câte-va trepte să se ducă la camera de schimb unde urma să se îmbrace asemeni tuturor minerilor.

Când Zoltan i-a cerut femeei de la bae un costum de lucru pe lângă hainele lui, aceasta s'a uitat la Eleonora şi i-a spus aproape poruncitor:

— Dumneata ce cauţi aci?

— Vreau să intru mină...

— Şi ce-ai să vezi?... aci nu e treabă pentru femei...

— Sunt curioasă... vreau...

— Ce o să vezi?... pe muncitori îi găseşti şi

prin coron, pe urmă ei lucrează în pielea goală, despuiaţi... şi băeşiţa îi întoarse spatele bombănind şi vorbind pentru ea, destul de tare ca să fie auzită.

— N'au fost destule nenorociri în ultimul timp... după grevă, trebuie să mai aduci şi altele...

Eleonora a intrat în cameră chemată de Zoltan să se desbrace. S'a crăpat uşa şi mâna femeei de serviciu aruncă înăuntru o pereche de pantaloni, o cămaşă o haină şi o pereche de bocanci grei împreună cu o pălărie soioasă, murdară de cărbuni.

Afară, băeşiţa vorbea cu un râşnar ce împingea vagonetele cu şist la furdal.

— Iar are să se întâmple ceva... îşi făcu cruce şi continuă:

— Cucoana domnului inspector Zoltan se îmbracă să coboare în mină.

— Dar ce i-a venit?...

— Uite, să nu mă bată Dumnezeu, dar pe semne că nu e mulţumită cu greva ce ne-a lăsat nemâncaţi atâta vreme şi vrea altceva.

— Nebună...

Cinci minute mai târziu, Zoltan, împreună cu Eleonora, după ce au trecut pe la lămpărie, braţ la braţ au reintrat în sala mare cu podina de fier.

Pe peretele dinspre răsărit, Eleonora a văzut icoana uriaşă a Sfintei Varvara în dreptul căreia ardea candela în mijlocul

unei coroane mari, pe care mineri o reînoiau în fiecare an la ziua sfintei.

Eleonora își mișca cu greu picioarele și de emoție și de greutatea bocancilor. Zoltan râdea, uitându-se la ea cum era îmbrăcată, fără să simtă mâna care tremura și strângea brațul.

— Ținete de lanț...

Colivia se desprinse ca dintr'un cârlig și căzu să ajungă în fundul pământului...

Eleonorei i se făcuse frig... Pe cap, pe umeri și pe mâni, picura apa rece și murdară a infiltrațiilor.

Colivia cădea mereu, alunecând pe lângă ochiúl de lumină din capul primului orizont...

Alt ochi de lumină și altul...

Urechile îi vâjâiau, lăsă lanțul să strângă brațul bărbatului... Se vârâse în el aproape să facă un trup.

O cuprinse o amețeală... Simțea cum se prăbușește în gol...

. . . .

Când s'a oprit colivia și a eșit Zoltan, omul din capul orizontului și-a scos pălăria salutând... a văzut-o și pe Eleonora...

— O femee... și cu o mișcare nestăpânită. se lovi peste obraji...

— O nenorocire...

Eleonora n'auzise.

Zoltan întrebă dacă domnul inginer Alexe e în mină...

— Da, pe frontul trei, la Gheorghe...

Ar mai fi vrut să spună ceva... să-i spună să lase pe doamna să urce înapoi, să iasă, dar buzele îi tremurau şi n'a putut rosti un cuvânt.

Câţi-va paşi şi nouii veniţi se pierdură clătinând fărâma de lumină a candelei ce se stinge, dispărând în noapte. Câteva minute în urmă, râşnarii şi toţi lucrătorii ce se mişcau pe galerii şi fronturile de lucru, ştiau că a intrat o femee şi că femeea e chiar soţia lui Zoltan.

Toată lumea era îngrijorată şi îngrijorarea se lipea dela unul la altul, ca praful de cărbune... In mintea tuturor sta proaspătă amintirea trecutului:

— „Odată, tot aşa a intrat o femeie în mină şi s'a întâmplat o explozie în care a murit trei oameni...".

— „Odată, a intrat o femeie în mină şi s'a surpat o galerie îngropând cinsprezece...".

— „Odată, a intrat o femee şi a isbucnit gazele cu atâta violenţă în cât a asifixiat muncitori depe cinci fronturi de lucru...".

— „Odată a intrat o femee...".

, , , , ...

Fiecare povesteau adevăruri sau închipuiri imaginare pe cari le dădea superstiţia...

Alexe se găsea la punctul indicat de omul dela gura orizontului.

Pe frontul de lucru erau trei lucrători, de partea cealaltă a „traviesei”, la zece metri depărtare, se pusese cruce, semn că exploatarea se terminase. Crucea arăta muncitorilor locul unde nu mai intra nimeni, lăsat în părăsire să se surpe şi unde se poate arunca în celaşi timp şistul scos ce face înveliş cărbunelui de pe celălalt front.

Oamenii lucrau... Alexe se uita cercetător la întărituri... Una din bârnele podişului de sus plesnise sub greutatea şistului şi inginerul tocmai să pregătea să spună oamenilor să schimbă lemnul, sau să-l susţină cu un pop.

Deodată se auzi un sgomot asemuitor aceluia când se desumflă o cameră de automobil şi pe păretele de cărbune din fund, începu să bolborosească şi să fiarbă o pată de spumă albă cât un scuipat. Sgomotul era puternic ceeace însemna că isbucnirea gazelor era violentă. Intr'o clipă Alexe şi oamenii fugiră...

— Gaz...

— Gaz... gaz...

Alergau toţi să dea alarma, să fugă cei de pe rostogol...

In chiar clipa aceia Zoltan cu Eleonora se apropiară.

— Fugiţi!... fugiţi strigă Alexe şi după el lucrătorii...

— Fugiţi!...

O explozie cutremură galeria şi o flacără mare lumină pentru o clipă întunericul.

Galeria se năruise...

La lumina focului Alexe îşi recunoscu camaradul...

Unul dintre mineri ce lucrase pe front, fugind, uitase lampa. Aerul era plin de pulbere fină a cărbunelui care în amestec cu gazul, a dat grizuul... lampa era defectă şi astfel s'a produs nenorocirea.

. . . .

Cu măştile pe faţă, Alexe şi cei trei lucrători revenind într'o clipită, abea au putut scoate pe orizont pe cei doi soţi... Eleonora leşinase... s'a crezut la un moment că nu e nimic grav... Zoltan se lovise la genunchi; se împiedecase şi căzuse.

Abia la gura orizontului sub lumina becului electric, s'a văzut chipul ars de flacără, al Eleonorei.

— De ce ai adus-o în mină?

— A vrut să.. a vrut să te vadă, să... vadă mina...

. . . .

S'au aşezat ventilatoarele iar postul de incendiu care coborâse n'a avut nimic de făcut...

Afară de isbucnirea gazelor, explozia dărămase o parte din plafonul frontului, năruind cărbunele şi şistul în aşa chip că nu

se mai putea pătrunde înăuntru, încolo, nimic. După două ore de aerisire, deschizându-se uşile largi ale orizontului principal, aceiaşi lucrătorii şi alţii, împreună cu Alexe. lucrau la refacerea frontului şi la întărirea acoperişului rămas fără susţinători...

Ventilatorul a funcţionat toată ziua...

. . . .

Două săptămâni mai târziu, Eleonora cu oglinda în mână, îşi privea frumuseţea pierdută.

Arsura n'a fost prea puternică, lăsase însă urme în aşa fel că jumătatea obrazului era roşie de parcă se opărise cu apă fiartă şi aşa a rămas pentru totdeauna.

Zoltan era lângă ea.

— Dacă nu era Alexe, ne prăpădeam amândoi, ne asifixiam...

— Dacă nu era Alexe, poate că... şi Eleonora se apropie de bărbatu-său ca şi în ziua aceia în care a intrat în mină.

— Ai să mă iubeşti aşa cum sunt?

— Da Eleonora, am să te iubesc mai mult chiar, pentru că de-acum vei fi... numai... vei fi tot a mea...

Şi Zoltan o cuprinse în braţe sărutându-i obrazul pătat în timp ce Eleonora plângea frumuseţea pierdută.

Zăpada se topise de mult... Munţii şi pădurea s'au îmbrăcat în verde iar oamenii voioşi renăscuseră parcă, la o nouă viaţă. Drumurile erau animate și în aer, miros de sărbătoare.

Noaptea învierei...

Clopotele dela biserică sunau vestind lumii înălţarea la cer a Celui ce a suferit şi a murit pentru oameni.

Şi clopotele cântau şi clopotele râdeau în sunete metalice, bucuria cea mare care de două mii de ani, în fiecare primăvară dărueşte lumii credinţă şi iubire.

Roţile puţului se învârteau ridicând din fundul pământului, sufletele chinuite ale minerilor, profilând pe cerul înstelat, noi lumini, luminile de licurici ale lămpilor, asemenii lumânărilor aprinse în mânile celor ce stăteau în faţa bisericei, nemai având loc înăuntru, ca să asculte cântecele de slavă şi rugăciunile înălţate Fiului Omului...

Crucea de sus din munte, în spatele bisericei, era chenăruită în luminile galbene plăpânde ale lumânărilor ce clipeau asemeni puzderiei de stele.

Noaptea era caldă...

Sărbătoare era pe pământ, în cer și în suflet...

Şi clopotele sunau... clopotele cântau... clopotele vesteau... „Christos a înviat!...".

De când intrase Alexe în casa lui Bozovici, Margareta şi maică-sa numai avură odihnă, erau într'o vecinică fierbere şi grije, gândind la tot ce trebuiau să facă în timpul cât mai rămăsese liber până la nuntă.

Şi una şi cealaltă, umblau cu câte un carneţel în buzunar în care în tot momentul şi imediat ce îşi aduceau aminte de câte ceva, însemnau să nu uite, ca atunci când vor avea timp să discute împreună.

Nimic nu era fără importanţă, totul erau lucruri şi fapte cari trebuiau mai întâi chibzuite. Totuşi, treceau de multe ori zile fără să se hotărască asupra cutărui sau cutărui amănunt însemnat ce nu trebuia să se uite, de aci şi inutilitatea carnetelor.

De atâta grije, mama numai avu vreme să mai cetească o pagină din roman, aproape că uitase şi numele personagiilor şi acţiunea „Tunelului" iar Margareta, numai cânta la pian de cât numai când venea „el".

De trei zile, amândouă se uitau pe un jurnal de mode şi alegeau rochia de mireasă şi încă nu se fixase asupra niciunui model.

— Asta e frumoasă...

— Şi asta, dar parcă mai frumoasă este astălaltă...

— Nu cred să-ţi vină bine... tu nu eşti grasă...

— Atunci asta cu clinuri pe şolduri.

— A nu, nu-mi place...

— Of!... Doamne... nici nu m'ai ştiu care dintre ele să o fac.

Luau alt jurnal, îl cercetau şi pe acela, apoi altul şi nici una nu se putea hotărî la acelaşi model.

Faţă în faţă, privindu-se în ochii fără să ştie nici una nici alta ce să facă plictisite, aruncară jurnalele pe masă ca imediat să-şi aducă aminte de vre-un model văzut, să le reia şi să se uite din nou la desene.

— Ei, ce zici mamă, cum să o fac?...

— Aşa cum vrea el, lasă-mă în pace, numai mă întreba nimic.

— Alexe nu se pricepe.

Madam Bozovici plictisită se sculase depe scaun şi se pregătea să intre în bucătărie.

— Hai... spune...

— E târziu... vom mai vedea mâine... Trebuie să vină şi el şi tatătău... scoală şi pune masa.

— Eu i-am spus că astăseară îi voi arăta modelul.

— Il vei arăta mâine...

— De azi, mâine, de mâine, poimâine... Ce crezi că mai e timp?...

— Ţi-am spus să mă laşi în pace, răspunse Adela enervată, trebue să văd de bucătărie... pune masa... acum îi vezi că intră pe uşă.

N'apucă să termine cuvîntul şi Alexe împreună cu Bozovici intrară în casă.

— Ţi-am spus Marga?... uite că au venit şi tu...

— Dar ce s'a întâmplat? Intrebă Alexe sărutând mâna mamei şi ficei.

— De sigur, rochia, spuse râzând Bozovici.

— Am întrebat-o cum să o fac?... ce model să aleg... şi dumneaei îmi spune să pui masa.

— Şi tu te-ai supărat nu?

Alexe o sărută pe frunte netezindu-i părul în mângâere.

— Ia să văd şi eu... şi luând jurnalul cu modele spuse deodată, fără prea multă cercetare:

— Uite aşa să o faci sau dacă nu-ţi place, ca ori care alta. Toate sunt de mireasă.

— Da, dar eu vreau una să-ţi placă şi ţie... Uită-te bine şi spune-mi care îţi place?

Alexe luă din nou jurnalul şi după ce-l privi câte-va momente puse degetul arătând un desen:

— Asta...

— Şi eu tot pe aceia o alesesem...

— Nu aţi mai isprăvit? Intrebă madam Bozovici pe Margareta intrând din bucătărie.

— Am ales amândoi aceiaşi rochie.

— Bine că a dat Dumnezeu... de trei zile numai asta fac amândouă, spuse Bozovici, dacă nu te uitai şi tu, mai treceau încă trei zile fără să ştie pe care să o facă, te miri chiar dacă astăseară din cauza aceasta, vom avea ce mânca.

Margareta aşeză farfuriile şi tacâmurile, trase scaunele în dreptul fiecărui loc...

— Poftim, dumneata care credeai că nu o să mai mănânci astăseară din cauza rochii mele...

. . . .

Aşa au trecut zilele şi serile în casa lui Bozovici, până în ziua nunţii, numărate şi de mamă şi de fică:

— Mai sunt şapte...

— Mai sunt şase...

— Mai sunt trei...

— Mâine, mâine...

In noaptea aceia şi mama şi fica, aproape către ziuă s'au culcat.

EPILOG

Fluerul sirenelor chema primul schimb de oameni la lucru.

Soarele se ridicase roată de foc, pe după munți, să aprindă pădurea și să înroșească schelăria de fier de deasupra minei în care începea o nouă zi de viață și de muncă.

IN EDITURA „ADEVERUL" S. A., AU MAI APĂRUT:

ROMANE

	Lei
Destinul lordului Thomson of. Cardington de Martha Bibescu	80
Adela de G. Ibrăileanu	80
Sunt studentă de Marta D. Rădulescu	50
Regine Incoronate de Maria Regina a României, 2 vol.	160
Locul unde nu s'a întâmplat nimic de M. Sadoveanu	60
Camere mobilate de Damian Stănoiu	60
Europolis de Jean Bart	80
Cartea Nunţii de G Călinescu	80
In preajma revoluţiei (roman) de C. Stere, Vol. I	80
„ „ „ „ „ „ Vol II	80
„ „ „ „ „ „ Vol. III	80
„ „ „ „ „ „ Vol. IV	80
Răscoala (roman) Vol. I Se mişcă ţara de Liviu Rebreanu	80
Răscoala (roman) Vol. II Focurile de Liviu Rebreanu	80
3 şi cu Rezeda 4 (roman) de Ion Minulescu . . .	50
Ţărani şi târgoveţi de I St Ioachimescu . .	40
Ciocolata de Tarassoff Rodionoff	40
Evreul de H de Balzac	60
Fundătura Cimitirului No. 13 (roman) de T Teodorescu-Braniste	.50
Papucii lui Mahmud de Gala Galaction . . .	50
Asfinţit de oameni de Ludovic Dauş .	80
Călătoria unui romancier în jurul lumei de Blasco Ibanez, traducere de H. Sanielevici	60
Kimonoul Instelat de Victor Eftimiu	40
Intoarcerea de pe front de Erik Maria Remarque	60
Mi-e foame de Georg Fink	80
Eu am ucis pe Rasputin de prinţul Felix Jussupow	.40

STUDII

Mişcarea Socialistă de I. C. Atanasiu	80
Preludii: partidul naţional-ţărănesc şi cazul Stere de Const. Stere	60
Libertatea presei de Const. Graur (Ed. II-a) . .	10
Alte orizonturi de H Sanielevici	60
Plagiatul lui A. C. Cuza de Em. Socor	15

STUDII MEDICALE

Medicul nostru, mare dicţionar medical apărut sub îngrijirea d-lui Dr. Ygrec	150

TEATRU

Titanic Vals, comedie în 3 acte de Tudor Muşatescu	50

PRIVELIŞTI ROMÂNEŞTI

mare album fotografic apărut sub îngrijirea d-lui Al. Bădăuţă

Lei 400

SUB TIPAR:

PĂMÂNT NOU de *F. Gladkov*, traducere de *A. Toma.*
AVENTURILE DIN STR. GRADINILOR de *M. Sevastos.*
CLOPOTELE DIN MANASTIREA NEAMŢU de *Gala Galaction.*
MEMORIILE AGATHEI BÂRSESCU.
ALEXANDRA FEODOROVNA de *Maurice Paleologue*, cu o prefaţă de *C. Stere.*
IN CĂUTAREA MEA de *Demostene Botez.*
NADIA de *Olga Monta.*
DESTAINUIRILE COL. MIHU de *C. Manolache.*
FATMA de *Perpessicius.*
CARNE DIN CARNEA MEA de *Hélène Grace Carlisle.*
DICŢIONAR LATIN-ROMAN de *I. Nădejde.*

CARŢI PENTRU COPII

BAMBI (povestea unei căprioare) de *Felix Salten*, trad. de *Zamfira Dimitrescu.*
MARINARII FARĂ TEAMĂ de *Ruyard Kipling*, trad. de *Victor Ion Popa.*
PE UNDA FERMECATĂ de *Titela Col. Haqué.*

BIBLIOTECA „DIMINEAŢA“

No. 165. — POVEŞTI de *Dimitrie Cantemir.*
No. 166. — BASTILIA.